revistă de istorie și cultură

Cugetul

- Despre demnitatea noastră națională
- Inaugurarea Cimitirului de Onoare al Eroilor Români de la Țiganca
- Voci din Basarabia spre Lumea Liberă
- Gheorghe I. Năstase – 110 ani de la naștere
- Proiectarea testului la istorie

3 (31) 2006

Bărbați, femei și copii deportați în Siberia în primele decenii postbelice

revistă de istorie şi cultură

Cugetul

nr. 3 (31) 2006

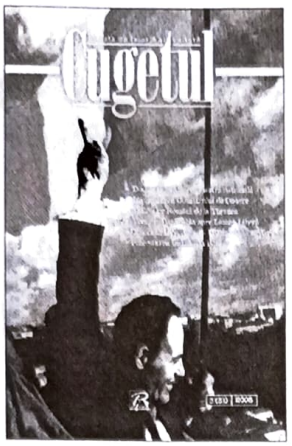

Coperta 1. Deputatul Gheorghe Ghimpu arborează tricolorul pe clădirea Parlamentului. 27 aprilie 1990

Revista este destinată cadrelor didactice din şcolile de cultură generală, gimnazii, licee, instituţiile de învăţământ superior, precum şi elevilor, studenţilor, tuturor celor care se interesează de istoria şi cultura neamului românesc.

Director Oleg Bodrug

Redactor-şef Ion Negrei

Colegiul de redacţie:

Gheorghe BOBÂNĂ,
doctor habilitat în filozofie
Anatol PETRENCU,
doctor habilitat în istorie
Pavel PARASCA,
doctor habilitat în istorie
Ion ŞIŞCANU,
doctor habilitat în istorie
Demir DRAGNEV,
doctor habilitat în istorie
Pavel CERBUŞCĂ,
doctor în pedagogie
Anton MORARU,
doctor habilitat în istorie
Gheorghe POSTICĂ,
doctor în istorie
Boris VOLOSATÎI,
profesor de istorie

Redactor: Ilie Gulica
Corector: Elena Bivol
Coperta: Sergiu Stanciu
Tehnoredactare: Mihai Pascaru

Editura *Prut Internaţional*, str. George Enescu nr. 6, bl. 1,
Chişinău, MD 2064
Tel.: 74 93 18, 75 18 74; fax: 508 720; e-mail: prut@mtc.md

Difuzare:
Societatea de Distribuţie a Cărţii *Pro-Noi*
Chişinău, str. Alba Iulia nr. 23, bl. 1A.
Tel.: 51 68 17, 51 57 49; www.pronoi.md; e-mail: info@pronoi.md
Depozitul de Carte Distribuţie
Bucureşti, sector 1, str. Petru Rareş nr. 17.
Tel.: 260 12 57, 260 28 55; e-mail: depozit@ddc.ro
Reţeaua DIVERTA
www.dol.ro

© Editura *Prut Internaţional*, 2006

Imprimat la F.E.P. *Tipografia Centrală*. Comanda nr. 817

SUMAR

RESTITUTIO

Georghe GHIMPU

ASPECTE ALE GENOCIDULUI COMUNISMULUI ÎN R.S.S. MOLDOVENEASCĂ 3

STUDII ȘI MATERIALE

VOCI DIN BASARABIA SPRE LUMEA LIBERĂ 8

Ninela CARANFIL

O FAPTĂ DE ÎNALT PATRIOTISM PE NEDREPT IGNORATĂ 16

Vasile VÎȘCU

IZVORUL DEMNITĂȚII NOASTRE NAȚIONALE 21

NECESITATEA UNEI CONDAMNĂRI INTERNAȚIONALE A CRIMELOR REGIMURILOR COMUNISTE TOTALITARE 25

PERSONALITĂȚI

110 ANI DE LA NAȘTEREA PROFESORULUI GHEORGHE I. NĂSTASE 27

Ioan DONISĂ

PROFESORUL GHEORGHE I. NĂSTASE – O VIAȚĂ ÎNCHINATĂ NEAMULUI ROMÂNESC ȘI ȘTIINȚEI GEOGRAFICE 30

Dumitru NĂSTASE

GÂNDURI DESPRE GHEORGHE I. NĂSTASE, TATĂL MEU 33

ÎN AJUTORUL LICEENILOR

Nina JOSU

PE BALTĂ, PE LA ȚIGANCA CURGEA SÂNGELE CA APA 35

ÎN AJUTORUL STUDENȚILOR

Grigore BOTEZATU

OCTOMBRIE 1961. REVOLTA ENORIAȘILOR DIN BARABOI 39

DIDACTICA ISTORIEI

Vera BUCĂTARU, Igor BUCĂTARU

MODALITĂȚI DE PROMOVARE A DIMENSIUNILOR ESTETICE ALE COMPORTAMENTULUI PERSONALITĂȚII ISTORICE 44

Viorica GRECU

PROIECTAREA TESTULUI LA ISTORIE 51

DECLARAȚIA ASOCIAȚIEI ISTORICILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA 56

ARHIVĂ ISTORICĂ

DIN ISTORIA FACULTĂȚII DE TEOLOGIE DIN CHIȘINĂU 59

NOUTĂȚI EDITORIALE

CĂRȚI DE ISTORIE ȘI CULTURĂ 64

IN MEMORIAM

IN MEMORIAM – VALENTINA PELIN 67

Valentina PELIN

MANUSCRISELE SFÂNTULUI CUVIOS ONUFRIE DE LA VORONA ȘI ALTE MĂRTURII DOCUMENTARE DESPRE EL 71

Georghe GHIMPU

ASPECTE ALE GENOCIDULUI COMUNISMULUI ÎN R.S.S. MOLDOVENEASCĂ

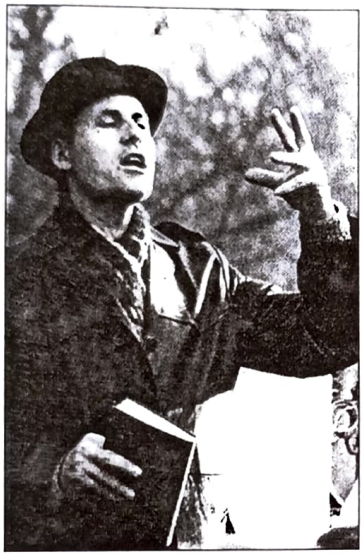

Georghe GHIMPU (1937–2000)

Gheorghe Ghimpu s-a născut la 26 iulie 1937, în comuna Colonița din județul Lăpușna, România.

Studii superioare: Universitatea Pedagogică din Tiraspol, Facultatea de Fizică și Matematică (1960). Studii postuniversitare: doctorand la Institutul de Fizică Biologică al Academiei de Științe a U.R.S.S. (Moscova, 1970–1971). A activat în învățământul preuniversitar, la Strășeni, și în cel universitar, la Tiraspol și Chișinău.

În 1972, pentru convingeri politice și participare la fondarea Frontului Național Patriotic din Basarabia și nordul Bucovinei, este condamnat de organele de oprimare sovietice la privațiune de libertate cu regim sever, șase ani fiind deținut în lagărele de concentrare din Mordovia și regiunea Perm ale Gulag-ului sovietic. După „eliberare" i se interzice orice activitate pe făgaș pedagogic.

Odată cu proclamarea restructurării, participă activ în mișcarea de renaștere națională și de democratizare a societății. La Congresul I al Frontului Popular din Moldova este ales secretar responsabil al Sfatului și membru al Comitetului Executiv al F.P.M.

În perioada 1990–1994 este deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Autor al proiectelor de legi privind reabilitarea victimelor regimului totalitar de ocupație și despre controlul de stat. Coautor al proiectului de lege privind cetățenia Republicii Moldova. A publicat în presa periodică din Republica Moldova și România numeroase articole politice și de atitudine civică.

A fost președinte al Asociației Victimelor Regimului Comunist de Ocupație și a Veteranilor de Război ai Armatei Române din Republica Moldova, organizație declarată la Congresul IV, din 11 iunie 2000, Partidul Național Român.

Un stupid și neelucidat accident de mașină produs la 27 octombrie 2000 îl țintuiește la pat până la 13 noiembrie 2000, când a plecat la cele veșnice.

Peste 4 zile, la 6 iulie, se împlinesc 50 de ani de la cele mai masive deportări în Siberia a românilor din Republica Moldova. Din aceste motive, comunicarea mea va purta amprenta acestui tragic eveniment.

Instaurarea și consolidarea statului de drept, renunțarea la proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție și revenirea la proprietatea privată asupra acestora, respingerea economiei planificate și acceptarea economiei de piață, descentralizarea și separarea puterilor în stat, reforma administrativ-teritorială și altele

sunt argumente care denotă că viaţa politică, economică şi socială în Republica Moldova, deşi foarte lent, totuşi suferă schimbări democratice.

Procesul transformărilor democratice în Republica Moldova încă este încetinit, este frânat de mentalitatea cetăţenilor formată în trecutul totalitar comunist. Frica implantată în conştiinţa cetăţenilor de către KGB-ul sovietic, lipsa de iniţiativă, cunoştinţele slabe în toate domeniile vieţii social-politice influenţează negativ procesul abandonării totalitarismului, trecutului antipopular şi micşorează viteza revenirii la modul occidental de viaţă.

Regimul totalitar comunist, fiind prin esenţa sa un regim cu tendinţe şi caracteristici represive, a fost sprijinit de o ideologie care s-a instaurat şi s-a menţinut la putere 70 de ani prin violenţă, cu ajutorul armelor, GULAG-ului, folosind sistemul KGB-ist de urmăriri, persecutări şi represiuni politice. Teroarea şi genocidul contra propriului popor au stat la baza sistemului sovieto-comunist.

Sistemul totalitar, fiind un antipod al democraţiei, a lichidat, a distrus totul ce gândea, ce simţea altfel decât gândeau şi simţeau ideologii acelui regim, în primul rând, prin crearea unei reţele diabolice de informatori, turnători, provocatori şi călăi. Împânzind teritoriul siberian al U.R.S.S.-ului cu puşcării şi lagăre, regimul totalitar comunist s-a străduit să extermine preoţimea, intelectualitatea, cetăţenii întreprinzători, harnici, gospodari, de înaltă cultură. Pentru regimul ruso-comunist aceste pături sociale, ce purtau cu sine idealurile democratice, erau considerate drept elemente social periculoase. Ca rezultat, în ţările lagărului socialist au fost curmate circa 100 milioane de vieţi omeneşti.

În Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.), iar mai apoi în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (R.S.S.M.), pentru a instaura un regim nedorit de populaţia băştinaşă, pentru a schimba mentalitatea de cetăţeni liberi, de proprietari, de oameni cu demnitate de sine şi naţională, pentru a schimba componenţa şi structura etnică a populaţiei din teritoriile româneşti anexate, regimul de ocupaţie (anume de ocupaţie, deoarece poporul acestor republici nu şi-a ales singur, liber, calea de dezvoltare) a supus represiunilor politice circa 885 mii de cetăţeni, ce constituie aproape a patra parte din populaţie. Dintre aceştia, au fost condamnaţi la pedeapsă capitală prin împuşcare 5 736 de cetăţeni, inclusiv 5 550 de cetăţeni ai R.A.S.S.M. sau ai R.S.S.M. şi 186 de cetăţeni străini (unguri, germani, iugoslavi şi cetăţeni ai celorlalte republici unionale).

Grosul condamnaţilor la moarte cade asupra anilor 1937–1938, adică asupra populaţiei româneşti din R.A.S.S.M. Anume acolo în anii menţionaţi au fost împuşcaţi 5 091 de cetăţeni. În R.S.S.M., în 1940–1941, au fost omorâţi prin împuşcare 125 de cetăţeni, iar în 1944–1953 – 334 de persoane.

Majoritatea covârşitoare a condamnaţilor la moarte în 1937–1938, în stânga Nistrului, au fost executaţi la Tiraspol – 4 931 de cetăţeni. Mai târziu la Chişinău au fost împuşcate 295 de persoane, la Bălţi – 28, la Soroca – 21, iar în cazematele din interiorul imperiului ruso-sovietic – 479 de cetăţeni ai actualei Republici Moldova.

Pentru aşa-zisele crime împotriva statului sovietic sau agitaţie şi propagandă antisovietică, dar în realitate pentru convingeri politice, religioase sau naţionale, au fost condamnaţi la privaţiune de libertate sau internaţi în spitale psihiatrice 33 940 cetăţeni ai R.A.S.S.M. şi ai R.S.S.M., dintre care: până în 1920 – 36 de cetăţeni; în 1920–1930 – 569 de cetăţeni; în 1931–1939 – 8 227 de cetăţeni; în 1940–1943 – 7 739 de cetăţeni; în 1944–1950 – 1 630 de cetăţeni; în 1951–1952 – 574 de cetăţeni; în 1953–1960 – 393 de cetăţeni; în 1961–1970 – 92 de cetăţeni; în 1971–1979 – 8 cetăţeni. Dintre condamnaţii la privaţiune de libertate, 2 860 au decedat, dar mai corect spus, au fost omorâţi în locurile de detenţie.

Procesele contra „acuzaţilor", în majoritatea cazurilor, erau intentate şi examinate extrajudiciar de tribunalele militare, de tribunalele NKVD-ului, de aşa-zisele „consfătuiri speciale" („osobîie soveşceania"), „dvoiki", „troiki", VCK, GPU, OGPU, MGB, KGB, procuraturi şi colegiile acestora.

Aveau loc, desigur, şi procese judiciare. Unele dosare erau examinate de către judecătoria republicii, altele – de judecătoriile regionale din oraşele ruseşti Kazan, Perm, Odesa şi altele.

În anii '40–'50 de către Judecătoria Supremă a R.S.S.M. şi de tribunalele sovietice de toate rangurile au fost condamnaţi la diferite termene de privaţiune de libertate sau la pedeapsa capitală mulţi membri ai organizaţiilor antisovietice şi proromâneşti – „Maidahonda", Organizaţia

Națională din Basarabia „Arcașii lui Ștefan”, „Frontul Național Român”, „Armata Neagră”, „Sabia Dreptății”, „Partidul Libertății”, „Partidul Democrat Agrar” și ai altora.

Începând din 1970, regimul de ocupație își schimbă metodele de luptă contra disidenței politice. Aceasta, în loc de pușcării și lagăre, folosește spitale psihiatrice ca metodă de combatere a elementului antisovietic care exista în societate.

Între 1970 și prima jumătate a anului 1991, pe motive politice, au fost considerați bolnavi mintal și internați în spitale psihiatrice, în primul rând, la Costiujeni (Chișinău) și Dnepropetrovsk (Ucraina), 139 de cetățeni ai R.S.S.M. Nimeni încă n-a purtat răspundere pentru aceste crime.

O altă formă de genocid utilizată de regimul totalitar ruso-comunist de ocupație asupra populației băștinașe din R.S.S.M. au fost deportările în Siberia și Kazahstan. Ele s-au început în U.R.S.S. în 1930 cu așa-zisele „deschiaburiri”, în baza Hotărârii Consiliului Comisarilor Norodnici al U.R.S.S. din 21 mai 1929.

În R.A.S.S.M. și apoi în R.S.S.M. (la 13 iunie 1941, la 6 iulie 1949 și la 1 aprilie 1951) au fost ridicate de la baștină și strămutate în interiorul imperiului ruso-sovietic, în majoritatea cazurilor în Siberia, circa 24 805 familii dintre cele mai înstărite, mai gospodăroase, mai intelectuale, mai strâns legate de rădăcinile lor etnice, inclusiv în 1933–1940 – 8 272 de familii; la 13 iunie 1941 – 4 517 de familii, la 6 iulie 1949 – 11 293 de familii, la 1 aprilie 1951–723 de familii. Împreună cu aceste familii au fost deportate 893 de persoane care, chipurile, au activat în poliția și jandarmeria românească.

Pentru a ne convinge de gradul de importanță ce li se atribuiau deportărilor, de zelul cu care criminalii și călăii strămutau populația românească din Basarabia în Siberia e suficient să amintim că numai pentru îndeplinirea operațiunii „Iug” („Sud”), adică pentru a deporta la 6 iulie 1949 11 293 de familii, au fost antrenate 42 906 persoane, dintre care 13 705 ofițeri și soldați ai KGB-ului și 24 705 persoane din activul de partid comunist și sovietic; au fost mobilizate 4 069 de camioane, inclusiv 1 506 – din R.S.S.M. și 2 563 – din districtele militare Odesa și Carpați.

Menționăm că am elucidat datele celor mai masive deportări – 1933, 13 iunie 1941, 6 iulie 1949 și 1 aprilie 1951. În realitate, organele sovietice de oprimare au efectuat strămutări în Siberia în fiecare an de existență a puterii sovietice, dar mai ales până în 1950. Date concrete despre aceste deportări avem foarte și foarte puține.

O altă formă de genocid contra populației românești de la răsărit de Prut a fost foametea organizată în 1946–1947, de pe urma căreia au decedat circa 300 mii de oameni.

Așadar, prin forță și teroare, regimul ruso-sovietic totalitar de ocupație a impus o ideologie totalitară comunistă, o cultură, o istorie, o limbă străină poporului băștinaș din Basarabia; a promovat cu forța colectivizarea; a strămutat de la baștină sute de mii de cetățeni; a lichidat purtătorii ideilor liberale și democratice, dominante în Basarabia la momentul ocupării ei de U.R.S.S. (28 iunie 1940 și 24 august 1944); a creat, prin amestecarea băștinașilor cu reprezentanții altor etnii, în primul rând a celei ruse, premise și centre de instabilitate politică, de conflicte interetnice, pârghii de presiune asupra băștinașilor, cărora au încercat să le schimbe etnonimul și glotonimul.

Găgăuzii, bulgarii, rușii și o parte dintre ucrainenii aduși de Rusia țaristă și sovietică în Basarabia în secolele XIX–XX sunt folosiți, astăzi, de Federația Rusă „democratică” pentru a-i ține în frâu pe românii basarabeni. Extrapolând această politică asupra altor regiuni în care au dominat rușii țariști și sovietici, putem afirma că ungurii din județele Covasna și Harghita (România) sunt folosiți de Moscova contra românilor și României; populația rusă și tătărească din Crimeea – contra Ucrainei; populația karelă/finlandeză din Karelia – pentru a o avea la mână pe Finlanda; populația armeană din Nahicevan – pentru a-i certa între ei pe armeni și azeri; populația română din Basarabia – pentru a o șantaja pe România etc.

Aici tocmai apare problema corelației dintre interesele popoarelor autohtone majoritare și a minorităților naționale și grupurilor etnice, precum și dreptul lor la autodeterminare. Fără rezolvarea corectă a acestei probleme nu e posibilă o stabilitate politică, dar fără aceasta cu greu se construiește un stat democratic.

Occidentul, neașteptându-se la o atât de rapidă prăbușire a imperiului ruso-sovietic, nu s-a pregătit să răspundă la un șir de probleme create conștient de unul dintre cele mai despotice și mai crunte regimuri – regimul totalitar ruso-comunist. Noțiunile și mecanismele create și acceptate de Occident pentru aplanarea conflictelor

interetnice în lumea liberă nu pot fi aplicate în statele postcomuniste, unde ocupanții ruso-sovietici au creat pârghii care ajutau regimul ruso-comunist să atâțe etniile între ele. Se știe că regimul ruso-comunist, spre a schimba componența etnică în teritoriile anexate, spre a deznaționaliza mai ușor popoarele cotropite, a strămutat o bună parte a populației băștinașe în Siberia, aducând în locul ei grupuri mari de reprezentanți ai altor etnii, în primul rând – ai celei ruse. Aceștia au și format grupuri etnice în mijlocul popoarelor băștinașe, iar Occidentul, făcându-se luntre și punte, le apără drepturile, pe când drepturile autohtonilor sunt neglijate.

Pentru Occident, orice grup etnic este minoritate națională și orice minoritate națională are dreptul la autodeterminare. Această stare de lucruri, după noi incorectă, este și motivul conflictelor interetnice. Noi, însă, considerăm că nu orice grup etnic este minoritate națională, ci numai acela care are un teritoriu al său național, locuind secole în șir pe el. Găgăuzii, bulgarii, rușii, ucrainenii din Republica Moldova nu pot fi considerați minoritate națională. Aceștia, fiind aduși pe teritoriile românești de Rusia țaristă (după anexarea Basarabiei în 1812) și sovietică (după 1944), nu au teritoriile lor naționale și nu pot constitui minorități naționale, ci sunt doar grupuri etnice. În acest caz, alolingvii nu pot avea dreptul la autodeterminare. Grup etnic constituie și cele două milioane de turci aflați în Germania. Aceștia, de asemenea, nu au dreptul la autodeterminare. Nu au teritoriul lor național în Germania. Cecenii, însă, trăind de milenii pe teritoriile lor naționale și fiind în cadrul Federației Ruse minoritate națională, au dreptul la autodeterminare. Folosindu-se de acest drept, ei au dreptul să-și creeze propriul stat. În aceeași situație se află curzii în Turcia și bascii în Spania.

În acest context ajungem la concluzia că o democrație autentică, o pace interetnică stabilă nu pot fi construite într-o țară în care drepturile și libertățile majorității autohtone nu sunt respectate, pe primul plan fiind puse drepturile minorităților naționale, care, în majoritatea cazurilor, nici minorități naționale nu sunt, ci grupuri etnice.

Summit-ul de la Helsinki (1992) a creat și postul de comisar OSCE pentru problemele minorităților naționale, minorități care, neavând teritoriile lor naționale, dar oferindu-li-se dreptul la autodeterminare, pot distruge orice stat.

Impact negativ asupra procesului de democratizare are și faptul că regimul de ocupație a mutilat conștiința populației privind credința în Dumnezeu, privind atitudinea față de proprietate, de naționalitate, de origine, istorie, limbă, trecut și viitor; a prefăcut cetățenii în sclavi, în roboți, în carne de tun; a răpit teritorii naționale ale românilor; a călcat în picioare tradițiile, obiceiurile; a falsificat istoria lor; a schimbat denumirea limbii și a poporului; a distrus cimitire, biserici, mănăstiri, biblioteci, școli, centre de cultură, monumente; a ars cărți, icoane, picturi; a distrus totul ce amintea de trecutul democratic și național, de români și de România; a închis lumea după un „zid de fier", într-un GULAG enorm, ruptă de Occidentul democratic și prosper.

Pagubele morale și materiale pricinuite de regimul totalitar comunist de ocupație românilor din Republica Moldova sunt estimate la cifra de 32,5 miliarde dolari S.U.A., inclusiv, pentru victimele represiunilor politice – circa 10,7 miliarde dolari S.U.A.

Federația Rusă, care s-a declarat succesoare de drept a U.R.S.S.-ului, asumându-și toate bogățiile acesteia, trebuie să compenseze pagubele morale și materiale pricinuite populației Republicii Moldova.

Umbra trecutului, consecințele lui încă mai frânează și vor mai frâna procesul de democratizare a societății. În Republica Moldova această umbrire, aceste consecințe sunt în continuare susținute și stimulate de prezența armatei ruse de ocupație pe teritoriul ei, de o mitropolie subordonată Moscovei, de circa 35 la sută de rusofoni care tânjesc după patriile lor slave, tânjesc după regimul totalitar comunist. Totalitarismul sovietic este susținut de o parte de populația românească rusificată și deznaționalizată; de prezența monumentelor cu caracter militar și comunist ce simbolizează menținerea ocupației ruso-sovietice în Republica Moldova, de faptul că încă n-au fost lichidate consecințele protocolului adițional secret al Pactului Molotov–Ribbentrop.

Procesul de democratizare este frânat și umbrit și de separatismul inițiat și injectat din exterior, anume de metropola imperială rusă, dar și de deținerea ilegală în captivitate a grupului Ilașcu de către separatiști.

Fără îndoială că lichidarea tuturor acestor amprente ale trecutului totalitar comunist ar

uşura cu mult mersul spre o societate cu adevărat liberă şi democratică.

Concluzii:

1. Totalitarismul a luat naştere şi s-a dezvoltat în U.R.S.S. deoarece: a) germenul lui se conţine în esenţa ideologiei comuniste, care a fost alimentată şi promovată de imperialismul şi şovinismul rus; b) la poporul rus este slab dezvoltată mentalitatea şi conştiinţa liberalismului. Ruşii sunt deprinşi să creadă numai într-o mână forte, din care cauză în prezent se întreprinde a 15-a încercare de a trece la un mod de viaţă occidental.

2. Totalitarismul, fiind antipodul democraţiei, o exclude pe aceasta. Consecinţele unui regim totalitar neapărat vor frâna avansarea societăţii pe scara progresului social, cu atât mai mult cu cât societatea în care se dezvoltă germenele totalitarismului cunoaşte un nivel scăzut de civilizaţie. Totalitarismul ar putea fi mai puţin dăunător pentru umanitate doar în mâna unor popoare cu un înalt grad de cultură, cu o civilizaţie avansată.

3. Împotriva renaşterii totalitarismului, sub orice formă, trebuie să lupte toată suflarea omenească progresistă, şi în orice loc al globului pământesc, susţinătorii lui actuali, cum ar fi Hussein sau Miloşevici, trebuie opriţi cu orice preţ. Ei trebuie opriţi în numele dreptului la viaţă liberă şi prosperă a fiecărui om de pe glob. Totalitarismul poate fi învins.

4. Comunismul – expresia politică a totalitarismului – în numele căruia s-au săvârşit multe crime contra umanităţii şi păcii, trebuie condamnat de comunitatea mondială la fel cum a fost condamnat fascismul.*

---

*Reluare din *Impactul trecutului totalitar asupra noilor democraţii din Europa Centrală şi de Est* (Simpozion internaţional), Muzeul Naţional de Istorie a Moldovei, Chişinău, 1–2 iulie 1999, Editura ARC, Chişinău, 2000, p. 49–58.

* * *

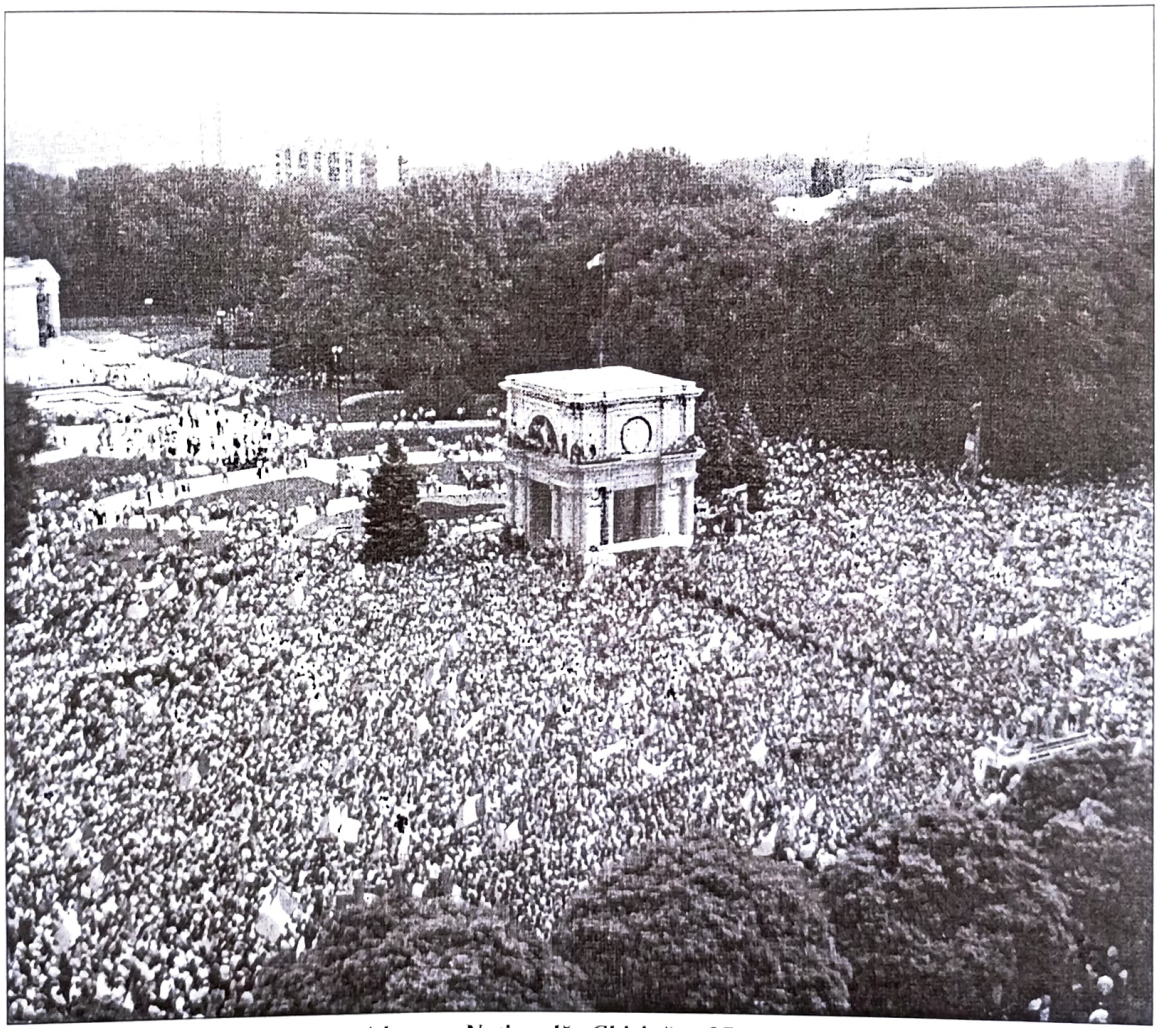

Marea Adunare Naţională. Chişinău, 27 august 1991

VOCI DIN BASARABIA SPRE LUMEA LIBERĂ

La sfârşitul anilor 60 ai secolului trecut, în plină epocă totalitară, Gheorghe Ghimpu, împreună cu un grup de patrioţi români din Basarabia, – Alexandru Usatiuc, Alexandru Şoltoianu, Zaharia Donţu, Valeriu Graur, Tudor Basarabeanu, Tudor Ciorescu şi alţii – fondează Partidul Naţional Patriotic. Scopul acestuia era lupta împotriva rusificării şi asimilării românilor de la răsărit de Prut, eliberarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei de sub ocupaţia sovietică şi reunirea acestor teritorii la România. Duritatea regimului totalitar comunist a impus forma clandestină de activitate. „Primăvara de la Praga" a trezit în sufletele patrioţilor basarabeni speranţa în revenirea la firesc.

Conducerea partidului a desfăşurat o amplă activitate în vederea convocării primului congres al formaţiunii. În acest scop a fost întocmit un raport care urma să fie prezentat şi discutat la această întrunire. În documentul respectiv se făcea o analiză amplă a situaţiei românilor din Basarabia, era menţionată comunitatea etnică şi lingvistică a românilor din dreapta şi stânga Prutului, erau trasate sarcinile organizaţiei în vederea revenirii teritoriului dintre Prut şi Nistru la Patria-mamă.

Paralel cu activitatea desfăşurată în teritoriile ocupate, tinerii patrioţi, în vara anului 1971, dorind să-şi manifeste dezacordul faţă de anexarea teritoriilor româneşti de la răsărit de Prut de către Uniunea Sovietică, să-şi exprime protestul contra politicii de rusificare şi de asimilare a românilor din Basarabia şi nordul Bucovinei, să sensibilizeze opinia publică mondială asupra genocidului promovat de regimul sovietic de ocupaţie, precum şi să îmbărbăteze şi să mobilizeze rezistenţa românească, s-au adresat, cu un amplu mesaj, la postul de radio „Europa Liberă". Scrisoarea, pătrunsă de ideea comunităţii etnice, lingvistice şi istorice a românilor din stânga şi dreapta Prutului, constituie o primă trecere în revistă a acţiunilor de eliberare naţională a românilor din spaţiul dintre Prut şi Nistru, o expresie a conştiinţei naţionale româneşti a autorilor ei.

La scurt timp, organizaţia clandestină a tinerilor basarabeni a fost deconspirată. Au urmat arestările. Documentele elaborate au nimerit în mâinile enkavediştilor, servind cap de acuzare împotriva tinerilor patrioţi.

Publicăm mai jos scrisoarea adresată postului de radio „Europa Liberă", precum şi apelul-instrucţiune pe care conducerea Partidului Naţional Patriotic urma să-l difuzeze printre cetăţenii loiali românismului, documente ce ne-au fost puse la dispoziţie de către dl Mihai Ghimpu, fratele marelui luptător pentru dezrobirea noastră, fapt pentru care îi mulţumim şi pe această cale.

Redacţia

Domnule director, domnilor colaboratori ai postului de radio „Europa Liberă"!

Vă solicită atenţia un grup de tineri – unii încă studenţi, alţii foşti studenţi – din mai multe părţi ale Basarabiei, Bucovinei de Nord şi Transnistriei – străvechi teritorii româneşti trunchiate de la scumpa Patrie-mamă, România – aflate azi (şi cine ştie cât timp înainte se vor afla) sub cea mai crudă şi despotică tiranie pe care o cunoaşte omenirea – mult prea şovina cizmă rusească. Toţi ne-am născut, ne-am petrecut copilăria şi adolescenţa într-un complet întuneric în ceea ce priveşte cunoştinţa de limbă, de Patrie, de origine a limbii şi a neamului, de istorie adevărată a neamului nostru etc.

Sperăm că şi Domniile Voastre cunosc tristul şi tragicul fapt că la finele celui de-al Doilea Război Mondial, îndeosebi pe la sfârşitul erei staliniste, pe meleagurile noastre era foarte greu să întâlneşti vreun supravieţuitor care să cunoască adevărul referitor la chestiunile sus-menţionate şi să aibă curajul de a-l împărtăşi cuiva. Emigrările în masă peste Prut, exterminarea prin diverse metode a celor care cunoşteau câtuşi de puţin adevărul istoric (deportarea în Siberia şi în Extremul Nord, în patru rânduri, în 1940, 1941, 1946, 1949; foametea din anii 1946–1947, organizată de „eliberatori" în mod conştient; masacrarea barbară, organizată, de asemenea, în mod conştient, de către Kremlin pe linia întâi a frontului, a tinerilor (16–17 ani) neamului nostru neiniţiaţi în ale milităriei; arestarea şi judecarea de „troikă" a mii şi zeci de mii sau, posibil, sute de mii de oameni nevinovaţi: preoţi, învăţători, simpli ţărani, bărbaţi, femei, copii; exilarea în mine de cărbuni şi gheţării a mii de oameni, de unde, de asemenea, mulţi n-au mai scăpat; moartea celor stropiţi cu benzină şi arşi de vii prin închisorile de la Ismail, Orhei, Chişinău, Tighina etc. sau împuşcaţi şi aruncaţi prin fântâni părăsite, prin beciuri, deoarece pe posaci îi călca pe călcâie frontul în 1941 – toate acestea ne-au lăsat copii ai nimănui. Nu dispunem de date statistice, şi-i clar că nu vom dispune niciodată, graţie străduinţelor KGB-ului, însă fiecare supravieţuitor, martor ocular, o spune referitor la comuna, oraşul sau centrul de judeţ, unde se află că a fost nimicită mult peste jumătate din populaţie.

Dar iată că, după pieirea tiranului în 1953, timpurile se mai îndulcesc. Începând cu anii 1957–1958, se descoperă (!) că limba ni-i de origine latină, şi nu slavă, că poporul nostru moşteneşte şi ceva cultură, folclor, literatură etc., că el are o istorie a sa, deşi ne-a fost prezentată cum a dorit Ivan. De atunci, intensivul torent de slavism al vieţii noastre spirituale mai admite şi unele crâmpeie de limbă, cultură, obiceiuri şi tradiţii româneşti, deşi, pe cât e posibil, distorsionate, schimonosite (ipocrizie rusească!).

De la un timp am început să ne punem întrebări şi, pe cât ne permit cunoştinţele, informaţiile, erudiţia, logica etc., răspundem cine suntem ca naţiune, ce limbă vorbim, care ni-i Patria, care ni-i istoria adevărată, cine au fost oamenii de seamă ai neamului şi ce au gândit, spus şi scris despre provinciile noastre şi despre poporul ce le populează, cum de am intrat „de bunăvoie" în „marea familie frăţească a noroadelor sovietice" şi cu ce ne-am ales în trecut, ce avem în prezent şi cu ce ne vom alege în viitor de la această „mână de ajutor şi eliberare". Putem afirma cu certitudine că, actualmente, o bună parte a tineretului nostru care a avut sau are fericirea de a face studii medii sau superioare înţeleg just aceste chestiuni. Durerea e că aceşti tineri bine orientaţi constituie o picătură de apă în mare. E necesară o uriaşă şi migăloasă acţiune de informare a maselor largi despre dificultăţile şi pericolul ce ne ameninţă permanent, [motive care] ne-au făcut să ne adresăm Domniilor Voastre, fiind convinşi că o acţiune comună va fi mult mai eficace.

În ultimii vreo 10 ani, pe cât ne permit condiţiile, ascultăm şi postul Domniilor Voastre de radio. Dar, spre totala noasră nedumerire, audiind ştirile, programele politice, radiomagazinele şi alte emisiuni, rămânem cu părerea că evenimentele de pe meleagurile noastre, cu cele vreo 3–4 milioane de români, din motive pe care nu le putem înţelege, sunt aproape complet date uitării. Excepţie au făcut câteva emisiuni: în 1968, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la Unirea cea Mare, când din S.U.A. a vorbit dl Anton Crihan, cu prilejul apariţiei la noi, în coloniile Imperiului Rus, a unor cărţi drept răspuns la tratarea istoriografiei moderne româneşti a evenimentelor din 1918 şi 1940 (Marea Unire, Sfatul Ţării, cotropirea din 28 iunie 1940 etc.). Chiar şi atunci a lipsit un cât de scurt comentariu al adevărului istoric şi cu atât mai mult a situaţiei actuale din pământurile româneşti înstrăinate. Aceasta, deşi în trecut s-au mai făcut erori analoage cu consecinţe extrem de mari pentru destinele naţiunii române. Avem în vedere cazul când după Unirea cea Mare, Transnistria noastră, rămasă ruptă de la mamă şi colonizată, a fost dată uitării, rezultatul – astăzi ruşii nici nu vor să admită ideea că acesta nu-i pământ rusesc şi, deci, sunt siguri că-l vor stăpâni pe veci. E şi mai dureros faptul că

populația română de acolo este grozav rusificată și are conștiința continuității neamului românesc pe acele meleaguri mult prea redusă.

Noi întotdeauna am văzut în preocupările Domniilor Voastre eforturi ale unor buni patrioți români, care, ajungând în lumea liberă, nu s-au limitat la satisfacerea necesităților lor particulare ca să trăiască în lux, ci dimpotrivă, activează neobosit spre binele poporului român, spre propășirea patriei române. Concomitent, noi suntem convinși că pe orice patriot român trebuie să-l preocupe soarta întregii Românii, a României strămoșilor noștri Traian și Decebal, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. În acest context este completamente neclară neglijarea unei mari jumătăți a Moldovei lui Ștefan, cu atât mai mult că situația în care evoluează viața românească pe cele două maluri ale Prutului este complet diferită.

În cele ce urmează ne vom opri pe scurt la situația românilor din U.R.S.S., la locul lor în societate, la evoluția culturii lor naționale, toate mulțumită „grijii părintești" a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a guvernului U.R.S.S. și „ajutorului frățesc" din partea marilor popoare rus, ucrainean și bielorus. De la bun început, „eliberatorii", ca să-și înlesnească realizarea scopului de exterminare a românilor din Imperiul Rus, fără a întreba poporul băștinaș, au împărțit teritoriul românesc în câteva părți: Bucovina de Nord, Transcarpatia, nordul și sudul Basarabiei și o parte din Transnistria le-au alipit la Ucraina, iar pentru a [în]duce în eroare opinia publică mondială, centrul Basarabiei și altă parte a Transnistriei le-au numit Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Concomitent, „frații" au născocit o limbă și o națiune nouă – moldovenească. Actualmente este o mare crimă pentru un român din Basarabia sau Transnistria să afirme că e român sau că vorbește românește. Pe loc este acuzat de trădare de țară, lipsă de „mândrie națională", de propagare a politicii de „expansiune" a „naționaliștilor și revanșarzilor" români și a „șovinilor chinezi, de atâțare a urii între popoare etc. Totodată, pentru a argumenta ruperea Bucovinei de Nord și a Transcarpatiei de R.S.S.M., „eliberatorii" au recunoscut românilor de acolo dreptul oficial de a se numi români. La Kiev, Odesa și Cernăuți au permis chiar și emisiuni radio și TV în limba română (ipocrizie rusească!). Însă românii de pe aceste teritorii, spre deosebire de maghiarii din Transcarpatia, de asemenea, n-au acces la manualele, literatura, ziarele, revistele, radioul sau televiziunea din R.S. România. Elevii, pe unde mai sunt școli românești, învață după manualele aduse din R.S.S.M. Menționăm că pe teritoriile românești, alipite fără acordul poporului băștinaș la Ucraina, se dă o bătălie crâncenă dintre ruși și ucraineni: primii încearcă să le rusifice, ultimii să le ucrainizeze.

După ce teritoriile românești cotropite au fost împărțite în trei părți (fără acordul nostru), Kremlinul s-a străduit ca absolut în toate ramurile – industrie, agricultură, cultură, învățământ, medicină, sport etc. – să instaleze în posturile de conducere, copoii săi, care să continue politica de asimilare a popoarelor neruse, începută încă de țarism. În 1941, prim-secretar al P.C.(b.) din Moldova sovietică era Borodin, președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. – Brovko, președinte al Sovietului Comisarilor Norodnici al R.S.S.M. – Konstantinov. Mai departe, postul de prim-secretar al C.C. al P.C.M. l-au ocupat: Sologor (1941), Kovali (1949–1950), Brejnev (1950–1952), Gladki (1952–1954), Serdiuk (1954–1961), Bodiul (1961– [până în] prezent). Toți aceștia au fost și sunt străini neamului nostru. I.I. Bodiul, bunăoară, s-a născut și a trăit în Ucraina, s. Aleksandrovka, r-nul Pervomaisk, regiunea Nikolaev. El este complet rusificat, limba română n-o cunoaște, e complet străin neamului nostru. Pentru a se menține în funcție, este gata de orice mârșăvie. Celelalte posturi sunt ocupate aproape complet de venetici, printre care sunt și cei 1 277 de lucrători de partid și sovietici, trimiși în 1944 de Moscova la muncă permanentă în Moldova. Bunăoară, secretarul al doilea al C.C. al P.C.M. este Melkov; el se ocupă de [politica de] cadre. Venetici sunt și Steșov, secretar al C.C. al P.C.M., Civertko, președintele KGB-ului, Voronin, președintele Controlului Norodnic al R.S.S.M., membru al Biroului C.C. al P.C.M., venit la noi în 1946 din s. Malaia Vorojba, r-nul Sebedin, reg. Sumî, Ucraina, unde s-a născut; Sidorcenko, președintele sindicatelor republicane, membru al Biroului C.C. al P.C.M.; Dîgai, șef al Secției organelor de partid al C.C. al P.C.M. (din 1963), candidat în membri ai Biroului C.C. al P.C.M., născut în s. Pokrovskoe, r-nul Neklinovka, reg. Rostov, R.S.F.S.R.; Zaicenko, locțiitor al președintelui Sovietului de Miniștri al R.S.S.M. (din 1965); Zbarazaski, locțiitor al președintelui Sovietului de Miniștri al R.S.S.M. (din 1965); Kanikovski, prim-secretar al Comitetului de partid Chișinău; Fomin, secretarul al doilea al Comitetului de partid Chișinău; Iakubovski, prim-secretar al Comitetului de partid Bălți.

Majoritatea covârșitoare a miniștrilor R.S.S.M. sunt venetici: Bîkova, ministru al Asigurării Sociale,

din 1962; Tiunov, ministru al Industriei Cărnii şi a Laptelui; Arpentiev, [ministru] al Finanţelor, din 1955; Burilkov, [ministru] al Construcţiilor Săteşti, din 1965; Neceaenko, [ministru] al Industriei Locale; Polojenko, [ministru] al Gospodăriei Comunale; Kiktenko, [ministru] al Deservirii Sociale; Skoropeev, [ministru] al Industriei Alimentare; Postovoi, [ministru] al Învăţământului Public; Akinfiev, ministru al Materialelor de Construcţie; Stepanov, ministru al Colectărilor; Jitniuk, [ministru] al Industriei Uşoare; Poleakov, preşedinte al Comitetului de Stat pentru Construcţii; Berejnoi, [ministru] al Agriculturii, Jubineţ, [ministru] al Construcţiilor, ş.a.

De asemenea, sunt venetici directorii, şefii secţiilor de cadre, inginerii şi şefii aproape ai tuturor uzinelor şi fabricilor. De exemplu: Nurkov, directorul Uzinei „Ălektrotocipribor" din Chişinău; Bîzov, [directorul] Uzinei „Vibropribor"; Filatov, [directorul Uzinei] de Calculatoare Electronice; Cepurnov, [directorul Uzinei] „Electroholodilnik" (dar care produce frigidere *Aurica*; *Iarna* etc.); Iasîrkin, [directorul Uzinei] „Mezon" etc., etc.

Pentru mascare, la posturi de conducere sunt puşi şi venetici cu nume româneşti. Bunăoară: Bodiul; Antoseak, prim-locţiitor al preşedintelui Consiliului de Miniştri al R.S.S.M., născut în Mokra, regiunea Nikolaev, Ucraina; Scurtul, preşedintele „Moldpotrebsoiuz-ului" – din acelaşi sat cu Bodiul; Damaskin, în 1944–1967, ministru al Asigurărilor Sociale, ministru al Transportului Rutier, şef al Direcţiei principale pentru permutarea şi angajarea organizată a muncitorilor de pe lângă Consiliul de Miniştri al R.S.S.M., născut în s. Dobranka, r-nul Olşansk, reg. Odesa, Ucraina.

În posturile de conducere mai nimeresc şi acei români ce s-au vândut ruşilor (în majoritatea cazurilor, ei sunt din partea stângă a Nistrului), cei care s-au căsătorit cu femei venetice (copiii acestora nu-şi cunosc limba maternă şi sunt străini neamului nostru), cei care nutresc dragoste şi stimă faţă de tot ce-i rusesc şi manifestă ură sau cel puţin indiferenţă faţă de tot ce-i românesc, faţă de România, de români, de Ceauşescu şi politica externă a României în ultimii 8–10 ani. Bunăoară: Pascari, preşedintele Comitetului de Miniştri al R.S.S.M.; Iliaşenko, preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M.; Crăciun, secretar al Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M.; Crangă, ministru al Comerţului; Lozan, preşedinte al Comitetului de Stat al Comitetului de Miniştri pentru Radioteleviziune; Barcari, preşedinte al Comitetului de Stat pentru folosirea resurselor de muncă; Volosiuk, ministru al Justiţiei; Grosul, preşedinte al Academiei de Ştiinţe a R.S.S.M. – (nu în zadar dintre cei 40 de academicieni şi membri corespondenţi ai Academiei 16 sunt venetici: Lazurievski, vicepreşedinte; Verderevski, născut în Kiev, din 1952 – şef al Catedrei de protecţie a plantelor la Institutul Agricol din Chişinău; Dvornikov, născut în s. Novosiolovka, r-nul Borzna, reg. Cernigov, Ucraina; Dorohov, născut în ţinutul Stavropol, director al Institutului de Fiziologie şi Biochimie a Plantelor al Academiei de Ştiinţe a R.S.S.M.; Budak, venetic, director al Institutului de Istorie al Academiei, scrie pe tema Basarabiei; Lazarenko, venit din Moscova, acum directorul Institutului de Fizică Aplicată al Academiei etc., etc.); Varticean, vicepreşedinte al Academiei basarabene, dar vândut ruşilor; Novac, rectorul Institutului Pedagogic din Tiraspol; Kiricenko, rectorul Institutului Pedagogic din Chişinău; Afteniuk, directorul Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă Comitetul Central al P.C.M., şi mulţi, mulţi alţii.

Iată, domnilor, care-i situaţia. Nu în zadar poporul român spune: „Dacă vrei să fii ministru, trebuie să fii de peste Nistru". Cei din partea stângă a Nistrului se numesc *şantişti,* iar perioada de după 1944 – *epoca şantistă*. Veneticilor şi colaboraţioniştilor puşi în posturile de partid şi de stat Kremlinul le-a încredinţat misiunea să inundeze, să rusifice neamul nostru românesc, să exploateze la maximum ţăranii ca să livreze statului cât mai multă producţie, pe orice căi să limiteze urbanizarea lor, să facă tot posibilul ca ei să ştie cât mai puţină carte. Fireşte că aceste directive date de sus sunt mascate. Spre exemplu, invocând insuficienţa braţelor de muncă în agricultură, obţinerea de paşapoarte pentru cei de la ţară, adică pentru români, spre a se stabili în oraşe, este practic imposibilă. De aceea, în oraşe, românii constituie doar 6% din întreaga populaţie. Sau, invocând creşterea conştiinţei elevilor, „eliberatorii" au suspendat examenele din clasele V, VI, VII, IX, ceea ce nu s-a făcut în Ucraina. Au micşorat definitiv cerinţele în şcoală, au introdus forţat deviza: „Să lucrăm fără repetenţi". Elevii, mai ales cei de la sate, absolvesc 10 sau 11 clase neavând adesea cele mai elementare cunoştinţe. La aceasta mai contribuie şi lipsa totală de cointeresare, deoarece după absolvire [tinerii] sunt nevoiţi să lucreze la sapă, la fermele de vite şi, în cel mai bun caz, şoferi sau tractorişti. Toate aceste măsuri le ajută colonizatorilor în procesul de asimilare, pe care îl fac pe diverse căi: 1) prin deportarea românilor pe pământurile de ţelină şi

pârloagă din Siberia şi invazia meleagurilor noastre cu venetici de toată mâna[1]; 2) prin serviciul militar; 3) prin stimularea căsătoriilor mixte (românii care se căsătoresc cu venetici sunt avansaţi în posturi, primiţi în partid, primiţi la studii, asiguraţi cu apartamente, se bucură de drepturi speciale etc.); 4) prin folosirea peste tot a limbii ruse ca limbă de stat (contrar constituţiei R.S.S.M.) şi a alfabetului slavon (toate congresele, întrunirile, adunările, lecţiile – începând cu cele de scară republicană şi terminând cu cele de grup de 3–4 persoane – se ţin în limba rusă; e suficient că în orice colectiv, brigadă, şcoală etc. să fie vreun venetic, pentru a li se impune tuturora manifestări oficiale în limba rusă); 5) prin instruirea în creşe, grădiniţe de copii, şcoli de tot tipul: medii generale de la oraşe, centre raionale şi uneori la sate, medii speciale, profesional-tehnice, superioare, în care procesul de educare şi învăţământ se face în limba rusă (în Tiraspol, Bender şi alte oraşe, nu există nici o creşă, grădiniţă sau şcoală moldovenească; în Chişinău – capitala aşa-zisei R.S.S.M. –, din 121 de creşe şi grădiniţe, numai 5 sau 4% sunt moldoveneşti, din 68 de şcoli, numai în 11 procesul de instruire se face în limba română. Menţionăm că, treptat, numărul şcolilor moldoveneşti se micşorează, fiind transformate, la început, în ruso-moldoveneşti, apoi în ruseşti; în unele orăşele ale republicii există de formă, pentru reclamă, câte o şcoală, grădiniţă sau creşă cu predarea în limba maternă); 6) prin schimbarea sau schimonosirea numelor de familie şi de persoană, (bunăoară, numele de familie *Bradu* se schimbă în *Bradulov*, *Vacaru* în *Vakarov*, *Chiriac* în *Kiriakov*, *Ion* în *Ionov*, *Lupu* în *Lupulov*, *Angheluţă* în *Angheluţov*, *Ureche* în *Uretea*; *Vasilache*, *Andronache*, *Postolache*, *Iordache*, *Plăcintă*, *Cojocaru*, *Drăguţă*, *Căftănitu*, *Puzderie*, – în *Vasilatii*, *Andronatii*, *Postolatii*, *Iordatii*, *Plaţinda*, *Cojuhari*, *Drăguţi*, *Caftanat*, *Puzdera* sau *Pozdri*. Numele de persoană *Iacob* se schimbă în *Iakov*, *Ion* – în *Ivan*; *Tudor*, *Toader* – în *Fiodor* etc. Moscova a avut grijă să dea dispoziţie ca toate numele de familie pe pământurile române cotropite să fie schimbate sau schimonosite aşa ca să nu semene cu cele româneşti din România); 7) prin schimbarea denumirilor geografice româneşti, îndeosebi în teritoriile alipite la Ucraina, în ruseşti. Dăm doar câteva exemple: *Akkerman* sau *Cetatea Albă* – în *Belgorod Dnestrovski*, comuna *Averescu* sau *Ceamaşir* (r-nul Chilia) – în *Prioziornoe*, *Cuza Vodă* – în *Suvorov*, *Oboroc* (r-nul Tiraspol) – în *Vladimirovka*, *Volintiri* (Suvorov) – în *Volontirovka*, *Manzâr* (reg. Odesa) – în *Lesnoe*, *Năduşita* (Drochia) – în *Gribova* (1963), *Telpiz* (Comrat) – în *Dimitrovca* (1950), *Dubău* (Dubăsari) – în *Dubova*, *Carahmed* (Chilia, Odesa) – în *Şevcenkovo*, *Strâmba* (Râşcani) – în *Leadoveni* (de la Leadov), *Valea Hoţului* (r-nul Ananiev, Odesa) – în *Dolinskoe*, *Frecăuţei* (Ismail, Odesa) – în *Limanskoe*, *Satul Nou* (Ismail) – în *Novosiolovka*, *Ioneşti* (Râşcani) – în *Ivăneşti*, *Dolna* (Nisporeni) – în *Puşkin*, *Opinca* – în Suvorov etc.).

În Chişinău, cartierele Râşcani şi Sculeni sunt numite *Rîşkanovka* şi *Skuleanka*. E suficient să menţionăm că numai pe teritoriul R.S.S.M. sunt 6 sate Aleksandrovka, 5 – Alekseevka, 5 – Antonovka, 4 – Vladimirovka, 3 – Elizavetovka, câte 2 – Vasilievka şi Andreevka. Toate sunt denumiri ruseşti.

---

[1]Mascarea se face prin aşa-zisa „aducere de specialişti" din Rusia. Aşa s-a făcut la deschiderea uzinelor „Ălektrotocipribor", „Ălektromaşina", „Vibropribor", „Ălektroholodilnik" şi mai ales la Uzina de Tractoare din Chişinău, când s-au adus eşaloane întregi de venetici, lepădături şi numai nu specialişti. Abia după ce vin aici, aceşti „mari specialişti calificaţi" cu greu termină, seral sau [la secţia] fără frecvenţă, şcoala medie, şcoli profesionale sau licee de specialitate. Numai în Chişinău puhoiul de venetici este de circa 28 mii de persoane pe an.

Foarte mulţi venetici ajung pe meleagurile noastre din rândurile ofiţerilor. Se ştie că ofiţerilor la demobilizare li se propune [ca loc de trai], în primul rând, R.S.S.M. şi Bucovina. În acelaşi timp, acei puţini tineri români care au obţinut vreo specialitate sunt repartizaţi la lucru în alte republici ale imperiului. După ce trece perioada admiterii în şcolile profesionale, o imensă armată de tineri care a rămas neînmatriculată în şcolile din R.S.S.M. este agitată de agenţi speciali să plece în şcoli analoage în Ucraina şi Federaţia Rusă, ca apoi, terminându-le, să rămână definitiv acolo. Pe lângă toate acestea, absolut în toate periodicele republicii poţi întâlni zilnic anunţuri ale Comitetului de Stat al Consiliului de Miniştri al R.S.S.M. pentru rezervele de muncă, care îndeamnă populaţia ţinutului să plece la diferite construcţii în Siberia. Întrucât la sate mulţi români rămân fără lucru din cauza folosirii maşinilor, iar la oraşe nefiind primiţi, sunt nevoiţi să părăsească patria.

Anume în aşa mod barbar Moscova a obţinut ca în 10 ani (1959–1969) populaţia pur românească (fără alte popoare mici conlocuitoare: găgăuzi, bulgari, evrei, armeni etc.) să se micşoreze de la 65,6% la 64,8% din numărul total de populaţie a R.S.S.M. Credem că aceste cifre sunt sporite pentru a ne induce pe noi şi opinia publică mondială în eroare.

Pentru a ne invada definitiv, în anul curent, Consiliul de Miniştri al Uniunii Sovietice a luat hotărârea de a reconstrui oraşul Chişinău, punându-i la dispoziţie 1 miliard de ruble. Această reconstrucţie va da o sporire a numărului populaţiei Chişinăului până la 1 milion de oameni. Şi întrucât românii nu vor fi primiţi în oraş, se poate afirma că aproximativ jumătate de milion de venetici vor fi aduşi iarăşi din Rusia.

Majoritatea covârşitoare a instituţiilor culturale, colhozuri, şcoli, străzi etc. poartă numele oamenilor ce sunt străini neamului nostru. Bunăoară, colhozurile poartă numele: *Kirov*, *Rassvet* (*Revărsatul zorilor*), *22 siezd KPSS* (Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.), *23 siezd KPSS*, *24 siezd KPSS*, *Avrora* (Aurora), *Leninskaia iskra* (Scânteia leninistă), *Lenin*, *Miciurin*, *Zavetî Lenina* (Poruncile lui Lenin), *Puti k kommunizmu* (Calea spre comunism), *Novaia jizni* (Viaţa nouă), *Ucraina*, *Dimitrov*, *Pravda* (Adevărul), *Rodina* (Patria), *Rossia*, *Drujba* (Prietenia), *Maiak* (Farul), *Kommunist*, *Puşkin*, *Pobeda* (Victoria), *Ovoşcevod* (Legumicultorul) etc., etc.

În Chişinău, bunăoară, bibliotecile poartă numele lui Gorki, Lomonosov, Lermontov, Jdanov, Puşkin şi Krupskaia, teatrele – numele lui Cehov şi Puşkin; numai 3 cinematografe şi 2 cafenele sunt numite în româneşte. Din întreg numărul de străzi ale Chişinăului, cele cu nume româneşti constituie numai vreo 5%. Şi în sate străzilor li se dau tot nume ruseşti.

Cunoaşteţi, domnilor, o politică mai crudă?!

Aşadar, atât în Basarabia, cât şi în Bucovina de Nord, Transcarpatia, Transnistria s-au format două clase: pe de o parte, clasa intelectuală de venetici şi lingăi băştinaşi care conduce, cotropeşte, este bine plătită, locuieşte în oraşe, în apartamente oferite gratuit de stat, beneficiază de toate bunurile plaiului nostru şi de toate serviciile puse la dispoziţie de către stat şi care trebuie să facă totul pentru asimilarea românilor de pe teritoriile cotropite, iar pe de altă parte, clasa muncii fizice formată din români şi alte minorităţi naţionale conlocuitoare, care se ocupă de munca fizică grea, murdară şi prost plătită (agricultură, construcţie, căratul de murdărie, măturatul de străzi, facerea focului etc.). Acestea locuiesc la sate în case construite pe sudoarea lor proprie, n-au posibilităţi să se ocupe de educaţia copiilor lor, să se spele măcar săptămânal, deoarece în majoritatea satelor lipsesc chiar şi băile etc. Primii au la dispoziţia lor totul: radioul, televiziunea, cinematograful, presa, forţa de stat; ultimii – nici dreptul de a se apăra.

Cum vedeţi, domnilor, „fraţii" ne-au adus la sapă de lemn. În viziunea lor, suntem un popor fără nici o demnitate, lipsit de tradiţii, sortit la pieire, incapabil de altceva, decât de munca fizică. Dacă vrei să dispreţuieşti, să batjocoreşti un cetăţean, este suficient să-l numeşti *moldovean*.

Dacă din cele scrise mai sus vă puteţi face impresia că poporul nostru s-a împăcat cu soarta pe care i-au impus-o colonizatorii, greşiţi amarnic! Majoritatea populaţiei, mai ales tinerii, înţeleg corect situaţia care ne-au creat-o „eliberatorii", urăsc colonizatorii, se luptă cu ei în măsura posibilităţilor care mai există. În 1965, Congresul Scriitorilor din R.S.S.M. a cerut deschis, deşi fără succes, introducerea alfabetului latin, a cerut editarea şi traducerea manualelor şi literaturii în limba maternă, predarea în tot felul de şcoli în limba maternă etc.

În 1968–1969 au avut loc mişcări studenţeşti naţionale la Tiraspol, Chişinău, Bălţi, Soroca. Până-n prezent au avut loc mai multe manifestări individuale sau în grup de 2–3 persoane contra colonizatorilor[2].

Dar, cu toate acestea, lupta va continua. Vrem să menţionăm însă că prea inegală ne este lupta, prea izolaţi suntem, nimeni ... nu ne dă nici un ajutor, ..., n-avem nici o informaţie dacă se mai gândeşte cineva în lume şi la noi, şi dacă cineva în lume cunoaşte adevărata situaţie în care ne aflăm. Ruşii s-au străduit să mascheze totul, până chiar şi să falsifice istoria.

---

[2]Puşcăria, eliberarea de la serviciu, şomajul, exmatricularea din şcoli, instituţii superioare de învăţământ sau aspirantură îi aşteaptă pe acei care încearcă să protesteze contra nelegiuirilor, barbarismului, colonialismului etc. Moroşanu, student la Institutul Politehnic din Chişinău, a fost condamnat în 1966 la 3 ani închisoare pentru [că a adresat un] apel către tineri spre a îngriji monumentul lui Ştefan cel Mare şi a se opune scoaterii lui în afara oraşului. Muruziuc, lăcătuş la Fabrica de Zahăr din Alexăndreni, raionul Bălţi, a fost condamnat la 2 ani închisoare pentru arborarea drapelului tricolor pe hogeagul fabricii în ziua de 28 iunie 1966 – aniversarea a 26-a a cotropirii Basarabiei şi Bucovinei; Ţurcanu, elev al clasei a X-a a Şcolii medii din Hânceşti (Cotovsc), a fost condamnat, în 1967, la închisoare pentru răspândirea proclamaţiilor, în care chema la luptă pentru eliberare de sub ruşi; studenţii din anii IV şi V de la Conservatorul din Chişinău Postolache, Cemârtan şi alţii au fost condamnaţi, în 1967, până la 8 ani de închisoare pentru acţiuni de propagandă printre studenţi şi intelectuali, în vederea eliberării Basarabiei şi Bucovinei şi reunirii cu România; o studentă a Şcolii de medicină din Chişinău împreună cu o elevă a Şcolii nr. 1, au fost condamnate, în 1970, la închisoare pentru răspândirea proclamaţiilor cu caracter naţional; un elev al clasei a X-a din Sângerei (Lazovsc) a fost condamnat, în 1968, la închisoare pentru aceeaşi activitate; Testemiţanu, ministrul Ocrotirii Sănătăţii, a fost concediat, în 1968, împreună cu Bălan, şeful secţiei de cadre, ambii fiind învinuiţi de naţionalism; Corobceanu, adjunct al preşedintelui Consiliului de Miniştri al R.S.S.M., responsabil de problemele de învăţământ, cultură şi ştiinţă, a fost eliberat din post, în 1969, fiind învinuit de naţionalism; Cornovan, secretar al C.C. al P.C.M. [responsabil] de problemele ideologiei, culturii şi învăţământului, a fost disponibilizat în 1971, fiind acuzat de naţionalism. Negru-Vodă, doctor în ştiinţe agricole, ministru al Agriculturii, Luchian, ministru adjunct al Învăţământului Public, Corlăteanu, academician, director al Institutului de Limbă moldovenească al Academiei, Dediu, director adjunct al Institutului de Fiziologie, fost secretar al comitetului de partid al Academiei, Korolevski, →

Istoria R.S.S.M. e scrisă de Cerepnin, Ivanov, Mohov, Russev, Sovetov, Fiodorov, Trapeznikov, Kopanski, Lazarev, Frolov, Brîseakin, Berezneakov – străini neamului nostru. Rușii au născocit teorii, națiii și limbi noi, au nimicit toată literatura, care ar putea duce la trezirea sau menținerea conștiinței naționale românești. Pentru a-și atinge scopul lor final – rusificarea popoarelor mici –, ei pun în funcțiune absolut totul, fie uman sau neuman.

Domnule Director! V-am expus extrem de superficial, pe scurt, doar câteva momente, după noi, mai esențiale ale situației românilor din teritoriile aflate în robia rusească. Am făcut-o pentru a argumenta necesitatea de a vă implora să contribuiți la demascarea politicii sovietice de asimilare a popoarelor mici și de expansiune, la trezirea și perfecționarea conștiinței și mândriei naționale a tuturor românilor din U.R.S.S. și pregătirea românilor de pe ambele părți ale Prutului pentru unirea lor definitivă, prin următoarele:

• Pe cât Vă permit situația și condițiile în care activați, să acordați maximă atenție trecutului, prezentului și viitorului românilor din Imperiul Rus, introducând la postul Dumneavoastră de radio emisiuni măcar de o oră sau două pe săptămână, adresate special românilor din teritoriile subjugate.

– Credem că în aceste emisiuni ar fi bine să transmiteți un curs general de istorie a românilor, îndeosebi oprindu-vă la perioadele de cotropire rusească atât pentru Basarabia, cât și pentru Bucovina de Nord, Transcarpatia și Transnistria (rolul „eliberator" și „binefăcător" al cotropirii, consecințele dominației barbarilor);

– [ar fi bine să includeți]: materiale asupra evenimentelor de la 1918 (crearea Sfatului Țării, efectuarea Unirii celei Mari, recunoașterea ei pe plan internațional) și din perioadele 1918–1940, 1941–1944 (în special: organizarea artificială a revoltelor de la Tatarbunar, Hotin, Tighina, pregătite la Odesa sau în alte părți, greșelile comise de guvernele României față de basarabeni etc.;

– materiale ce oglindesc evenimentele din ținuturile colonizate în perioada din 1940 până în prezent, în special: recotropirea Basarabiei, cotropirea Bucovinei de Nord cu unele raioane, care în trecut niciodată nu fuseseră rupte de la Moldova, deportările în Siberia și în Extremul Nord, foametea din 1946–1947, procesele de înăbușire a spiritelor naționale etc.

– rezumate și extrase (fragmente) ale cărților, articolelor și altor comunicări apărute în Occident sau pe alte continente referitoare la românii din Imperiul Rus.

– recomandări privitoare la căile de corespondență cu postul Dumneavoastră de radio și cu O.N.U. și la metodele de ameliorare a recepției emisiunilor postului „Europa Liberă".

– recomandări privitoare la căile de opunere a rezistenței procesului forțat de asimilare.

Domnule Director, Vă rugăm să transmiteți, în repetate rânduri, de la postul Dumneavoastră de radio, conținutul acestei scrisori, comunicând, în prealabil, ora și ziua emisiunilor.

Chișinău, noiembrie 1971

---

colaborator științific la Academie, Melniciuc, redactor-șef la Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Mândâcanu, redactor-șef la Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Ababii, corector la Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Basarabeanu, inginer la Institutul de Matematică – toți aceștia au fost concediați, fiind învinuiți de naționalism. Ion Ciocanu, candidat în științe filologice, docent la Universitatea de Stat din Chișinău, a fost învinuit de naționalism și eliberat din post; N. Lupan, redactor-șef la postul de radio, a fost concediat în 1970, fiind învinuit de românizarea limbii moldovenești; Ghimpu, pedagog, a fost concediat în 1966 din Comitetul Central al Comsomolului din Moldova sovietică, apoi în 1971 – din aspirantură, fiind acuzat de naționalism; Scripcaru, avocat, alungat din avocatură de mai multe ori, fiind acuzat de naționalism; Andronache, director al Tehnicumului Electromecanic; un mare număr de profesori de la [Institutul de] Medicină (printre care Ciomârtan, fost ministru-adjunct al Culturii, Cireș, Bumbu, Matcovschi etc.) în 1969; Vătavu și Matcovschi, redactori-șefi adjuncți la săptămânalul „Cultura"; grupul de la Moldova-film în frunte cu directorul Mursa (1969); colectivele didactice de la tehnicumurile electromecanic și de construcție (1966–1967); Ion Druță, scriitor talentat, defăimat, ponegrit la fiecare adunare, în cele din urmă, impus să părăsească patria; Păvălache și Băscu, lectori la Institutul Agricol (1970); un mare număr de profesori de la Institutul Politehnic (1971) – circa 50: docenți: Schianu, Beldeman – deportat, Paladi – deportat, Sofroni – părinții cuzişti, Oprea – deportat; candidați [în științe]: Ojoga – deportat, Gheorghiță – beţiv, Luca – soția [se ocupa cu] specula; aspiranți: Bârlădeanu, Musteață (2 frați) – deportați, Jomiru – deportat, Margină – deportat, Bruma – deportat, Pădure – deportat, Groza – deportat, Guțu – deportat, Dohotaru, Gh. Ciobanu, Postoroncă, Musteață...; lectori: Țucanov, Tcaciuc, Gabareți, Munteanu, Cerbari, Vârlan ..., Stratan, Căpățână, Tudose, Cojocaru.

Scrisoarea pe care Comitetul Executiv al Frontului Național Patriotic planifica să o difuzeze printre cetățenii loiali românismului din R.S.S.M. și Bucovina

Mult stimate tovarășe .....

Poporul român în ziua de azi e dezbinat în două părți. Pe de o parte, românii din România (circa 20 milioane) – independenți din punct de vedere politic și economic – înfloresc ca națiune și-și construiesc o viață frumoasă, iar pe de altă parte, românii din Basarabia și Bucovina (circa 6 milioane) – cotropiți și subjugați de ruși – sunt amenințați să dispară prin rusificare și asimilare. Pentru a lupta împotriva colonialismului rusesc, pentru a-i salva pe românii din Basarabia și Bucovina (pentru a fi mai ușor rusificați și asimilați, ei sunt dezbinați de ruși în românii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, Bucovinei și regiunii Ismail), pentru a înfăptui marea dorință de secole a tuturor românilor de a se uni într-un singur popor și a forma o singură țară românească – România –, în Basarabia și Bucovina a luat naștere Frontul Național Patriotic de Eliberare (F.N.P.), care s-a întrunit la primul său congres. Congresul a discutat și a aprobat proiectul de program de luptă pentru eliberare, statutul Frontului Național Patriotic de Eliberare, a ales Comitetul F.N.P. de Eliberare al românilor din Basarabia și Bucovina de sub jugul rusesc în frunte cu președintele Comitetului [F.N.P.] Alecu Corbu. Congresul, de asemenea, a însărcinat Comitetul să organizeze răspândirea materialelor congresului printre populația română din Basarabia și Bucovina.

Întrucât ați dovedit că sunteți un patriot adevărat, Comitetul F.N.P. de Eliberare, având deplină încredere în persoana dvs., vă trimite materialele sus-menționate. Dacă dvs. sunteți cu adevărat un mare patriot al neamului românesc, un erou și nu un laș, un mișel, dacă în dvs. mai există mândrie națională și ură față de dușmanul care îți ia pământul, limba, obiceiurile, portul etc., apoi Comitetul [F.N.P.] vă recomandă cum să procedați cu materialele:

I. 1. Să luați cunoștință cu mare atenție de cele ce se vorbește în ele și să acționați conform programului F.N.P. de Eliberare;

2. Să răspândiți materialele multiplicându-le cu ajutorul mașinilor de dactilografiat, prin fotocopiere; să alegeți maximum 10 persoane de încredere (să nu se uite de studenți), capabile să ducă lucrul mai departe și să le expediați materialele. Pentru mai multă siguranță, ar fi bine să trimiteți negativul, adică pelicula. Se recomandă ca la prima etapă expedierea să se efectueze prin poștă; materialele să se arunce în cutiile poștale și nicidecum să se înmâneze direct. Pentru alegerea persoanelor și expedierea materialelor veți purta răspundere morală. Comitetul cere să țineți minte și să aveți dovezi cui i-ați trimis materialele, deoarece mai devreme sau mai târziu adepții F.N.P. de eliberare vă vor cere dare de seamă asupra lucrului efectuat;

3. După expedierea materialelor, în mod indirect, să aflați dacă [ele] au ajuns la destinație și care sunt părerile persoanelor alese, precum și ce acțiuni vor întreprinde [acestea] mai departe;

4. Comitetul consideră [necesar] ca materialele să fie scrise cu alfabet latin și numai în cazuri excepționale cu cel chirilic;

5. Comitetul consideră [necesar] ca tot lucrul, conform programului F.N.P. de Eliberare, să se facă cu cea mai mare precauție și conspirație.

II. În cazul în care nu vă hotărâți să participați la eliberarea neamului, atunci:

1. Materialele primite să fie ascunse cu cea mai mare atenție, pentru a le putea înapoia Comitetului F.N.P. de Eliberare când va veni timpul.

2. În cazul în care ați ajuns la concluzia că nu sunteți în stare să faceți cătușă de puțin pentru eliberarea poporului nostru de sub colonialismul rusesc, Comitetul cere ca materialele în întregime să fie expediate unei persoane care, după părerea dvs., corespunde acestei misiuni nobile, patriotice. Bineînțeles, dvs. veți purta toată răspunderea de viitorul documentelor.

Alecu CORBU,
Președintele Frontului Național Patriotic de Eliberare a românilor din Basarabia și Bucovina de sub jugul rusesc (1968)

Ninela CARANFIL,
fostă membră a Pământenici moldo-românilor de la Moscova, artistă emerită a Republicii Moldova, ex-viceministru al Culturii

O FAPTĂ DE ÎNALT PATRIOTISM PE NEDREPT IGNORATĂ

La noi a devenit deja o constantă penibilă, conform căreia cei mai fideli patrioţi ai neamului, participanţii la rezistenţa antisovietică, anticomunistă pentru eliberarea şi reîntregirea ţării noastre sunt ignoraţi, neglijaţi şi chiar ponegriţi. Forţele negre antinaţionale nu se ruşinează „să nu observe" importante pagini din rezistenţa antisovietică şi anticomunistă. Lacunele premeditate din chinuita noastră istorie sunt completate cu falsificări grosolane de „specialişti" românofobi de teapa mancurtului Vasile Stati.

Din nobila intenţie de a oglindi corect lupta de eliberare naţională din teritoriile româneşti, cotropite de U.R.S.S., ţinem să aducem în atenţia neamului o importantă faptă patriotică a neînfricatului luptător contra ocupanţilor sovietici şi tiraniei sălbatice comuniste Alexandru Şoltoianu.

În 1964, Ministerul Culturii al R.S.S.M. a trimis la Moscova 22 de băieţi şi fete, cei mai talentaţi din întreaga republică, pentru a face studii în instituţiile teatrale „Lunacearski", „Ghesinîh" şi la Institutul de Cinematografie. În ziua când acest „desant" era trimis spre metropola sovietică, un colaborator al ministerului a spus cu amărăciune: „Iată, îi trimitem moldoveni, dar peste cinci ani vor veni ruşi..." Ştia el ce spunea. Mulţi moldoveni plecaţi la studii în şcolile de partid din Rusia reveneau acasă mancurţi, care simulau că au „uitat" limba „moldovenească" şi care vorbeau demonstrativ, ca să-i vadă şi să-i audă ocupanţii ruşi, numai în ruseşte. Concomitent, ponegreau tot ceea ce era românesc. Anume dintre aceste lichele iresponsabile „eliberatorii" venetici îşi selectau cele mai docile, slugarnice „cadre naţionale moldoveneşti" pentru administraţia colonială sovietică.

Deznaţionalizarea, rusificarea, atacul pe toate liniile a identităţii româneşti se făcea sub multiple aspecte. Se urmărea transformarea teritoriilor noastre naţionale în ordinare gubernii ruseşti. Se părea că suntem sortiţi pieirii, că deja nimeni şi nimic nu ne mai poate salva. Se auzeau văicăreli, plânsete, dar nimeni nu propunea nici o soluţie pentru a ne salva de pericolul degradării identităţii noastre naţionale.

În 1964, când cei 22 de băieţi şi fete au sosit la Moscova, aici exista şi funcţiona de vreo doi ani Asociaţia moldo-românilor, condusă de Alexandru Şoltoianu, student basarabean la Institutul de Relaţii Internaţionale din Moscova. Asociaţia, numită „Pământenie", adică a originarilor din aceleaşi pământuri ale arealului nostru naţional, număra câteva sute de membri. Domnia Sa mai organizase, după cum aflasem mai târziu, astfel de asociaţii patriotice şi în alte oraşe mari ale U.R.S.S. şi dirija activitatea lor. În acele condiţii de teroare cumplită, când rusificarea tuturor popoarelor neruse din imperiul sovietic era politică prioritară de partid şi de stat, era interzisă formarea organizaţiilor cu caracter naţional afară de cele ale poporului rus. Însă Alexandru Şoltoianu a dat dovadă de ingeniozitate şi bărbăţie organizând *pământeniile* patriotice şi fără permisiunea oficialităţilor.

Am avut norocul să fiu printre tinerii care plecaseră în 1964 la Moscova la studii. Zic, am avut cu adevărat noroc, fiindcă majoritatea tinerilor erau de la ţară şi fiind supuşi

permanent îndoctrinării sovietice, nu cunoşteau adevărul despre pericolul care ameninţa identitatea noastră naţională, şi în genere despre adevărata noastră istorie, cultură şi limbă maternă, despre rădăcinile noastre istorice. Doar totul era falsificat. Ne inoculau ideea că noi, moldovenii, nu suntem români, iar într-un timp, în genere, ni se impunea viziunea că noi suntem... slavi şi că „limba moldovenească" este limbă slavă. Lucru paradoxal, dar tocmai la Moscova am aflat adevărul, graţie unor oameni curajoşi. În primul rând trebuie să menţionez profesorii noştri de la institut, mari şi oneşti intelectuali ruşi, care, cunoscând istoria dramatică a Basarabiei, au insistat să studiem şi să ne perfecţionăm limba noastră. Apoi am avut multe întâlniri cu studenţii români din Basarabia şi alte teritorii din arealul românesc, care-şi făceau studiile la Moscova. Principalul rol în cunoaşterea de către noi a adevărului istoric l-au avut asemenea personalităţi marcante, precum Alexandru Şoltoianu şi Mircea Druc. Datorită lor am aflat cine suntem şi încotro trebuie să mergem; ei ne îndemnau să ne cultivăm în spirit naţional românesc, să ne iubim neamul, adică să fim adevăraţi patrioţi români; ei ne-au fost făclia salvatoare în întunericul tiraniei comunisto-sovietice. Flacăra de la flacără se aprinde.

Asociaţiile existau în „două etaje". A fost o deşteaptă invenţie a dlui Alexandru Şoltoianu. La suprafaţă, pământeniile erau deschise pentru accesul oricăror originari din Basarabia, Bucovina de Nord, Ţinutul Herţa, Transnistria, Maramureşul istoric – români, ruşi, ucraineni, evrei, bulgari, găgăuzi etc. pentru a preveni oricare acuzare de naţionalism. Însă pe ascuns, în mare conspiraţie, ele funcţionau pentru consângenii verificaţi, testaţi, iniţiaţi. „Etajul" întâi servea drept câmp de selectare a celor verificaţi pentru „etajul" doi conspirativ. Alexandru Şoltoianu şi cei mai apropiaţi adepţi ai lui cultivau în noi axiomele dreptăţii noastre sfinte: *„Noi suntem români. Noi vorbim româneşte. Scriem cu caractere latine. Noi avem demnitate umană, onoare naţională, dârzenie legitimă de a nu ne lăsa deznaţionalizaţi, rusificaţi..."*.

Opera de redeşteptare şi rezistenţă naţională, concepută şi pornită de Alexandru Şoltoianu, a dat rod. Băieţii şi fetele trimişi la Moscova nu numai că nu au devenit ruşi, ci, dimpotrivă, s-au format ca... români. Adică ceea ce eram în realitate prin originea noastră etnică. Vorbeam frumos româneşte, scrisorile către părinţi, rude, prieteni le scriam numai cu caractere latine. Era o noutate plăcută şi chiar ne amuza. Şi aceasta, fiţi atenţi, în condiţiile de obscurantism paranoic bolşevico-comunist, când erau suprimate libertăţile, în condiţiile în care ocupanţii sovietici ne impuneau brutal limba rusă şi alfabetul slav rusesc, când P.C.U.S., întregul regim sovietic nu precupeţeau nici bani, nici eforturi pentru rusificarea definitivă a tuturor popoarelor neruse aservite.

Mare a fost uimirea şi revolta „eliberatorilor" ruşi şi trădătorilor de neam (Bodiul şi Co.....) de la Chişinău, când au văzut că, după cinci ani de studii la Moscova, băieţii şi fetele s-au întors în republică... români. Şi încă înflăcăraţi patrioţi români. Demnitarii comunişti de la C.C. al P.C.M. şi KGB au rămas trăsniţi: cum aşa, de la Moscova, românizaţi?! Nici nu a fost nevoie de a suspecta Ambasada României de la Moscova: în primul rând, investigaţiile KGB-ului de la Lubeanka au permis să se stabilească că Ambasada României era „curată" – respecta strict ordinul Bucureştiului comunist de a nu arăta nici un interes pentru Basarabia, nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa. Ba mai mult, dacă românii din aceste teritorii româneşti se adresau la Ambasada României cu vreo problemă de ordin politic sau chiar nepolitic, ea îi denunţa disciplinat KGB-ului sovietic. În al doilea rând, nu a fost nevoie de a suspecta ambasada, pentru că serviciile secrete sovietice aveau deja la dispoziţia lor delaţiunea lui Valeriu Bobuţac, care-şi făcuse studiile la Lvov şi care, fiind informator, încă în 1965 trădase KGB-ului pământenia din acest oraş şi principalul animator al redeşteptării naţionale. KGB-ul îl cunoştea pe principalul răzvrătitor – Alexandru Şoltoianu.

Reveniţi în republică deja ca actori, regizori, cineaşti, operatori de cinema, noi, tinerii absolvenţi de la Moscova, am avut mari probleme din cauza patriotismului românesc. Am fost chemaţi pentru „spălarea creierului" la C.C. şi la KGB. În limbajul de lemn al satrapilor, intimidările cu ameninţări de tot felul se numeau „beseda" („conversaţie", „profilactică"). În genere, la C.C. şi KGB se vorbea numai ruseşte. Nici măcar nu în „limba moldovenească".

„La Moscova v-am trimis ca să deveniţi cadre naţionale de cultură, nu pentru ca să deveniţi... români!" – urlau satrapii venetici şi băştinaşii la noi. Că era un nonsens monstruos ca să pregăteşti „cadre naţionale" în... Rusia, nici ocupanţii şi nici slugoii lor – trădătorii de neam – desigur, nu-şi dădeau seama. Ca urmare a prigonirilor, ameninţărilor în lanţ, Gheorghe Sorbală, Larisa Saeva, Gheorghe Laşcu şi Elena Metaxa au plecat din republică să-şi caute

serviciu la Moscova, Victor Soțchi-Voinicescu a emigrat în Franța, Anatol Răzmeriță – în Canada, Jan Scutelnic – în Grecia; doi dintre cei 22 au murit: Gheorghe Ungureanu și Ion Onofriienco. Ceilalți, cu chiu cu vai, au reușit, totuși, până la urmă, să se angajeze într-un serviciu.

De la aceste evenimente s-au scurs peste trei decenii. E o distanță considerabilă de timp, de la care se poate evalua prețul faptelor de atunci. Marele merit al lui Alexandru Șoltoianu este că prin talentul său a lansat, în perioada de periculoasă încremenire și paralizie, ideea, strategia și tactica de combatere activă a deznaționalizării, rusificării, a inițiat opera de redeșteptare națională. E timpul să spunem lucrurilor pe nume. Puțini din reprezentanții clasei politice de la Chișinău și București pot să se compare după merite cu marele patriot, marele organizator al rezistenței antisovietice și anticomuniste Alexandru Șoltoianu. Actualmente, la putere au ajuns aceiași comuniști și nu puțini dintre acei inși care, în acele timpuri grele, se ascundeau ca niște fricoși, lași în spatele patrioților, când aceștia duceau pe viață și pe moarte lupta inegală cu dușmanii neamului românesc.

Eu consider că a fost comisă o mare nedreptate prin aceea că Alexandru Șoltoianu, remarcabilă personalitate de ținută morală exemplară, un erudit, un om cu minte ascuțită, specialist de valoare în mai multe domenii – diplomație, orientalistică, dreptul internațional, relații economice și valutare internaționale, cunoscător a câtorva limbi străine, inclusiv orientale, – a fost ignorat, marginalizat de regimurile „democratice" atât la Chișinău cât și la București.

Și această nedreptate s-a întâmplat în momentul când aparatul de stat din Republica Moldova și România era completat și mai este îmbâcsit de figuri întâmplătoare, șterse, agramate, nulități, carieriști, oameni care absolut cu nimic nu s-au evidențiat în apărarea cauzei naționale, și chiar comuniști care în cel mai nerușinat mod au trădat țara, colaborând cu regimul sovietic de ocupație, unii participând chiar la represaliile patrioților.

Încă o dată ne convingem că atunci când țara este condusă de creaturile selectate, dresate, puse în posturi de imperii străine, dușmănoase, patrioții nu sunt agreați. Domină o atmosferă de imoralitate și nedreptate chiar în forurile superioare. Reiese că a fi trădător de neam este convenabil, și după decenii de colaborare cu ocupanții poți fi ales în cele mai înalte posturi ale administrației de stat. Iar să fii patriot înseamnă să pierzi totul – statutul social, libertatea, sănătatea, chiar și viața. Ce vedem noi chiar și după „căderea" partidelor comuniste și destrămarea U.R.S.S.? Patrioții care au trecut prin gulaguri sunt ținuți în continuare în subsolul societății, paralizați și chiar ponegriți. Despre ce vorbește această situație? Despre aceea că și în prezent mai dăinuie comunismul, rămășițele ocupației sovietice. Deci, încă nu suntem liberi...

* * *

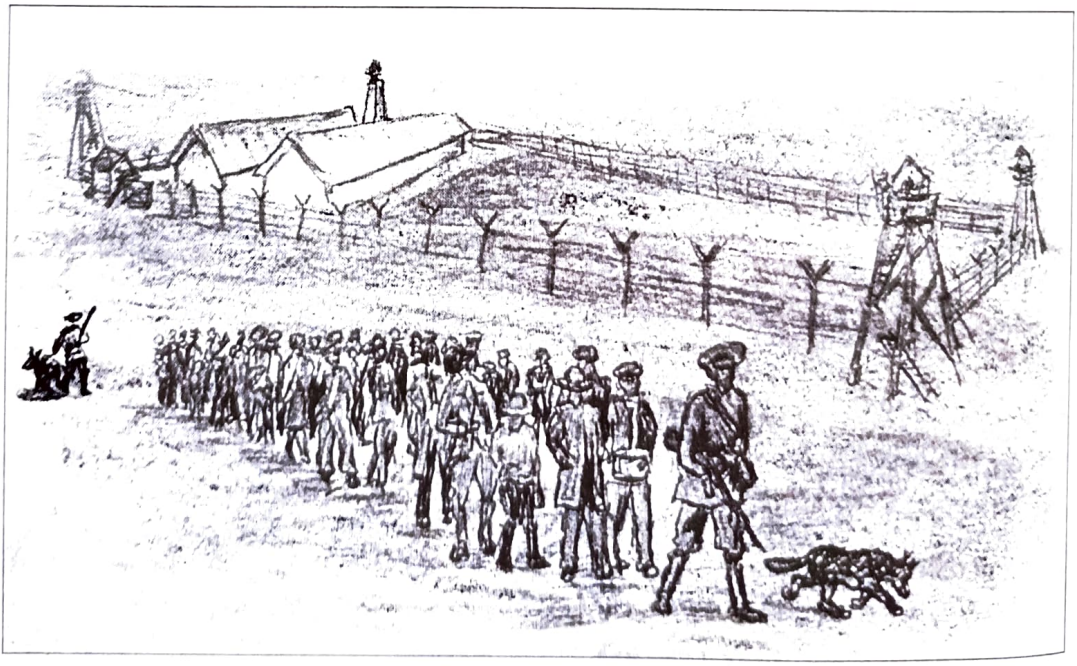

Lagăr de muncă în Siberia

DOSAR PENAL nr. 6651

privind inculparea lui Şoltoianu Alexandru Alexeevici în delicte prevăzute de art. 67 p. 1 şi 69, Cod Penal al R.S.S. Moldoveneşti în 6 volume

Deschis pe 10 decembrie 1971.
Încheiat pe 12 iulie 1972.
COPIE (exemplarul nr. 1). Strict secret
Volumul 2. Nr. 14/7054, din 05.II.1969,
pag. 338.

Preşedintelui KGB-ului de pe lângă Consiliul de Miniştri al U.R.S.S., tovarăşul Andropov I.V., or. Moscova

Stimate tovarăşe Andropov!

Vă aducem la cunoştinţă că Ambasada R.S. România [de la] Moscova a comunicat de nenumărate ori Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Socialiste România despre unii cetăţeni sovietici care, cu prilejul vizitelor la ambasada noastră, au fost autorii unor manifestări şi exprimări pe care considerăm necesar să vi le aducem la cunoştinţă.

Dintre aceste persoane îl menţionăm pe cetăţeanul Kolesnikov I.A., care s-a prezentat drept redactor al revistei „Economia ţiţeiului", Mircea Druc, care a declarat că îşi dă doctoratul la Universitatea din Moscova, şi Saşa Şoltoianu, care, conform spuselor sale, este colaborator al Secţiei externe de pe lângă Comitetul de Radio şi Televiziune din Moscova.

Cetăţenii menţionaţi mai sus s-au exprimat în mod tendenţios şi duşmănos despre politica internă şi externă a U.R.S.S., iar ultimii doi solicitau cu insistenţă sprijin în vederea ieşirii ilegale peste graniţa Uniunii Sovietice.

În cadrul discuţiilor cu diplomaţii români, asemenea exprimări a avut şi cetăţeanul Alekseenko Serghei Sergheevici, care afirma în plus că ar face parte, chipurile, din Forţele armate ale U.R.S.S., prezentând drept confirmare o adeverinţă că are gradul de căpitan.

În exprimările sale duşmănoase la adresa U.R.S.S., Alekseenko solicita ca ambasada noastră să-i acorde sprijin pentru expedierea unei scrisori personale Ambasadei Republicii Populare Chineze din Moscova.

Din conţinutul informării prezentate de către Ambasada Republicii Socialiste România la Moscova, reiese că diplomaţii români au luat o atitudine corespunzătoare faţă de cetăţenii sovietici pomeniţi, iar Ambasada R.S. România la Moscova a informat despre aceasta Ministerul de Externe al U.R.S.S., cu rugămintea de a aduce aceste manifestări la cunoştinţa organelor abilitate.

La rândul meu, vă aduc la cunoştinţă aceste fapte, în conformitate cu înţelegerea existentă între organele de securitate ale statelor noastre privind semnalarea reciprocă în cazul existenţei vreunei activităţi care poate aduce prejudicii relaţiilor reciproce de bună vecinătate dintre ţările noastre.

Preşedintele Consiliului Securităţii Statului din Republica Socialistă România
Ion Stănescu
(semnătura, ştampila)

Originalul scrisorii se află în dosarul nr. 59271 volumul 19, p. 247–248. Copia este conformă cu originalul.

Inspectorul secretariatului KGB al R.S.S. Moldoveneşti Elkina
14 ianuarie 1972
(ştampila rotundă cu stemă: KGB de pe lângă Consiliul de Miniştri al U.R.S.S.)

* * *

Observăm din acest document următoarele:

1. Perfecta înţelegere între slugă (Securitatea română) şi stăpânul său (KGB-ul moscovit); reiese acest lucru foarte clar din cele ce afirmă ministrul Securităţii româneşti, Ion Stănescu, în finalul comunicării sale, când spune: „...vă aduc la cunoştinţă aceste fapte, în conformitate cu înţelegerea existentă între organele de securitate ale statelor noastre".

2. Să observe cititorul data când se face acest denunţ: 5 februarie 1969; acest lucru se întâmplă deci mult timp după ce Nicolae Ceauşescu îşi ţinea în balconul de la Comitetul Central discursul în aparenţă antisovietic cu ocazia invadării Cehoslovaciei de către armatele Pactului de la Varşovia, discurs prin care îşi afirmă independenţa, chipurile, a României, şi-i seducea pe mulţi români de bună credinţă.

3. Mai observăm cât de independenţi şi cât de patrioţi erau securiştii români, care se bat azi cu pumnul în piept că Securitatea era „ o organizaţie patriotică" pusă în slujba intereselor ţării.

4. Se mai vede din acest document că Securitatea română lucra de comun acord cu KGB în slujba internaţionalismului proletar şi în nici un caz în slujba intereselor naţionale.

5. Tot astfel se observă cât de infiltrată era ambasada noastră de la Moscova de agenți – acoperiți sau neacoperiți – gata să informeze organele noastre de securitate despre of-urile bieților români șoptite voluntar sau involuntar. Iată cât de patrioți erau acei români care populau ambasadele noastre comuniste acolo sau aiurea.

6. Dacă ministrul răspunzător al Securității române era capabil de asemenea acte, e la mintea oricui ce comportament aveau ultimii săi subordonați.

În concluzie:

Securitatea română nu a servit niciodată interesele țării – nici măcar sub Ceaușescu, despre care acoliții săi băteau toba că e independent și-și iubește țara, iar acum îi depun flori și omagii pioase la mormânt. Securitatea română a fost un simplu pion docil în mâinile acestui terorism comunist internațional, cu creierul la Moscova.

Documentul publicat de noi a fost procurat de dl Saşa Şoltoianu din arhivele fostului KGB de la Moscova, care, spre deosebire de securitatea noastră, a oferit acces la aceste documente tuturor celor îndreptățiți să le ceară.

– s-a născut la 24 august 1933, în satul Ineşti județul Orhei (Basarabia), din părinții Alexei și Maria;

– tatăl, încorporat în Armata Roşie în 1944, în mod abuziv, a fost trimis pe front fără pregătire militară, fiind ucis în luptă;

– mama, rămasă văduvă, i-a crescut singură pe cei patru copii, trecând prin greutăți supraomenești, cum a fost foametea din 1946–1947 (când au pierit 300 de mii de basarabeni), colectivizarea forțată din 1949 și urgia deportărilor;

– Alexandru a absolvit școala primară la Teleneşti, iar în 1954 – Şcoala de Vinificație din Chișinău;

– a făcut armata în marina militară sovietică, iar în 1959 devine student al Institutului de Relații Internaționale, Secția orientalistică, din Moscova;

– încă din anii studenției se manifestă activ în mișcarea de emancipare națională, iar în 1962 se află printre fondatorii Asociației moldo-românilor din Moscova, fiind ales președinte; tot el organizează filiale ale Asociației la Leningrad, Kiev, Harkov, Odesa, Lvov;

– în urma unui denunț, începe să fie urmărit de KGB, iar la absolvirea facultății plecarea lui la Ambasada U.R.S.S. din Maroc este obstrucționată de KGB;

– reîntors în Basarabia, este numit conferențiar la Universitatea din Chișinău, participă la emisiuni radio și TV;

– fiind acuzat de îndoctrinarea studenților în spirit proromânesc, este concediat în 1967, punându-i-se în vedere să părăsească republica;

– pleacă la Moscova, unde reușește să se angajeze redactor la postul de radio unional; după invadarea Cehoslovaciei de trupele Pactului de la Varșovia, este concediat, iar după un timp – reangajat la postul de radio Moscova, la Secția arabă, fiind un foarte bun cunoscător al limbii arabe;

– se înscrie la aspirantură pentru doctorat, dar peste șase luni este exclus fără explicații și, după o perioadă de șomaj, este angajat economist la Institutul Muncii;

– în decembrie 1972 (suspectat de a avea legături cu militanții mișcării de eliberare națională din Basarabia – Alexandru Usatiuc, Gheorghe Ghimpu și Valeriu Graur – arestați de KGB), este supus unei percheziții la domiciliul de la Moscova, confiscându-i-se 72 kg de manuscrise, „materiale subversive";

– în 1972 este somat să se prezinte ca „martor la KGB-ul din Chișinău, unde este imediat încarcerat, și în august este condamnat la 6 ani de lagăr cu regim sever și 5 ani de deportare în Siberia;

– își ispășește condamnarea ca deținut politic în Mordovia și în nordul Uralului, iar deportarea – în regiunea Kzîl-Orda din Kazahstan;

– după expirarea deportării, i se interzice să se stabilească în Moscova, Leningrad și capitalele republicilor unionale, deci nu poate reveni la Chișinău, nici în mijlocul familiei; i se impune din nou domiciliu forțat la Tiraspol, pentru alți 5 ani;

– în 1988, sub Gorbaciov, se înapoiază la Moscova, dar continuă să fie supravegheat de KGB;

– în decembrie 1989, în plin proces de liberalizare, este propus candidat pentru Sovietul Deputaților Poporului de către Societatea Culturală „Moldova" din Moscova, dar este eliminat de șovinii ruși;

– sub Guvernul Druc, este numit consilier la Securitatea Națională a Republicii Moldova, dar este pensionat la venirea la guvernare a agrarienilor;

– în prezent, este vicepreședinte al Asociației Foștilor Deținuți Politici din Republica Moldova și un fervent militant pentru cauza reunirii Basarabiei la Patria mamă;

– este membru al Fundației Culturale „Memoria" – filiala Chișinău – Basarabia.

Vasile VÎŞCU,
doctor în economie, ex-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri al R.S.S.M.

IZVORUL DEMNITĂŢII NOASTRE NAŢIONALE

Nu sunt filolog de profesie, am îmbrăţişat din tinereţe alte domenii de activitate, şi anume: economia, contabilitatea, finanţele, iar mai târziu – activitatea politică şi de stat, politologia, sociologia şi filozofia. De mic copil am avut o preocupare deosebită şi o dragoste aparte pentru frumuseţea cuvântului rostit în limba mamei, pentru claritatea şi expresivitatea unei fraze spuse, pentru profunzimea gândului exprimat corect şi eficace, cu cuvinte simple. Am fost şi rămân un admirator pasionat şi căutător neobosit de maxime, care prezintă pentru mine un reper puternic de menţinere a optimismului nesecat şi a spiritului sănătos de viaţă în condiţiile vitrege de astăzi.

Am obţinut studii superioare în economie şi comerţ în 1957–1961, în oraşul Lvov – centru istoric, spiritual şi cultural ucrainean, situat la graniţa Ucrainei cu Polonia şi cu Ungaria. Anii de studenţie, petrecuţi împreună cu tineri din toate părţile fostei Uniuni Sovietice, inclusiv ruşi, ucraineni, maghiari, kalmîci, bieloruşi, evrei şi chiar iakuţi, mi-au

Studenţi moldoveni la instituţiile de învăţământ superior din oraşul Lvov, Ucraina. Octombrie 1957.
Primul rând, primul din dreapta – Dumitru Holban, rândul trei, al doilea din stânga – Vasile Vîşcu, în centru – renumitul ţambalagiu moldovean Victor Copacinschi, aflat în turneu la Lvov.

fost o experienţă unică de afirmare a propriei identităţi naţionale şi o posibilitate de a-mi prezenta cu demnitate patria – Moldova –, atât în calitate de student, cât şi în ipostazele de conducător al colectivului studenţesc şi de membru al ansamblului de dansuri populare. În scopul menţinerii identităţii naţionale a studenţilor compatrioţi, autoperfecţionării în sens cultural şi spiritual, profitând de faptul că în oraşul Lvov existau numeroase instituţii artistice şi culturale (teatre, muzee, biblioteci, monumente, biserici, parcuri, cimitire), la iniţiativa unuia dintre cei mai sufletişti şi inteligenţi prieteni ai mei, Dumitru Holban, pe atunci student la Institutul de Veterinărie şi Zootehnie din Lvov (astăzi doctor habilitat, profesor la Universitatea Agrară din Moldova, deputat în primul Parlament al Republicii Moldova, ales pe cale democratică, 1990–1994), noi am creat (fără a ni se pune mari piedici) Asociaţia băştinaşilor moldoveni studenţi la universităţile din Lvov, membri ai căreia au devenit peste 30 de persoane (vezi fotografia).

La trecerea a 45 de ani de la încheierea studiilor în oraşul Lvov (1961), analizând evenimentele vieţii pline de zbucium trecute năvalnic, ajung la ferma concluzie că principiile demnităţii naţionale însuşite în anii tinereţii au plămădit în mine o forţă spirituală extraordinar de puternică ce m-a salvat în cele mai grele cumpene ale vieţii.

Circa 25 de ani din viaţă i-am consacrat activităţii politice şi de stat în organele de vârf ale regimului sovietic, care, la voinţa Kremlinului, a dominat în Moldova din 1944 până în 1991, când a fost proclamată independenţa Republicii Moldova.

Este bine cunoscut faptul că proclamarea independenţei Republicii Moldova, în linii mari, nu a fost rezultatul unei mişcări bine organizate de rezistenţă şi de eliberare naţională, ci mai degrabă o consecinţă fericită şi spontană a unui eveniment geopolitic de mare valoare istorică, şi anume, prăbuşirea accidentală a Uniunii Sovietice, şi respectiv, căderea unuia din cele mai crude regimuri totalitare din istoria umană.

Din punct de vedre ideologic, regimul sovietic era internaţionalist prin esenţă, fiind *ab initio* antinaţional faţă de oricare componentă naţională a U.R.S.S. În acest context, orice încercare din partea unei persoane sau a unui grup de a modifica esenţa ideologică sau politică a fostului regim dictatorial, în sensul impunerii respectării valorilor naţionale, era sortită la eşec, cu consecinţe grave pentru cei care s-ar fi implicat în asemenea acţiuni, nemaivorbind de cei cu funcţii înalte în stat. Acestora, dacă erau bănuiţi că pun la cale sau încurajează acţiuni naţionaliste, li se organizau procese judiciare gălăgioase, cu implicarea întregii societăţi, care se transformase, ca rezultat al politicii de intimidare şi deznaţionalizare, într-o gloată supusă orbeşte.

În timpul activităţii mele politice şi de stat, de fiecare dată când erau călcate în picioare cultura, limba şi tradiţiile naţionale, concepţiile şi sentimentele de demnitate naţională pe care mi le formasem încă în anii studenţiei îmi provocau în permanenţă grele suferinţe sufleteşti. Condiţiile vitrege de viaţă spirituală m-au impus să procedez la o promovare tacită, neafişată a unor valori culturale naţionale, în speranţa că voi trezi şi în alţii dorinţa de a-şi apăra şi afirma cu tărie demnitatea naţională în orice circumstanţe ale vieţii, chiar şi absolut nefavorabile, sau cu consecinţe periculoase pentru viaţă.

În cartea mea „Bătălia pentru demnitate", apărută în aprilie 2003 la Editura „Litera" din Chişinău şi parţial difuzată gratis bibliotecilor raionale şi orăşeneşti din republică, am relatat, în mod lapidar, doar unele fapte pe care le-am săvârşit în calitate de persoană cu funcţii politice şi de stat întru promovarea valorilor naţionale.

Iată doar câteva exemple. Anul 1967, 29 octombrie, Ziua unională a comsomolului. Comitetul orăşenesc Chişinău al comsomolului, în care eu deţineam funcţia de prim-secretar, convoacă un miting solemn în Piaţa Biruinţei din centrul capitalei (astăzi – Piaţa Marii Adunări Naţionale), cu participarea a circa 30 000 de studenţi, elevi şi tineri muncitori, consacrat aniversării a 50-a a revoluţiei din octombrie din Rusia. De obicei, toate manifestaţiile de acest gen decurgeau numai în limba rusă. De data aceasta, eu decisem ca măcar unul dintre cei 3 vorbitori de la tribuna cu monumentul lui Lenin să vorbească în limba băştinaşilor. Îl conving pe rectorul Institutului Politehnic, mult regretatul profesor Sergiu Rădăuţanu, să vorbească în limba română. Acceptă. Tineretul din piaţă aplaudă furtunos. Însă în agenda securităţii mai apare un „donos" despre rectorul „naţionalist", care peste un timp este destituit fără nici un argument ponderabil.

Alt exemplu. Ajunul Anului Nou 1970. Mi-e dor de colindele de la baştină, satul Chetrosu, Drochia. Îmi vine ideea să organizăm, din iniţiativa Comitetului orăşenesc al comsomolului, câteva grupuri de colindători, cu colaci, cu buhai, cu bici şi zurgălăi, care ar colinda nu numai pe străzile şi prin magazinele

oraşului, ci chiar personal pe membrii guvernului. Zis şi făcut. Îi previn pe preşedintele guvernului de atunci, Petru Pascari, ministrul Agriculturii, Alexandru Negru-Vodă şi alţii să aştepte în birourile sale pe 1 ianuarie 1970 colindători, să gătească nişte colaci şi cadouri. Revenirea la tradiţiile naţionale a provocat în societatea chişinăuiană revelaţie, entuziasm şi bucurie sinceră. Însă, peste câteva zile, sunt chemat la al doilea secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist, Serghei Şcelkunov şi mi se aplică o „săpuneală aspră" pentru faptul că impun tineretul să revină la „tradiţiile arhaice populare, depăşite de timp". Tac şi înghit, dar nu renunţ la convingerile mele, fiind sigur că regimurile politice se perindă, dar tradiţiile populare sunt nemuritoare.

Am menţionat doar unele episoade din multe altele făptuite de mine în timpul aflării la înalte funcţii de partid şi stat. Lovitura de graţie dată regimului sovietic a fost lansarea de mine personal, fiind în funcţia de vicepreşedinte al guvernului de atunci, cu participarea pur tehnică a altor două persoane, în vara anului 1984, a Manifestului Frontului Patriotic din Moldova, care se preconiza să fie creat în termen de câteva luni, cu chemarea către populaţie, autorităţile sovietice din Moldova să proclame limba moldovenilor drept limbă de stat, să majoreze numărul de şcoli naţionale în Bender (Tighina), Râbniţa şi Tiraspol (unde era numai câte o şcoală), să solicite retrocedarea judeţelor din nordul şi sudul Basarabiei, incorporate ilegal în 1940 în componenţa Ucrainei. Acţiunea mea a trezit furia autorităţilor, care, de fapt, erau colegii mei de lucru în organele de partid şi de stat. Mai târziu, după arestare, am aflat că una dintre persoanele care au dactilografiat textul manifestului a pus câteva exemplare la dispoziţia organelor KGB. Timp de aproape un an după aceasta, din iulie 1984 până în aprilie 1985, fiind în continuare în funcţia de membru al guvernului, am fost urmărit de KGB, zi şi noapte, cu scopul de a descoperi reţeaua mea conspirativă antisovietică. Dar... eu eram unicul luptător al imaginarului Front Patriotic. La 10 aprilie 1985 am fost arestat fără vreun motiv legal, dar cu acuzaţii neîntemeiate de abuzuri în serviciu, menite să trezească în popor revoltă şi indignare nemărginită. Prin arestarea şi constrângerea altor persoane, cu un complet de judecată adus de la Judecătoria Supremă a U.R.S.S., cu implicarea presei, televiziunii şi a cinematografiei locale şi unionale, autorităţile au reuşit să fabrice un dosar şi să regizeze un proces penal de largă rezonanţă.

De unde puteau să ştie kaghebiştii şi liderii de partid de atunci, în frunte cu Simion Grossu şi Victor Smirnov, că doar peste patru ani după lansarea manifestului meu, în vara anului 1989, Marea Adunare Naţională va cere proclamarea limbii populaţiei băştinaşe drept limbă de stat, a tricolorului drept drapel de stat şi va vota pentru independenţă?

Am fost expulzat pe un termen de 14 ani la 3 000 km de casă, în regiunea Ural, să lucrez la o uzină de producere a tancurilor. Am fost ţinut acolo, din fericire, numai 7 ani. Reducerea termenului a fost o consecinţă benefică a prăbuşirii Uniunii Sovietice. Slavă Domnului! Am supravieţuit, deşi cu pierderi enorme de sănătate şi cu ani de viaţă dispăruţi în beznă.

Nu regret defel cele trăite şi întâmplate. Am devenit, în virtutea celor suferite, mai puternic spiritual şi mai convins în forţa adevărului, care e suprema armă umană, şi mă ţin strâns de afirmaţia lui Ernest Hemingway: „Pe mine poţi să mă omori, dar nicidecum să mă învingi!"

Adeseori, însă, mă frige o durere sufletească insuportabilă, că limba neamului nostru, limba română, deşi este declarată în Constituţie drept limbă de stat, continuă să rămână pe planul doi în situaţiile de comunicare între locuitorii acestui plai. Nu e de vină nimeni, în afară de noi, care nu acţionăm mai hotărât, aşteptând soluţionarea de la sine a problemelor existente, sau aşteptând să ne înveţe cineva cum să fim gospodari în casa noastră, moştenită cu sfinţenie de la Ştefan cel Mare şi Sfânt!

Când oare se va întâmpla deşteptarea noastră naţională definitivă?

Răspundeţi, tineri patrioţi şi urmaşi ai neamului!

Manifestul lansat de vicepreşedintele Consiliului de Miniştri al R.S.S. Moldoveneşti Vasile C. Vîşcu, în iunie 1984*

Vasile C. Vîşcu s-a născut la 7 mai 1940, în satul Chetrosu, raionul Drochia. În 1961 a absolvit Institutul Comercial-Economic din Lvov, în 1975 – Şcoala superioară de partid de pe lângă C.C. al P.C.U.S. Între anii 1962 şi 1979 a activat în organele comsomoliste şi de partid din R.S.S.M. A deţinut funcţiile de: şef al Secţiei propagandă şi agitaţie a C.C. al P.C.M. (1976–1979), preşedinte al Conducerii cooperaţiei de consum din R.S.S.M. (1979–1981), vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri al R.S.S.M. (1981–1985). A fost ales deputat în Sovietul Suprem al R.S.S. Moldoveneşti (1980–1985, două legislaturi).

În vara anului 1984, în timp ce conducerea de partid şi de stat de la Chişinău desfăşura o masivă campanie propagandistică în vederea „sărbătoririi a celei de a 60-a aniversări de la formarea R.S.S.M. şi crearea P.C.M.", lansează apelul publicat mai jos, pe care-l difuzează sub formă de foi volante.

MOLDOVENI ŞI MOLDOVENCE, PATRIOŢI AI NEAMULUI NOSTRU!

În ajunul aniversării a 60-a a formării R.A.S.S.M., care va fi marcată la 12 octombrie 1984, noi, moldovenii, băştinaşii acestui pământ, trebuie să cerem drepturile noastre la limba de stat, dezvoltarea şi avansarea cadrelor naţionale, aşa cum prevede politica naţională a P.C.U.S. Exemplu pentru noi trebuie să servească Republicile Baltice, Gruzia şi Armenia, care au consfinţit prin constituţia lor sovietică limba naţională a băştinaşilor în calitate de limbă de stat.

Noi trăim de sute de ani pe pământul moldovenesc, moştenit din moşi-strămoşi, însă suntem mereu conduşi de venetici şi străini. Astăzi suntem umiliţi de presiunea organelor de partid şi de stat, siliţi să vorbim în limba rusă, care este străină neamului nostru.

Cine sunt astăzi acei care ne conduc? În majoritate: ruşi, ucraineni şi reprezentanţi ai altor naţiuni, care au venit aici nechemaţi şi au devenit o povară în calea noastră spre libertate naţională. Din componenţa secretarilor comitetelor orăşeneşti şi raionale de partid peste 70% sunt ne-moldoveni; la ministere şi comitetele de stat 80–90% din angajaţi sunt ne-băştinaşi. Oriunde te-ai adresa în limba moldovenească, ţi se răspunde în limba rusă. Aproape nici unul din venetici nu doreşte să însuşească limba moldovenească. Cât timp vom răbda această ruşine naţională?

Situaţia se agravează din motivul că copiii noştri însuşesc prost limba maternă, fiind siliţi să facă studiile în şcoli, tehnicumuri şi instituţii superioare în limba rusă.

În Chişinău astăzi există oficial numai 8 şcoli naţionale, celelalte 80 sunt sau numai ruse sau moldo-ruse, directorii şi pedagogii fiind în majoritatea lor vorbitori de limbă rusă. La Bender şi Tiraspol există numai câte o şcoală cu predare în limba moldovenească, iar la Râbniţa – nici una.

O astfel de situaţie nu mai poate fi tolerată.

În anul 1940, pământurile moldoveneşti au fost rupte din hotarele istorice ale Basarabiei şi trecute arbitrar de către clica lui Stalin şi Molotov în componenţa Ucrainei. Este vorba de fostele judeţe Hotin, Cetatea Albă, Ismail. Aceasta este o nedreptate istorică ce trebuie să fie reparată.

A sosit timpul să ne unim cu toţii noi, moldovenii, şi să declarăm deschis drepturile noastre la folosirea limbii materne în organele de partid şi de stat, creşterea reţelei de şcoli naţionale la oraşe şi retrocedarea pământurilor strămoşeşti.

Pentru a ne onora demnitatea noastră naţională, trebuie să cerem insistent respectarea drepturilor noastre istorice.

Fiecare din cei care vor primi acest apel să-l transcrie în zece exemplare şi să-l transmită celor mai apropiaţi prieteni, adevăraţi patrioţi ai neamului nostru.

Ne bizuim pe participarea cea mai activă a elevilor şi studenţilor, tuturor tinerilor. Trimiteţi acest apel învăţătorilor, profesorilor, medicilor, colegilor din şcoli, tehnicumuri, instituţii de învăţământ superior, scriitorilor, lucrătorilor de partid şi comsomol!

Chemarea noastră este: Unire, moldoveni! Dreptatea şi adevărul sunt de partea noastră!

Frontul Patriotic din Moldova[1]

*Textul a fost scris de mână, cu literele alfabetului chirilic, apoi dactilografiat şi răspândit.

[1]Vasile Vîşcu, *Bătălia pentru demnitate*, Editura „Litera", 2003, p. 80–81, 191–192; Arhiva Organizaţiilor social-politice a Republicii Moldova, fond 51, inv. 65, f. 8, 14, 15, 18.

NECESITATEA UNEI CONDAMNĂRI INTERNAŢIONALE A CRIMELOR REGIMURILOR COMUNISTE TOTALITARE

Rezoluţia 1481 (2006) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei

1. Adunarea parlamentară face trimitere la Rezoluţia sa 1096 (1996) cu privire la măsurile de distrugere a moştenirii fostelor regimuri comuniste.

2. Regimurile comuniste totalitare care funcţionau în Europa Centrală şi Orientală în secolul trecut, şi care mai există în multe ţări ale lumii, au fost marcate fără excepţie de violări masive ale drepturilor omului. Aceste violări, care variază în dependenţă de cultură, ţară şi perioadă istorică, includeau asasinate şi executări, fie individuale sau colective, decese în lagărele de concentrare, moarte prin foamete, deportări, tortură, muncă forţată şi alte forme de teroare psihică colectivă, persecutări din motive etnice sau religioase, atingeri la libertatea de conştiinţă, gândire şi exprimare, şi la libertatea presei şi lipsa pluralismului politic.

3. Crimele au fost justificate în numele teoriei luptei de clasă şi principiului dictaturii proletariatului. Interpretarea acestor principii făcea legitime „eliminarea" categoriilor de persoane considerate ca fiind dăunătoare pentru construirea unei societăţi noi şi, prin urmare, ca fiind duşmani ai regimurilor comuniste totalitare. În fiecare ţară, victimele erau, în mare parte, reprezentanţi ai naţiunii majoritare. Acesta a fost în special cazul popoarelor ex-Uniunii Sovietice, care sunt mai numeroase ca victime decât alte naţionalităţi.

4. Adunarea recunoaşte că, în pofida crimelor regimurilor comuniste totalitare, unele partide comuniste europene au activat spre realizarea democraţiei.

5. Căderea regimurilor comuniste totalitare din Europa Centrală şi Orientală nu a fost urmată nici de o anchetă internaţională exhaustivă şi profundă, nici de o dezbatere cu privire la crimele comise de aceste regimuri. De altfel, crimele în cauză nu au fost condamnate de comunitatea internaţională, cum a fost cazul crimelor oribile comise de naţional-socialism (nazism).

6. Prin urmare, marele public este foarte puţin conştient de crimele comise de regimurile comuniste totalitare. Partidele comuniste sunt legale şi încă active în unele ţări, în timp ce ele nici cel puţin nu s-au distanţat de crimele comise în trecut de către regimurile comuniste totalitare.

7. Adunarea este convinsă că conştientizarea istoriei este una din condiţiile ce urmează a fi satisfăcute pentru evitarea producerii crimelor similare în viitor, în plus, aprecierea morală şi condamnarea crimelor comise joacă un rol important în educarea tinerelor generaţii. O poziţie clară a comunităţii internaţionale privind acest trecut ar putea fi o referinţă pentru viitoarele lor acţiuni.

8. Mai mult decât atât, Adunarea este de părerea că victimele crimelor comise de către regimurile comuniste totalitare, care mai sunt în viaţă, sau familiile acestora, fac apel la compasiune, înţelegere şi recunoaşterea suferinţelor lor.

9. În unele țări ale lumii regimurile comuniste totalitare rămân a fi active și continuă să comită crime. Pretinsele interese naționale nu trebuie să constituie o piedică pentru ca țările să critice regimurile comuniste totalitare actuale, în cazul în care acestea o merită. Adunarea condamnă ferm toate aceste încălcări ale drepturilor omului.

10. Dezbaterile și condamnările care au loc până în prezent la nivel național în unele state membre ale Consiliului Europei nu ar trebui să dispenseze comunitatea internațională de adoptarea unei poziții ferme față de crimele comise de regimurile comuniste totalitare. Ea are obligațiunea morală de a proceda astfel fără întârziere.

11. Consiliul Europei are o poziție optimală pentru a lansa o asemenea dezbatere la nivel internațional. Toate fostele țări comuniste din Europa, cu excepția Republicii Belarus, sunt în prezent membrii săi, iar protecția drepturilor omului și a statului de drept constituie valorile fundamentale pe care le apără.

12. În consecință, Adunarea parlamentară condamnă ferm violările masive ale drepturilor omului comise de către regimurile comuniste totalitare și își aduce omagiul victimelor acestor crime.

13. În plus, ea invită toate partidele comuniste sau postcomuniste din statele sale membre, care nu au procedat încă la reexaminarea istoriei comunismului și propriului său trecut, să se distanțeze ferm de crimele comise de regimurile comuniste totalitare și să le condamne fără ambiguitate.

14. Adunarea consideră că această poziție clară a comunității internaționale va favoriza continuarea reconcilierii. În afară de aceasta, ar trebui să sperăm că ea va încuraja istoricii din întreaga lume să-și continue cercetările care au drept scop stabilirea și verificarea obiectivă a desfășurării faptelor.

Adoptată la 25 ianuarie 2006,
raportor – dl Goran Lindblad

* * *

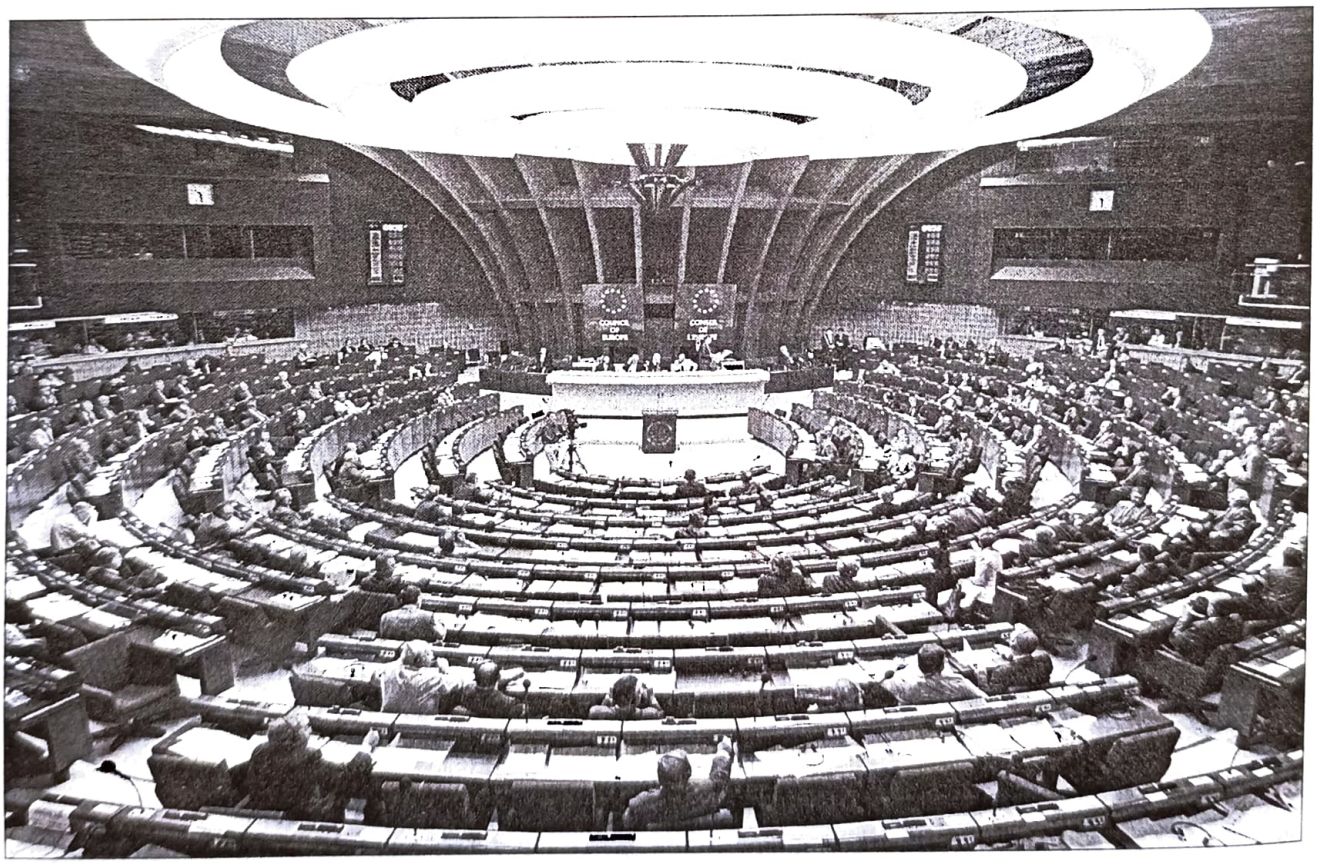

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei

110 ANI DE LA NAŞTEREA PROFESORULUI GHEORGHE I. NĂSTASE

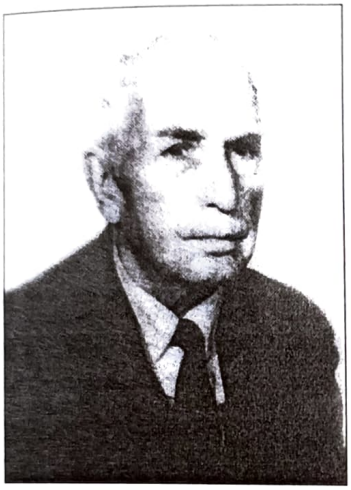

În zilele de 3 şi 4 martie 2006, în Republica Moldova a avut loc o suită de acţiuni prilejuite de împlinirea a 110 ani de la naşterea profesorului Gheorghe I. Năstase.

Prima manifestare de omagiere publică, în Basarabia, a distinsului om de ştiinţă şi patriot al neamului românesc a fost organizată la Catedra de Ştiinţe ale Solului, Geologie şi Geografie, cu sprijinul Societăţii de Geografie, al Asociaţiei Istoricilor din Republica Moldova, al Casei Limbii Române „Nichita Stănescu" şi al profesorilor din satul Hristici, raionul Soroca, unde s-a născut Gheorghe I. Năstase.

Evocarea ilustrului înaintaş a demarat cu o masă rotundă desfăşurată la Casa Limbii Române „Nichita Stănescu". Moderator: Alexandru Bantoş, directorul instituţiei. La dialog au participat: invitaţii de onoare fiul lui Gheorghe I. Năstase, Dumitru Năstase, profesor universitar, care a susţinut doctoratul la Sorbona, Ioan Donisă, doctor în geografie, profesor la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, academicianul Silviu Berejan, scriitorii Vladimir Beşleagă şi Ion Hadârcă, conf. doctor în filologie Ana Bantoş, profesorul universitar Nicolae Felecan, prorector al Universităţii de Nord din Baia Mare, istoricul literar Pavel Balmuş, cercetători ştiinţifici din alte domenii, precum şi un grup de profesori de română din diferite zone ale Republicii Moldova. Au fost nuanţate mai multe aspecte necunoscute din viaţa şi activitatea profesorului Gh.I. Năstase şi s-a accentuat necesitatea valorificării moştenirii sale ştiinţifice şi pedagogice.

A urmat o şedinţă de comunicări la Universitatea de Stat din Moldova. Simpozionul ştiinţific a fost moderat de doctorul în geografie Mihai Coşcodan şi doctorul habilitat în istorie Anatol Petrencu. Deosebit de emoţionantă a fost, şi aici, comunicarea profesorului Dumitru Năstase despre tatăl său, a profesorului Ioan Donisă, unul dintre discipolii apropiaţi ai lui Gheorghe I. Năstase, precum şi decernarea Premiului „Gheorghe I. Năstase" de către Societatea de Genealogie, Heraldică şi Arhivistică (preşedinte – Silviu Tabac) doctorului în geografie Mihai Hachi de la Academia de Studii Economice din Republica Moldova. Cu mult interes au fost audiate comunicările istoricilor Gheorghe Palade şi Ion Negrei, a academicianei Tatiana Constantinov, a doctorului în geografie Nicolae Boboc, a cunoscutului istoric literar şi editor Iurie Colesnic, care a pus în lumină aspecte inedite ale activităţii celui care a fost Gheorghe I. Năstase.

În ziua de 4 martie participanţii la simpozion s-au deplasat la Hristici, Soroca, satul de baştină al lui Gheorghe I. Năstase, unde s-au bucurat de ospitalitatea deosebită a locuitorilor, a colectivului gimnaziului din localitate, condus de doamna director Margareta Năstase, şi a numeroşilor reprezentanţi ai dinastiei Năstase.

Acţiunile au constituit un omagiu adus unui înaintaş din „generaţia de aur" a Basarabiei care a contribuit la făurirea Marii Uniri.

Vitalie SOCHIRCĂ,
dr. conf.

GEOGRAFUL GHEORGHE I. NĂSTASE

Prof. univ. dr. Gheorghe I. Năstase a adus o valoroasă contribuţie la crearea şcolii geografice, dezvoltând învăţământul şi cercetarea ştiinţifică în domeniul geografiei umane şi economice. Născut la 16 februarie 1896, într-o familie mare răzăşească din comuna Hristici, judeţul Soroca, a urmat şcoala primară în satul natal şi apoi cursurile Gimnaziului din Soroca şi ale Şcolii Normale din Cetatea Albă. În 1919 se înscrie la Facultatea de Litere şi Filologie din Iaşi, la Secţia istorie-geografie, luându-şi licenţa în 1923. Atras în mod deosebit de studiul geografic, şi-a luat licenţa în această specialitate şi la Facultatea de Ştiinţe din Iaşi, în 1924. Făcându-se remarcat prin calităţi intelectuale deosebite, încă pe când era student, a fost numit asistent suplinitor la Catedra de geografie (1920). În perioada 1924–1926 a fost trimis la specializare la Paris, beneficiind de îndrumarea unor mari geografi ai vremii, în frunte cu Emm. de Martonne. Însuşindu-şi temeinic concepţia şcolii franceze de geografie umană, a fost numit, în 1925, suplinitor al Conferinţei de Antropogeografie şi apoi asistent provizoriu la Laboratorul de studii geografice de la Facultatea de Ştiinţe din Iaşi. După întoarcerea de la Paris, şi-a continuat activitatea didactică şi de cercetare ştiinţifică, fiind numit asistent definitiv la Laboratorul de studii geografice (1929). În urma unor amănunţite studii de teren şi laborator, a întocmit teza de doctorat *Peuce. Contribuţii la cunoaşterea geografică, fizică şi omenească a Deltei Dunării în antichitate* (lucrarea fiind un model de analiză aprofundată a unor probleme de evoluţie a deltei), pe care a susţinut-o la 24 mai 1932, obţinând titlul de doctor în geografie. Titlul ştiinţific obţinut i-a permis să fie avansat conferenţiar titular definitiv de antropogeografie cu începere de la 1 iulie 1932. În 1938 s-a înfiinţat la Universitatea ieşeană Catedra de geografie generală şi geografie umană, al cărei suplinitor a fost numit Gheorghe Năstase. În urma concursului susţinut, a fost numit profesor titular la această catedră (1939), funcţie pe care şi-a onorat-o până în 1948. În cariera sa didactică, prof. dr. Gheorghe Năstase a predat cursurile *Geografia umană a României, Populaţiile Africii şi ale Americii, Geografia generală,* a condus lucrări practice de geografie umană, morfologie terestră, antropogeografie etc. Prin calitatea superioară a întregii activităţi didactice şi de cercetare, a orientat pe o cale ştiinţifică progresistă dezvoltarea geografiei umane şi economice la universitatea ieşeană. După ce împrejurările l-au silit să-şi întrerupă activitatea la catedră, din 1955 a fost încadrat ca şef de sector la Institutul de Geologie şi Geografie al Academiei Române, aducând un aport deosebit la realizarea *Monografiei geografice a României*. De altfel, el a fost numit membru permanent al Institutului de Cercetări Geografice al României încă din 1944, numărându-se printre fondatorii acestuia. Prof. univ. dr. Gheorghe Năstase a iubit cu pasiune meleagurile natale şi a desfăşurat o atentă cercetare ştiinţifică pentru cunoaşterea lor, publicând unele lucrări (*Itinerarii şi popasuri basarabene*, 1938; *Ţinutul Sorocii, un ţinut românesc de la hotarul răsăritean al neamului nostru*, 1942), iar asupra altora trudind până la sfârşitul vieţii. A adus contribuţii valoroase la cunoaşterea unor aspecte geografice şi istorice ale populaţiei Moldovei, demonstrând continuitatea populaţiei româneşti, perioadele instalării şi rolul unor naţionalităţi conlocuitoare pe care le-a apreciat obiectiv şi cu respect, respingând unele afirmaţii tendenţioase şi nefondate ştiinţific (*Ungurii din Moldova la 1646 după Codex Bandini*, 1934; *Gagauzii – Găgăuţii. Schiţarea unei probleme etnografice*, 1936; *Populaţia ţinutului Prut. Câteva aspecte*, 1940). A contribuit în mare măsură la cunoaşterea unor aşezări, îndeosebi a târguşoarelor din Moldova, iar după 1944 a efectuat un studiu geografic complex asupra oraşului Tulcea, în vederea documentării planurilor de dezvoltare şi sistematizare urbană. Deosebit de important a fost aportul lui Gheorghe Năstase la cunoaşterea geomorfologică şi hidrologică a unui amplu sector din litoralul Mării Negre, descifrând aspecte ale evoluţiei Deltei Dunării şi semnalând existenţa unor văi submerse, situate în prelungirea unor râuri actuale (*Delta Dunării în lumina izvoarelor antice*, 1932; *O veche observaţie asupra disimetriei văilor*, 1942). Problemele de geografie economică au fost evocate în diverse lucrări, dar au constituit şi obiectul unor lucrări speciale dedicate sării marine în sudul Basarabiei. Cercetând valea Prutului, a pus în discuţie originea ei, a adus unele precizări morfologice asupra şesului şi teraselor şi a făcut aprecieri asupra aşezărilor din această vale (*Contribuţii la studiul geografiei fizice şi umane a alunecărilor de teren din bazinul Prutului Mijlociu*, 1937; *Valea Prutului*, 1946). A examinat rolul şi efectul economic al alunecărilor. Semnalând un lac format prin baraj natural produs de alunecări de teren – Lacul Bălătău, a

dat o caracteristică hidrologică detaliată a acestuia (*Un lac cunoscut: lacul Bălătău din comuna Dărmănești, județul Bacău*, 1949). De altfel, preocupările hidrografice s-au vădit și în lucrările despre oceanografia antarctică, publicate în memoria savantului Emil Racoviță (*O seamă de rezultate geografice ale expediției antarctice „Belgica", 1897–1899*, 1948; *Oceanografia antarctică în lumina expediției „Belgica", 1897–1899, cu participarea lui Emil Racoviță*, 1948). După pensionarea de la Institutul de Geologie-Geografie al Academiei Române, prof. univ. dr. Gheorghe Năstase a continuat să meargă zilnic la Secția de Geografie de la Universitatea ieșeană, urmându-și cercetările de toponimie și geografie asupra locurilor natale. Prof. univ. dr. Gheorghe I. Năstase s-a stins din viață la 26 decembrie 1985 și a fost înmormântat la cimitirul Podgoria Copou din Iași.

BIBLIOGRAFIE

Colesnic Iurie, *Basarabia necunoscută*. Vol I. Chișinău, Editura „Universitas", 1993, p. 144–149.

Donisă Ioan, *Prof. dr. Gh.I. Năstase (1896–1985)*. Universitatea „Al.I. Cuza", Iași, Buletin iulie–decembrie 1985, p. 172–174.

Donisă Ioan, *Profesorul Gh. Năstase (1896–1985)*. Universitatea „Al.I. Cuza", Iași, Calendar iulie–decembrie 1988, p. 81–82.

Donisă Ioan, *In memoriam: Profesorul Gh.I. Năstase*, în Analele științifice ale Universității. „Al.I. Cuza", Iași, 26, 32, 1986, p. 93–96.

Sficlea Victor, *Profesor universitar doctor Gh.I. Năstase, 1896–1985. In memoriam*. Studii și cercetări geologice, geofizice, geografice (București), 33, 1986, p. 78–80.

Ionel MAFTEI

* * *

ISTORIA SE REPETĂ

Când domnii vechii Moldove luau vreo măsură, ori făceau vreo lege care nu le prea venea la socoteală boierilor, atunci aceștia își îndreptau privirile spre vecini, cerând de la dânșii ajutor împotriva domnului care îndrăznea a le știrbi vreunul din multele drepturi, de care ei, boierii, se bucurau de atâta amar de vreme, dar de care le era cam greu a se lipsi. De zeci de ori s-au îndreptat boierii noștri și către unguri, și către polonezi și chiar către tătari. Iar când țara a căzut sub călcâiul turcului, șiruri întregi de solii boierești au început a curge la Constantinopol, care cu jalbe asupra domnilor, care cu „rugăciuni prea plecate" – să li se mai dea din cele drepturi. De câtă lingușire josnică și urâcioasă erau pătrunse aceste „rugăciuni" – „magzaruri", pe care boierii noștri de pe vremuri le îndreptau către „Înalta Poartă"! Ascultați magzarul boierilor moldoveni din 1805:

„Noi, prea plecați și supuși, mitropolitul, episcopii și toți boierii Moldovei, care din început, ca o scumpă moștenire, credință de la moșii și strămoșii noștri, către hrănitoarea prea puternică Împărăție o am păzit și sub umbrirea și sub acoperământul slavei sale întru buna viețuire și liniște am petrecut, ale sale nedeșertate daruri și mile pururea noi le-am dobândit, cutezând și acum către neamul Împărăteștii Măriri a ne înfățișa cu acest al nostru prea plecat magzar, care cu genunchii plecați aducem la prea strălucitul prag al Împărăteștii Măriri și cu glasuri umilite ne rugăm să fie ascultată această a noastră prea plecată rugăciune și cerere ce o facem asupra împuținării slujbei ce avem de la locuitorii ce șed pe moșiile noastre".

Mai departe boierii cer „cu umilință, ca îndurarea hrănitoarei Împărății să-i umbrească" și pe ei, să le încuviințeze a lua de la țărani o zeciuială a zilelor de muncă, adică din zece zile una, pentru ei, în locul acelor 12 zile, care le lucrau țăranii boierilor până atunci.

Vrednicii urmași ai boierilor din 1805, boierii noștri de astăzi, răsfoind vechile hrisoave domnești și magzaruri, „prea plecați" și-au amintit de cărărușa bătută de strămoșii lor. Un nou „magzar" s-a izvodit (în limba strămoșească, pe care au uitat-o, ba chiar au urât-o și o urăsc încă urmașii vechilor boieri și parveniții luați din drum), și o nouă solie boierească a pornit spre a căuta „dreptate"... Dar a rătăcit biata solie: cărarea veche nu i-a mai dus în capitala sultanului, ci în inima vechii Moldove...

Credem și nădăjduim că acolo solia boierească nu va găsi ceea ce dorește.

Gheorghe Năstase
7 martie 1918

Ioan DONISĂ,
doctor în geografie, profesor la Universitatea „Al.I. Cuza", Iași

PROFESORUL GHEORGHE I. NĂSTASE – O VIAȚĂ ÎNCHINATĂ NEAMULUI ROMÂNESC ȘI ȘTIINȚEI GEOGRAFICE

În satul Hristici din ținutul Sorocii, într-o veche familie răzășească, la 3/16 februarie 1896, se năștea cel care avea să devină un geograf de seamă și un mare patriot, cel care avea să spere, să lupte, să se bucure, apoi să și sufere pentru cauza unității naționale a românilor.

Copilăria și-a petrecut-o în satul neaoș românesc, păstrător al străvechilor tradiții, pe care nu reușise să le distrugă silnicia ocupației ruseți și care s-au incrustat pentru totdeauna în sufletul fraged de copil, încât școlile ruseți nu au putut să le estompeze.

După școala primară, pe care a urmat-o în satul natal, și-a continuat studiile la Gimnaziul din Soroca și apoi la Școala Normală din Cetatea Albă, obținând astfel calificarea de învățător.

Înrolat în infanteria rusească, din anul 1915 până în anul 1917, a participat la campaniile din Dobrogea (1916) și de pe Siret (1916–1917), fiind atașat la un comandament rusesc de divizie, având gradul de locotenent.

Anul 1917 a marcat însă o răscruce în viața tânărului Gheorghe Năstase. Prin răsturnarea țarismului, revoluția rusă a creat condiții pentru afirmarea conștiinței naționale a basarabenilor.

Revenit la Chișinău, Gheorghe Năstase se încadrează activ în lupta politică pentru apărarea drepturilor naționale, culturale și economice ale moldovenilor. În mod firesc, s-a orientat spre ziarul *Cuvânt Moldovenesc,* condus de Pan Halippa, care era exponentul intereselor românilor din Basarabia. Militanții grupați în jurul acestui ziar au fondat, la 12 martie 1917, Partidul Național Moldovenesc. La 22 ianuarie 1918 s-a votat proclamarea Republicii Democrate Moldovenești, anunțată prin declarația din 24 ianuarie 1918. Participând la Congresul general al învățătorilor, din 10–13 aprilie 1917, a fost indignat de afirmațiile lui Sîromeatnikov despre sărăcia limbii românești și a publicat un articol de răspuns în ziarul *Cuvânt Moldovenesc,* la care a colaborat cu articole prin care chema la lupta de eliberare națională.

În articolul *Despre moldovenii înstăriți,* din 23 aprilie 1917, deplângea înstrăinarea unor compatrioți care, deși intrați în rândurile intelectualității, nu își îndeplineau datoria față de poporul lor: „Ieșiți din poporul moldovenesc, hrăniți și învățați din munca și sudoarea lui, acești oameni sunt datori să-și ridice glasul și să ceară pentru poporul care le-a dat viață drepturile care i se cuvin. Unde sunt acești oameni? De ce nu se aude glasul lor? Ei tac, ei sunt nepăsători de soarta neamului din care au ieșit, ei nu simt durerea și necazurile pe care le-a îndurat și le îndură neamul nostru...

Astăzi a sunat ceasul când acești fii rătăciți trebuie să se întoarcă în sânul poporului moldovenesc și să-și puie toate puterile pentru a-l ajuta să-și croiască altă soartă".

Programul Partidului Național Moldovenesc a fost adoptat de către diferite adunări populare și organizații profesionale, ducând la trezirea conștiinței naționale, astfel încât,

în împrejurările din vara şi toamna anului 1917, s-a ajuns la crearea Sfatului Ţării, inaugurat la 21 noiembrie 1917.

Pentru convingerile sale patriotice ferme şi pentru activitatea sa la *Cuvântul Moldovenesc* şi în cadrul Partidului Naţional Moldovenesc, Gheorghe Năstase a fost ales membru al Sfatului Ţării şi a contribuit în cea mai mare măsură la redactarea legii reformei agrare.

La 22 ianuarie 1918, Sfatul Ţării a proclamat independenţa Republicii Democratice Moldoveneşti, emiţând, în acest sens, declaraţia din 24 ianuarie 1918. A fost astfel deschisă calea desprinderii Basarabiei de Rusia şi a apropierii ei de România.

Gheorghe Năstase a militat activ pentru unirea cu România şi a votat-o la 27 martie 1918. În anul 1919 a făcut parte, alături de Ion Codreanu, Sergiu V. Cujbă şi Ion Pelivan, din delegaţia Basarabiei la Conferinţa de Pace de la Paris. Ca membru al acestei delegaţii, el a contribuit la redactarea memoriului „La question de la Bessarabie", adresat Conferinţei şi în care se demonstra legitimitatea unirii cu România. A publicat apoi, în anul 1920, articolul *Basarabia la Conferinţa de Pace*, în revista *Arhiva pentru ştiinţă şi reforma socială,* în care menţiona necesitatea studiilor istorice şi geografice care să aducă la cunoştinţa lumii europene realităţile Basarabiei.

Unirea cu România a deschis tinerilor basarabeni posibilitatea de a urma cursurile universităţilor româneşti. Împreună cu alţii, Gheorghe Năstase s-a îndreptat în anul 1919 către Universitatea din Iaşi, unde s-a înscris ca student al secţiei de Istorie şi Geografie a Facultăţii de Litere şi Filozofie, luându-şi licenţa în anul 1923.

Evidenţiindu-se prin calităţi intelectuale deosebite şi prin dragoste de muncă, fiind încă student, la 1 noiembrie 1920 a fost numit asistent suplinitor la Catedra de Geografie a Universităţii din Iaşi, funcţie pe atunci suplinită de către Mihai David.

Numirea aceasta l-a orientat definitiv către geografie, de aceea şi-a luat şi licenţa în geografie la Facultatea de Ştiinţe, în anul 1924.

Încadrarea lui Gheorghe Năstase la Catedra de Geografie a avut o mare importanţă. Până atunci Catedra de Geografie fusese ocupată sau suplinită efectiv de către un geograf cu baze matematice (Ştefan Popescu), de geologi (Ion Simionescu, M. David) şi de un biolog (Ion Borcea). Pentru prima dată, la Catedra de Geografie venea un specialist cu pregătire istorică. Faptul deschidea calea unei armonioase îmbinări între direcţia naturalistă şi cea umanistă în geografia ieşeană, asigurând premisele unui învăţământ şi ale unei cercetări geografice de o valoare deosebită.

La 1 iunie 1923, Gheorghe Năstase s-a căsătorit cu poeta Olga Vrabie, originară din Chişinău, care era atunci studentă la secţia de română a Facultăţii de Litere şi Filozofie din Iaşi. Din această căsnicie, la 7 martie 1924, s-a născut Dumitru Năstase.

Pentru desăvârşirea pregătirii sale geografice, Gheorghe Năstase a primit o bursă şi, în anul 1925, a plecat la Paris, unde a lucrat sub îndrumarea lui Emm. de Martonne. Din cauza agravării bolii soţiei sale, s-a întors în ţară în anul 1926.

Între timp, la 1 ianuarie 1925, a fost numit conferenţiar suplinitor de Antropogeografie, iar la 1 februarie a fost numit şi asistent provizoriu la Laboratorul de studii geografice de la Facultatea de Ştiinţe. La 1 mai 1929, devine titular pe acest post, pe care l-a ocupat până în martie 1933.

La 14 august 1928, soţia sa s-a stins din viaţă la Agapia, profesorul Gheorghe Năstase rămânând cu un copil de patru ani pe care trebuia să-l crească. S-a recăsătorit în anul 1930 şi din noua căsnicie au mai rezultat încă doi copii: Elena, născută în anul 1932, şi Aurel, născut în anul 1936. Profesorul şi-a continuat însă munca asiduă de cercetare pe teren şi în laborator, pentru a-şi termina teza de doctorat cu titlul *Peuce. Contribuţii la cunoaşterea geografică, fizică şi omenească a Deltei Dunării în antichitate*, pe care a susţinut-o la 24 mai 1932, obţinând astfel primul titlu de doctor în geografie conferit la Universitatea din Iaşi.

Titlul ştiinţific a făcut posibilă numirea lui în funcţia de conferenţiar titular definitiv de antropogeografie, cu începere de la 1 iunie 1932.

Prin legea din 4 noiembrie 1938, la Universitatea din Iaşi s-a înfiinţat o a doua catedră de geografie, denumită Catedra de Geografie generală şi Geografie umană, al cărei suplinitor a fost numit Gheorghe Năstase, cu începere de la 1 decembrie.

În baza unui concurs, Gheorghe Năstase a devenit profesor titular al acestei catedre la 1 octombrie 1939, statut pe care l-a onorat până în anul 1948.

În cariera sa didactică, Gheorghe I. Năstase a predat cursurile: *Geografia omenească a României, Principii de geografie umană, Populaţiile Africii şi ale Americii* şi *Geografie generală*. În anul 1937 a litografiat cursul *Etnografie*, pe care

l-a scris cu mâna lui în forma în care a fost multiplicat. A condus lucrări practice de geografie umană, morfologie terestră, antropogeografie. A îndrumat elaborarea multor lucrări de licenţă şi unele teze de doctorat în geografie. A organizat şi condus numeroase excursii de studii geografice.

Profesorul Gh. Năstase avea un adevărat cult pentru concizia şi claritatea expunerii. Despre calitatea cursurilor sale, fostul său student, Nicolae Poni, scria următoarele, în revista *Viaţa Basarabiei*: „Am asistat la cursul profesorului Năstase şi de la primele vorbe am fost impresionat de simplitatea expunerii. Redă subiectul scurt şi cuprinzător, în cuvinte pe care le-ar putea înţelege şi un ascultător nepregătit, îţi povesteşte bogăţiile României noastre aşa cum ar fi vorbit un ţăran moldovean despre gospodăria lui. În ochii savantului se aprinde scânteia umorului nesecat al ţăranului basarabean, iar gluma sănătoasă a unei întâmplări trăite vine să-ţi întărească mai adânc amănuntul ştiinţific".

Prin calitatea superioară a întregii sale activităţi didactice şi de cercetare, a orientat pe cale ştiinţifică dezvoltarea geografiei umane şi economice la universitatea ieşeană. Foarte exigent cu sine însuşi, a căutat să imprime elevilor săi acelaşi spirit riguros, aceeaşi conştiinţă a datoriei pentru care era gata de orice sacrificiu. A ştiut să rămână fidel idealurilor sale şi nu le-a negat niciodată, chiar dacă a avut de suferit pentru ele.

Astfel, în anul 1948 a fost dat afară din învăţământ pentru activitatea sa politică şi pentru rolul jucat în unirea Basarabiei cu România. A fost arestat la 15 august 1948 şi ţinut în detenţie 11 luni, fără proces.

După ce a fost eliberat, pentru a-şi întreţine familia, făcea traduceri din lucrările ştiinţifice ruseşti pentru profesorii din universitate.

În anul 1955 a fost încadrat ca şef de sector la Institutul de Geologie şi Geografie al Academiei Române. De altfel, numărându-se printre fondatorii Institutului de Cercetări Geografice al României, în anul 1944, el fusese numit membru permanent al acestui institut, participând în această calitate la elaborarea monografiei geografice a R.P. Române. Deşi nu a fost trecut între autori, profesorul Gheorghe Năstase a luat parte la toate expediţiile de observaţii pe teren şi la discutarea tuturor textelor, asigurând şi traducerea lor în ruseşte sau româneşte. El a combătut cu argumente puternice ideile eronate ale unor geografi ruşi, îndeosebi în discuţiile materialelor pentru volumul al doilea, de geografie umană. Făcea aceasta nu numai din spirit patriotic, dar şi din respect faţă de adevărul ştiinţific.

În toată opera ştiinţifică a profesorului Gh. Năstase se evidenţiază grija pentru precizie, atenţia acordată celui mai mărunt aspect, care, uneori, poate deveni relevant. Stilul lucrărilor, formularea titlurilor vădesc aceeaşi preocupare pentru claritate, pentru evitarea echivocului sau confuziei. Meticulozitatea lui în lucru era expresia unui spirit analitic acut, dar şi a cultului pentru adevărul ştiinţific.

După pensionarea de la Institutul de Geologie şi Geografie, profesorul Gheorghe I. Năstase a continuat să vina zilnic la Secţia de Geografie a Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi, lucrând la elaborarea unui studiu de toponimie a Basarabiei, dar, cu regret, nu ştim ce s-a întâmplat cu caietele respective.

Prezenţa profesorului Gheorghe I. Năstase în Secţia de Geografie a fost benefică pentru toţi geografii ieşeni, îndeosebi pentru cei tineri, pe care i-a îndrumat şi i-a sprijinit prin examinarea critică a studiilor şi prin traducerea lor în limbi străine.

La 28 decembrie 1985, profesorul Gheorghe I. Năstase şi-a dat obştescul sfârşit, fiind înmormântat în cimitirul bisericii ctitorită de către Vasile Lupu în podgoria Copou.

Decesul profesorului Gheorghe I. Năstase a însemnat dispariţia unui mare patriot român, dar şi a unui mare geograf, care a realizat o îmbinare excepţională între geografia fizică, geografia umană şi geografia istorică.

Dumitru NĂSTASE,
doctor în istorie

GÂNDURI DESPRE GHEORGHE I. NĂSTASE, TATĂL MEU

În ţinutul Sorocii, întreaga zonă din preajma Nistrului, largă de peste 20 km, e ocupată de aşezări răzăşeşti. Locuitorii acestora asigurau în trecut apărarea satelor de năvălitorii din stepă, fiind organizaţi în căpitănii, situate la vadurile fluviului, dintre care cel mai însemnat era străjuit de cetatea Sorocii.

Printre satele mai apropiate de cetate se numără şi Hristicii. Aici s-a născut la 3/16 februarie 1896 Gheorghe I. Năstase, într-o familie de răzeşi, în care aproape toţi bărbaţii purtau, prin tradiţie, nume de sfinţi militari: semn că stirpea lor urca până în vremile de glorie ale Ţării Moldovei, când credinţa în acei sfinţi îi însufleţea pe strămoşii lor în lupta cu „păgânii" turci şi tătari.

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, stăpânirea rusească a înfiinţat şcoli elementare la sate, în regiunile cu populaţii autohtone ale împărăţiei, cu scopul de a le rusifica. În Basarabia, cei vizaţi de această politică erau, bineînţeles, ţăranii moldoveni. Rezultatul punerii ei în aplicare a fost însă... deşteptarea sentimentului naţional românesc la copiii lor, luminaţi prin carte, fie şi rusească! Este ceea ce s-a „întâmplat" şi cu Gheorghe Năstase, în cadrul unui proces mai larg, specific tinerei generaţii de români basarabeni din acea vreme.

Pentru el, deşteptarea a început foarte devreme, în anii de şcoală, datorită învăţătorului său Vasile Săcară, figură proeminentă printre luptătorii unirii Basarabiei cu patria-mamă, apoi prefect de Soroca în România Mare. În copilăria mea, când venea la Iaşi, „domnul Săcară" ne vizita şi mi-a rămas în amintire ca musafir binevenit, îmbrăcat cu îngrijire şi plăcut la înfăţişare, cu bărbuţă scurtă argintie, zâmbitor. La îndemnul şi cu sprijinul său, „Gheorghieş" şi-a continuat învăţătura la Gimnaziul din Soroca, apoi, în pofida greutăţilor materiale (îi muriseră părinţii) – la Şcoala Normală din Cetatea Albă, pe care a absolvit-o în 1915.

Încorporat tot atunci în armata rusă, Gheorghe I. Năstase a luat parte la Primul Război Mondial ca ofiţer de rezervă. Trimis, la intrarea României în conflagraţie, pe frontul românesc, a intrat în contact nemijlocit cu realităţile şi conaţionalii săi din ţara liberă. Revoluţia rusă din februarie 1917 l-a găsit, astfel, pregătit pentru cauza Unirii, în care s-a angajat cu trup şi suflet, alături de mai vârstnicii şi mentorii săi Pan Halippa, Ion Pelivan, moş Ion Codreanu ş.a.

Participă activ la primul congres al învăţătorilor basarabeni (aprilie 1917), reuniune crucială, marcând, în fapt, începutul acestei lupte; e secretarul congresului ostaşilor moldoveni – adunare ce proclamă autonomia Basarabiei (octombrie 1917); deputat în Sfatul Ţării, autor al raportului Comisiei pentru reforma agrară (prin care au fost împroprietăriţi ţăranii basarabeni de orice naţionalitate), în sfârşit – membru (cel mai

tânăr) al grupului basarabean inclus în delegația română la convorbirile pentru pace de la Paris, în 1919.

În același an, Gheorghe I. Năstase începe, la Iași, studiile universitare, pe care le încheie strălucit, cu două diplome de licență, una în istorie, alta în geografie. Specializat la Paris, la Sorbona, cu un mare geograf și prieten al României, Emmanuel de Martonne, susține teza de doctor în geografie, devenind, în 1939, profesor de geografie umană la universitatea ieșeană, unde parcursese anterior toate celelalte trepte ale carierei universitare.

Lăsând pe cei în drept să-i aprecieze activitatea didactică și pe cea de cercetare, subliniez totuși importanța pe care a acordat-o – sistematic – geografiei istorice, atât de prețuite azi, precum și, primul la Iași, etnografiei. Activitatea de cercetare și-a dedicat-o, în cea mai mare parte, Basarabiei. An de an, vară de vară, a străbătut provincia natală cu pasionată râvnă, sat cu sat, studiind-o până în colțurile cele mai uitate. Parte din materialul recoltat l-a folosit în lucrările publicate, dar foarte mult n-a mai putut să slujească la alcătuirea altor lucrări plănuite, dintre care cea mai însemnată, opera vieții sale, urma să fie o mare monografie geografică și geopolitică a Bugeacului, ce s-ar fi adăugat celei clasice, a maestrului său Emm. de Martonne, *La Valachie*.

Altfel spus, noua răpire a Basarabiei nu i-a îngăduit să-și ducă opera la bun sfârșit. „Ce pot să mai scriu – m-a întrebat odată, făcând și gestul respectiv – când mi s-au retezat degetele de la mâini?"

Închis de puterea comunistă, scos de la universitate și lăsat pe drumuri, trăind ani de mizerie crâncenă, reangajat pe un moment ca cercetător, pentru a fi repede scos la pensie cu sila, Gheorghe Năstase n-a acceptat niciodată compromisul cu un regim a cărui legalitate n-a recunoscut-o și împotriva căruia a protestat toată viața. „Eu nu pactizez cu inamicul", era răspunsul obișnuit – și nu cel mai tare! – pe care îl dădea celor ce-l sfătuiau să se acomodeze cu „noua" situație. Iar în privința „marelui vecin de la răsărit", replica tăioasă nu se lăsa așteptată: „Mie să nu-mi vorbiți de ruși, că eu am trăit 106 ani cu ei și-i cunosc destul".

Gheorghe I. Năstase a știut să-și păstreze cu dârzenie răzășească ceea ce a avut mai prețios: cinstea și demnitatea de cărturar și de român basarabean, dintre acei basarabeni care făuriseră Unirea.

P.S. Simpozionul organizat la Universitatea de Stat din Chișinău cu ocazia împlinirii a 110 ani de la nașterea tatălui meu, profesorul Gheorghe I. Năstase, mi-a prilejuit clipe de neuitat.

Mulțumesc organizatorilor acestei reuniuni științifice, în special tânărului profesor Vitalie Sochircă, pentru solicitudinea pe care au manifestat-o.

Deosebit de emoționantă a fost, pentru mine, dar și pentru ceilalți participanți, vizita care a urmat, la Hristici, satul de baștină al tatălui meu, sat răzășesc din ținutul Sorocii, iar acolo, revederea, peste ani, cu neamurile mele.

Mulțumesc, de asemenea, Casei Limbii Române pentru frumoasa întâlnire cu confrații, oameni de știință și de cultură, profesori de română din mai multe zone ale Basarabiei, întruniți cu aceeași ocazie în plăcuta și prietenoasa atmosferă din sediul acestei importante instituții românești.

Nina JOSU,
ziaristă, săptămânalul „Literatura şi Arta"

PE BALTĂ, PE LA ŢIGANCA CURGEA SÂNGELE CA APA

Născută în satul Ţiganca, anii copilăriei mele au fost plini de istorie adevărată. Acasă, mama, bunica (tatăl meu murise pe când aveam doar 8 ani), celelalte rude ale mele îmi povesteau despre cât de bine era cu românii, ce ordine, pace şi bună înţelegere domnea în sat, în anii de până la război. Pe când la şcoală, la lecţiile de istorie, mi se spuneau cu totul alte lucruri, pe care mintea mea de copil nu le putea înţelege. Dar, încetul cu încetul am descoperit că manualele sovietice de istorie minţeau! Pentru că în cărţi scria una, iar martorii oculari povesteau cu totul altceva.

Ceea ce am reţinut foarte bine a fost că noi suntem români şi că toate nenorocirile s-au abătut peste acest pământ odată cu venirea armatelor sovietice de ocupaţie. Atunci au fost ridicaţi foarte mulţi consăteni, inclusiv bunicul meu, Gheorge Ştefan Pretula. Ne-au fost luate toate bunurile, până şi acoperişul de pe casă.

Unul din cântecele care mi-a marcat copilăria a fost: „Pe baltă, pe la Ţiganca / curgea sângele ca apa". Versurile erau prea dure pentru imaginaţia mea de copil, prea din altă lume. O lume care revenea mereu, de câte ori mama, bunica, surorile şi fraţii mamei, celelalte rude ale noastre îşi aminteau despre sângeroasele lupte din vara anului 1941, de pe capul de pod de la Ţiganca.

Chiar şi în anii de crâncenă putere sovietică, în sat se vorbea deschis, şi cu indignare despre cimitirul ostaşilor români. Se ştia că, pe locul unde au fost înmormântaţi soldaţi ai Armatei Române, căzuţi în timpul celui de al Doilea Război Mondial, ulterior a fost construită o fermă de vaci. Mai apoi, aici a fost o stână de oi. Şi abia în anii 90 pe acest loc a reapărut prima cruce.

În toamna anului 2005, Oficiul Naţional pentru Cultul Eroilor a început reconstrucţia cimitirului de la Ţiganca. În primăvara anului următor lucrările de reconstrucţie au fost încheiate. La 1 iulie 2006, când s-a sărbătorit Înălţarea Domnului Nostru Iisus Hristos şi Ziua Eroilor, a avut loc ceremonia de inaugurare a Cimitirului de Onoare al Eroilor Români de la Ţiganca.

La acest eveniment au participat oficiali din Republica Moldova şi România. La ceremonie, au mai fost prezenţi, de asemenea, veterani ai Armatei Române, participanţi la Războiul de pe Nistru, scriitori, istorici, ziarişti, actori, oameni de diferite profesii şi vârste, cât şi o mulţime de oameni din satele şi raioanele învecinate, printre care şi martori oculari ai tragicelor evenimente din vara anului 1941. Cel mai aşteptat a fost Majestatea Sa Regele Mihai I. Miile de oameni, care au venit să-l vadă, l-au întâmpinat cu ovaţii, aplauze şi strigăte: „Trăiască Regele!", „Trăiască, trăiască, trăiască şi înflorească Moldova, Ardealul şi Ţara Românească!"

Ceremonia de inaugurare a Cimitirului de Onoare al Eroilor Români a început cu o slujbă de pomenire a soldaţilor căzuţi la datorie, oficiată de către Înalt Preasfinţitul Petru, Mitropolit al Basarabiei şi Exarh al Plaiurilor, şi de către Prea Sfinţia Sa Casian, Episcopul de Galaţi, susţinuţi de un sobor de preoţi.

După oficierea serviciului divin, **Înalt Preasfinţia Sa Petru Păduraru** a spus: „Cimitirul a fost profanat de sistemul care a existat. Şi a fost de datoria noastră să le aducem astăzi un omagiu acestor ostaşi care au zăcut aici decenii în şir. Nu demult am sărbătorit Sfintele Paşti, Învierea Mântuitorului Nostru Iisus Hristos, astăzi sărbătorim Înălţarea Domnului, dar şi un alt eveniment, cel al învierii acestor ostaşi, care şi-au apărat Patria, Neamul şi Credinţa, aşa cum au făcut-o domnitorii noştri dintotdeauna. Mulţumesc tuturor celor care s-au jertfit aici, mulţumesc autorităţilor locale, cât şi celor din Ţară, care au contribuit la inaugurarea cimitirului, şi cred că ziua de astăzi va rămâne în istorie ca zi de cinstire a morţilor şi a eroilor neamului nostru. Unii, probabil, i-au uitat. Dar acest cimitir a reluat astăzi reînvierea neamului nostru românesc. Vă mulţumim tuturor şi bine aţi venit!"

Cristian Scarlat, preşedintele Oficiului Naţional pentru Cultul Eroilor, a remarcat: „Oficiul Naţional pentru Cultul Eroilor, o instituţie românească nouă, dar cu o tradiţie de peste 90 de ani, şi-a propus încă de la înfiinţare să redea demnitatea celor morţi pentru Patrie, prin iniţierea unor proiecte de reabilitare a cimitirelor şi monumentelor eroilor din Ţară şi mai ales de peste hotare. Şi nu sunt puţine. Până în prezent, cercetările arhivistice din România au descoperit că sunt înregistraţi peste 120 mii de militari români înhumaţi în 31 de ţări, morţi în luptă sau în prizonierat. Reconstrucţia cimitirului de aici, de la Ţiganca, a fost pentru Oficiul Naţional pentru Cultul Eroilor o prioritate. Cu sprijinul autorităţilor de la Chişinău şi al autorităţilor locale, cu sprijinul parohiei Cania, anul trecut am început acest proiect. Din cauza vremii şi a vremurilor, din cimitir nu mai rămăseseră decât vagi urme ale celor nouă rânduri de gropi comune, în care-şi dorm somnul de veci 1020 de oşteni ştiuţi şi neştiuţi. Numele a 830 de eroi sunt gravate pe plăci: Ion, Gheorghe, Nicolae, Constantin, Vasile, Petru... care au fost deja pomeniţi cu smerenie şi cu evlavie de sfinţii părinţi.

Gheorghe îl chema şi pe generalul Niculescu, primul comandant de regiment mort pe front, al cărui fiu, aflat la o venerabilă vârstă, a ţinut să fie prezent aici, printre noi. Trebuie amintită şi contribuţia fundaţiei „România din inima mea", cea care a ridicat aici, în apropiere, o troiţă comemorativă, care nu trebuie nici ea uitată. După un an de muncă, de studii, de proiectări, de construcţie propriu-zisă, iată că eforturile noastre nu sunt zadarnice. Doar cei care ştiu cum arăta locul în urmă cu un an pot aprecia cu adevărat schimbarea. Poate că iarba nu a crescut îndeajuns, poate că acei copaci pe care-i aşteptăm să crească încă nu au coroana suficient de deasă ca să ne adăpostească la umbra lor. Dar atât am putut să facem până acum. Minunata poartă şi troiţa sunt aduse din Maramureş, cele 142 de cruci albe sunt confecţionate la Vrancea, plăcuţele metalice sunt turnate la Baia Mare, plăcile comemorative sunt făcute în Oltenia, la Slatina, iar constructorii sunt de aici, din Chişinău şi din împrejurimi. Toţi care au contribuit într-o formă sau alta la realizarea acestui cimitir au lucrat cu suflet şi cu credinţă, şi le mulţumesc. Cei pe care-i comemorăm astăzi vor fi poate liniştiţi să ştie că Ţara nu i-a uitat, măcar atât s-a mai putut face pentru ei, pentru cei căzuţi în teribilul război".

Unul dintre cei care a avut şansa să supravieţuiască bătăliei de la Ţiganca şi războiului a fost tânărul sublocotenent **Teodor Halic**, astăzi general în retragere, preşedinte al Asociaţiei Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul", care a vorbit cu multă demnitate şi durere: „Astăzi, de sărbătoarea Înălţării Domnului şi Ziua Eroilor Neamului, participăm la un eveniment solemn cu o deosebită semnificaţie patriotică pentru toţi românii şi cu mare încărcătură emoţională pentru veteranii celui de al Doilea Război Mondial: sfinţirea şi inaugurarea Cimitirului Eroilor Militari Români de la Ţiganca, Republica Moldova. Reconstruit din iniţiativa şi cu străduaniile Oficiului Naţional pentru Cultul Eroilor, organ specializat al Guvernului României, şi al autorităţilor de stat din România şi Republica Moldova, acest frumos şi impresionant cimitir, simbol al patriotismului şi al puterii de jertfă al neamului nostru, este redat astăzi în mod solemn patrimoniului spiritual al poporului român. Este un început bun, expresie a unor generoase preocupări de conciliere a trecutului cu prezentul pentru un viitor al păcii, al înţelegerii, al colaborării, al integrării şi globalizării. Este un eveniment emoţionant, patriotic şi creştinesc. Este un act de civilizaţie şi de demnitate naţională care merită tot respectul şi recunoştinţa noastră. Noi, veteranii de război ai Armatei Române, şi cred că toţi acei care ţin cu sufletul de acest neam, salutăm cu recunoştinţă acest eveniment, precum şi organizarea impresionantei manifestări, la care cu emoţie participăm astăzi.

Documentele de arhivă atestă că, în al Doilea Război Mondial, pentru eliberarea pământului strămoşesc al Basarabiei, Armata Română a pierdut 24 396 de militari – morţi, răniţi şi dispăruţi, dintre care mulţi zac pe aceste locuri şi în acest perimetru, în dramaticul cap de pod de la Ţiganca, cum era numit atunci.

Pentru mine şi camarazii care mă însoţesc astăzi aici, evenimentul de azi trezeşte răscolitoare amintiri. După 65 de ani păşim din nou cu emoţie şi evlavie, acum bătrâni, pe aceste locuri sfinţite şi udate cu sângele camarazilor noştri, pe atunci tineri, unii nişte adolescenţi abia ieşiţi din copilărie. Aici, la Ţiganca, la Cania, la Stoieneşti, pe Dealul Epurenilor, în prima jumătate a lunii iulie 1941, unităţile Corpului 5 al Armatei Române au dus lupte de-o duritate extremă. Numărul mare de morţi căzuţi aici confirmă afirmaţia mea. Aici, pe acest loc, într-un frumos cimitir, distrus apoi necreştineşte, au fost înmormântaţi 1020 de eroi români, ostaşi, subofiţeri şi ofiţeri, între care şi colonelul Gheorghe Niculescu, comandantul Regimentului 12 Dorobanţi. Alţi 928 de ostaşi au fost înmormântaţi la Cania, 100 – la Stoieneşti, 41 – în curtea bisericii de la Ţiganca. Toţi aceştia şi mulţi alţii, risipiţi pe tot întinsul Republicii Moldova, sunt eroii neamului nostru. Aceştia şi alţi camarazi ai noştri, căzuţi pe o întindere de la Nistru până la Don şi Volga, în Crimeea şi Caucaz, în Ungaria, în Austria, Slovacia şi Cehia, ca şi cei căzuţi şi înmormântaţi în pământul Ţării, repet, sunt eroii neamului nostru.

Eroi sunt şi tinerii militari şi civili căzuţi în Revoluţia din decembrie 1989. Iar tinerii militari căzuţi departe de Ţară, în luptă cu terorismul mondial, continuă şi în zilele noastre şirul eroilor neamului.

Noi, generaţia noastră, am fost învăţaţi că eroii sunt stâlpii naţiunii, că eroii sunt bornele care au marcat drumul devenirii noastre ca neam, drumul dăinuirii neamului nostru de-a lungul veacurilor, că eroii sunt rădăcini ai identităţii noastre în istorie. De aceea, numele eroilor noştri ar trebui să le ştim pe dinafară şi să le rostim ca pe o rugăciune, mai ales în asemenea zile de pomenire a lor. Iubirea lor de Ţară, dragostea lor de pământ şi jertfa lor trebuie rostite cu evlavie şi emoţie, pentru a servi drept exemplu şi pildă generaţiilor de azi în caz de vremuri de cumpănă. Cinstirea eroilor şi cultul eroilor este o datorie sacră pentru cetăţenii oricărui popor, vârstnici şi tineri.

Familia, Biserica şi Şcoala sunt edificii sfinte, stâlpii care sprijină Măreţul Edificiu al Cultului Eroilor. Afirm că generaţia noastră a fost formată în spiritul datoriei şi al dragostei de Patrie. Atunci, în vremuri pline de primejdii, la chemarea Ţării am răspuns: «Prezent!» N-am şovăit şi n-am pus întrebări. Pe viscol şi arşiţă, prin ploi şi zăpezi, de multe ori flămânzi şi nedormiţi, au mers acolo unde i-a trimis Ţara. Mulţi nu s-au mai întors niciodată, iar oasele lor sunt risipite pe o jumătate de continent. De aici, de la Prut şi până la Volga, şi apoi de la Mureş până la 30 kilometri de Viena prin podişul Boemiei. Acest lucru nu trebuie uitat, nu avem voie să-l uităm! Noi, bătrânii veterani de război, supravieţuitori ai unui război lung şi greu şi ai unor timpuri cu mari zbuciumări şi transformări sociale şi politice, cum puţine au fost în zbuciumata istorie a Ţării noastre, în acest moment adresăm tinerilor generaţii un îndemn la înţelepciune şi trudă, la muncă şi spirit de neam şi Ţară, şi la cultul eroilor. Acesta este mesajul nostru şi al celor peste 400 mii de invalizi şi veterani de război, văduve de război şi veterani, şi văduve de veterani de război, în acest moment solemn de cinstire a eroilor Patriei, aici, în faţa mormintelor camarazilor noştri căzuţi la Ţiganca.

Dumnezeu să-i odihnească în pace!"

Acad. **Ion Mahu**, preşedintele Asociaţiei Naţionale a Veteranilor de Război ai Armatei Române din Republica Moldova, a declarat: „Majestate! Din partea Asociaţiei Veteranilor de Război ai Armatei Române şi a grupului de veterani care asistă astăzi la ceremonie, vă aducem un respectuos omagiu, cele mai frumoase urări de bine şi sănătate. Asistă aici un grup mare de foşti soldaţi ai Armatei Române, care în anul 1944, la 23 august, când Majestatea Voastră a ordonat Armatei Române să întoarcă armele împotriva armatelor germane hitleriste, noi, atunci tineri ostaşi înrolaţi în Armata Română, ne-am făcut datoria cu multă dragoste, cu devotament şi patriotism. Am luptat pentru eliberarea Ţării, contribuind prin aceasta la independenţa României, la libertatea şi tot ceea ce are astăzi, tot ceea de ce se foloseşte astăzi Ţara Românească. Din partea noastră, vă aducem un respectuos omagiu cu cele mai frumoase urări de bine, sănătate, fericire, voie bună, mulţi ani de viaţă, energie şi putere de a continua activitatea pe care o desfăşuraţi pentru prosperarea Ţării Româneşti."

Valeriu Ţurcanu, viceministru al Culturii din Republica Moldova, a spus: „Hristos s-a înălţat! Locuitorii Republicii Moldova din diferite locuri au

venit azi aici. Mult mai multe a meritat acest popor, despre care s-a spus şi se spune pe bună dreptate că este unul dintre cele mai iubitoare de Dumnezeu şi de pace. La 9 mai curent reprezentanţi a zeci de neamuri de pe o întindere de pământ şi ţări cuprinse între perimetrul a circa 12 fuse orare au cinstit la Complexul memorial din Chişinău amintirea celor care nu s-au mai întors de pe câmpul de luptă al celui mai crud război din istoria lumii. Nu demult, tot la Chişinău, a avut loc inaugurarea cimitirului ostaşilor germani căzuţi în cel de al Doilea Război Mondial. Inaugurarea Cimitirului de Onoare al Eroilor Români de la Ţiganca este o dovadă a respectării de către Republica Moldova şi România a prevederilor Convenţiei de la Geneva din 12 august 1949, în vederea păstrării memoriei militarilor care au căzut pe câmpul de luptă în anii celui de al Doilea Război Mondial. Totodată, evenimentul de astăzi este un argument semnificativ al faptului că lumea şi timpurile în care trăim încep a se izbăvi cu încetul de prea multă izolare în numele unui destin paşnic şi sigur pentru toţi.

Fie-le ţărâna uşoară martirilor înhumaţi aici.

Dumnezeu să-i odihnească!"

Theodor Atanasiu, ministrul Apărării Naţionale al României, a accentuat: „Bineînţeles că şi eu am venit la Ţiganca cu un discurs pregătit de acasă. Dar în momentul în care am ascultat discursul domnului general, cel care reprezintă pe eroii care au luptat aici, acele frumoase şi emoţionante cuvinte la adresa eroilor noştri, cred că alte cuvinte despre ceea ce au făcut ei atunci, despre bărbăţia şi credinţa de care au dat dovadă întru Hristos, ar fi greu de găsit. Pentru mine, ceea ce a spus dl general astăzi în discursul dânsului reprezintă nu doar o pagină de istorie pentru eroii căzuţi ai Armatei Române, ci şi un emoţionant elogiu în faţa căruia o să-mi plec întotdeauna capul. Sunt mândru că sunt ministru al unei armate, prezentată aşa cum a fost prezentată în faţa dvs. Am venit să ne comemorăm eroii căzuţi pentru Patrie, indiferent de misiunile şi de locurile în care au fost trimişi. Şi am venit aici să demonstrăm că România îşi respectă eroii şi vrem ca peste tot unde eroii noştri sunt căzuţi să avem astfel de cimitire frumoase în care să putem veni să-i cinstim. În încheierea acestor puţine cuvinte, vă rog să păstrăm un moment de reculegere pentru toţi eroii români".

Ceremonia oficială de inaugurare a Cimitirului de Onoare al Eroilor Români de la Ţiganca a continuat cu depunerea de coroane şi jerbe de flori din partea instituţiilor statale reprezentate la manifestare.

Prima coroană de flori a fost depusă din partea preşedintelui României, Traian Băsescu. Majestatea Sa Regele Mihai I a depus o coroană din partea Casei Regale. Din partea Guvernului României şi din partea Ministerului Apărării Naţionale al României, coroana a fost depusă de dl ministru Theodor Atanasiu. Coroane de flori au mai depus delegaţia Ministerului de Externe – Departamentul pentru Relaţiile cu Românii de Pretutindeni, Asociaţia Naţională a Veteranilor de Război din România, Ministerul Apărării Naţionale din Republica Moldova, conducerea Oficiului Naţional pentru Cultul Eroilor, Ambasada României în Republica Moldova. Nici o singură floare n-a fost depusă din partea preşedintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin, sau a premierului Vasile Tarlev...

Depunerea de flori a fost urmată de un spectacol de comemorare.

La solicitarea mai multor ziarişti, **Majestatea Sa Regele Mihai I** a făcut o scurtă declaraţie: „Este o ceremonie foarte adâncă pentru mine, foarte emoţionantă. Nu am mai călcat pe acest pământ din 1941. Mulţumesc foarte mult autorităţilor care au făcut acest lucru, acest cimitir de onoare la Ţiganca. Şi vreau să adaug că recunosc anumite lucruri din trecut care au şi un impact moral, dar aşa trebuie să fie. Şi sunt foarte mulţumit şi emoţionat, în acelaşi timp, că am putut să vin azi aici".

...Ostaşii români au trecut Prutul şi au învins. Crucile de pe sutele de mormintele ale eroilor români de pe întreg teritoriul Basarabiei denotă că n-au dat un pas înapoi şi că, sfinţit şi de sângele lor, în pofida tuturor falselor istorii sovietice şi actuale, acest pământ este românesc.

1 iunie 2006. Ceremonia de sfințire și de inaugurare a Cimitirului de Onoare al Eroilor Români de la Țiganca

Act de civilizație și de demnitate națională

Veșnică pomenire eroilor neamului...

Veșnică recunoștință...

Majestatea Sa Regele Mihai I al României:
Sunt foarte mulţumit şi emoţionat că am putut să vin azi aici...

Pe urmele soldaţilor care au trecut Prutul în vara anului 1941

Tineri basarabeni alături de cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”

Nicolae Iorga: *Neamul devine etern prin cultul eroilor.*

Foto: Viorica GRECU și Ilie GULICA

Grigore BOTEZATU,
doctor în filologie, Institutul de Filologie al A.Ş.M.

OCTOMBRIE 1961. REVOLTA ENORIAŞILOR DIN BARABOI

Satul Baraboi, din fostul judeţ Bălţi, este aşezat între satele Briciova şi Mihăileni, pe valea Bourului. Primii locuitori ai Baraboiului au venit din satul vecin Scăieni, în deceniile doi şi trei ale secolului al XIX-lea. La 1859, satul Baraboi avea 132 de gospodării şi o populaţie de 570 bărbaţi şi 478 femei[1]. Prin actul de împroprietărire (уставная грамота) din 3 septembrie 1870, 283 de ţărani au primit câte 9 desetine de pământ arabil şi tot atunci li s-au repartizat loturi pentru construcţia caselor; 33 desetine s-au acordat pentru necesităţile bisericii, 860 stânjeni pătraţi – pentru cimitir, 252 stânjeni pătraţi – pentru casa preotului (усадьба священника). Pământul a fost împărţit din moşia lui Mihail Sturza, fiul fostului domn al Modovei Mihail Sturza[2].

Biserica din sat, cu hramul Naşterea Maicii Domnului, a fost zidită la 1873[3]. Primul preot al acestui lăcaş sfânt a fost Teofil Mahu. S-a născut în 1828, în satul Scăieni, în familia preotului Isaia Mahu al lui Moisei[4]. Părintele Teofil, ajutat de dascălul Ivan Luputenco, a slujit la biserica din Baraboi cu multă evlavie şi dreaptă credinţă timp de peste două decenii. La 18 iunie 1895, cucernicul părinte a fost numit preot în satul vecin Ghizdita, iar feciorul său, Vladimir Mahu, proaspăt absolvent al Seminarului Teologic din Chişinău, a rămas să slujească la biserica din Baraboi. Din 1897, îl găsim pe Vladimir Mahu şi în fruntea şcolii parohiale pentru învăţători (второкласная церковно-приходская учительская школа). Acest remarcabil preot, profesor de religie şi director de şcoală normală a îndrumat viaţa spirituală a sătenilor mai bine de douăzeci de ani.

Părintele Vladimir s-a îngrijit de averea bisericii din sat. *Buletinul Eparhiei Chişinăului* din 1897 consemnează faptul că enoriaşii din Baraboi au procurat obiecte de cult pentru biserică în sumă de 200 ruble, echivalentul, pe atunci, a două perechi de boi.

La 18 februarie 1905, consiliul parohial a făcut un demers către Consistoriul Duhovnicesc din Chişinău cu rugămintea de a se aproba proiectul şi devizul de cheltuieli pentru lărgirea clădirii bisericii din Baraboi[5]. Documentele respective au fost aprobate la 11 aprilie 1905, cu condiţia respectării cerinţelor prevăzute de Regulamentul de construcţie şi de Circulara (nr. 913) Ministerului de Interne din 26 ianuarie 1876. Preşedinte al comitetului pentru reconstrucţia bisericii a fost numit preotul paroh Vladimir Mahu. Din comitet mai făceau parte: dascălul Ioan Leviţchi, starostele bisericii Ştefan Gugulan şi Eusebiu Cibotaru, din partea obştii satului.

Lucrările de reconstrucţie au fost finisate la 23 noiembrie 1905, făcându-se cheltuieli în sumă de 8148 ruble[6]. Reconstrucţia bisericii s-a făcut după proiectul şi sub supravegherea nemijlocită a arhitectorului Eparhiei Chişinăului Mihail Stepanovici Seroţinski. În urma lucrărilor de reconstrucţie, biserica, practic, a fost rezidită.

Din punct de vedere arhitectural, biserica din Baraboi, ca multe alte edificii ecleziastice ale Basarabiei din perioada respectivă, se compunea din pronaos, naos şi altar. Pronaosul avea patru ferestre, câte două de o parte şi alta a clădirii, naosul – şase ferestre, câte trei pe ambele părţi, absida altarului era luminată de două ferestre, iar cupola dintre altar şi pronaos – de opt ferestre de jur împrejur, ceea ce asigura o bună iluminare a interiorului.

După părintele Vladimir Mahu, în perioada interbelică, la biserica din Baraboi au slujit preoții Alexandru Bogdaneț, Efimie Brănișteru[7], Gheorghe Stoian, dascălul și profesorul de muzică la gimnaziul din Baraboi Ion Mahu, iar în timpul războiului – părintele Modest. După refugierea acestuia din urmă peste Prut (1944), la biserica din Baraboi serviciul divin era oficiat de preotul din satul vecin.

În 1948, la Baraboi, preot paroh a fost numit Boris Nicolaev, care a slujit până la 4 ianuarie 1961 – ziua tragicului lui sfârșit. În această zi, părintele Boris Nicolaev și dascălul Trifon Rabei au fost invitați în satul vecin Chetroșica Nouă pentru a oficia serviciul divin la înmormântarea lui Ion Lesnic. În amurg, în drum spre casă, pe ceață și întuneric, căruța în care aceștia călătoreau, conform versiunii oficiale, s-a răsturnat, provocând decesul preotului și dascălului. Celelalte două persoane – căruțașul Alexandru Lesnic și vărul său, Efim, rude ale răposatului, – au scăpat vii și nevătămate. Biserica, rămasă fără preot și fără dascăl, a fost închisă, iar cheile au fost luate la sovietul sătesc.

Organele de anchetă au calificat decesul preotului și al dascălului drept un accident ordinar („несчастный случай"), dar sătenii erau de părere că slujitorii altarului au fost asasinați. Această versiune a fost confirmată de medicii legiști, care, efectuând disecția și examinarea anatomică a organelor interne ale corpului dascălului T. Rabei, au stabilit că „decesul cetățeanului Rabei a survenit prin violență de la asfixierea mecanică prin înecare, mărturie fiind semnele morții de asfixiere generală: multiplele pete pe corp, sângele apos, întunecat, abundența sângelui în organele interne". Concluziile expertizei medico-legale n-au fost făcute publice, deoarece ele dădeau peste cap versiunea organelor de anchetă penală.

În toamnă, la 10 octombrie 1961, în sat a sosit secretara Comitetului executiv raional, cu scopul de a efectua inventarierea bunurilor bisericii. Starostele consiliului parohial a fost solicitat să ajute la inventariere. Prin sat s-a răspândit vestea că autoritățile intenționează să transforme biserica în sală de sport. Îngroziți de această noutate, sute de credincioși s-au adunat în curtea bisericii. A fost chemat președintele sovietului sătesc, căruia i s-a cerut să întoarcă cheile. După ce au deschis biserica, enoriașii au aprins lumânările, candelele și au oficiat serviciul divin, apoi au verificat inventarul bisericesc și au organizat paza de noapte a bisericii.

Sâmbătă, 14 octombrie, femeile au spălat geamurile și podelele, au șters praful de pe icoane, au spălat și au așezat prosoapele, au turnat untdelemn în candele și au pregătit lumânări pentru serviciul divin. A doua zi, duminică, 15 octombrie, în dangătul clopotelor, credincioșii s-au adunat la biserică. Slujba a fost oficiată de țăranul Alexandru Spânu, care, ca absolvent al școlii parohiale, cunoștea rânduielile bisericești. După serviciul divin, enoriașii au ieșit în curtea bisericii. Nistor Burunciuc și Alexandru Corcimari au colectat semnături sub un demers către Consiliul de Miniștri al R.S.S. Moldovenești, care conținea rugămintea sătenilor să fie repartizat un preot la biserica din Baraboi. Tot atunci s-au adunat bani pentru cheltuielile de drum.

Dorind să clarifice circumstanțele decesului preotului Boris Nicolaev și al dascălului Trifon Rabei, întâmplat iarna trecută, în acea zi de duminică, după slujbă, circa 500 de persoane au mers la casele lui Vasile Lesnic (acesta împreună cu fratele său Alexandru, i-a dus cu căruța pe preot și dascăl în satul Chetroșica Nouă) și Alexandru Lesnic și i-au adus la biserică. Acestora li s-a cerut să povestească în fața consătenilor în ce împrejurări au decedat preotul și dascălul. În curtea bisericii se adunaseră circa o mie cinci sute de oameni. Satul dorea să afle adevărul. Neîndreptățind așteptările celor adunați, Alexandru Lesnic a fost bătut crâncen și peste câteva ore a decedat la Spitalul raional Râșcani.

Evenimentele de la Baraboi au ajuns în paginile oficiosului „Правда". N. Pecerski, reporterul publicației respective, explica cititorilor și, implicit, sătenilor avizi de a cunoaște adevărul circumstanțele în care au decedat cei doi clerici: „Slujitorii altarului se întorceau de la praznic beți criță, mai mult în patru labe, și neputând să ajungă acasă, au înghețat în câmp". Același reporter aducea critici celor 34 de membri ai Partidului Comunist din Baraboi, imputându-le sabotarea propagandei ateiste: „Aici (în Baraboi) umbra rasei preotului se strecoară deseori pe la casele colhoznicilor. N-ai unde să privești în altă parte și când te întorci în ungherașul roșu vezi icoana unui sfânt și o lumină fumegândă de candelă"[8].

Cele relatate de reporterul de la „Правда" erau o adevărată minciună. Probele expertizei medico-legale dovedeau contrariul: „Din organele interne ale corpului dascălului Rabei nu s-a simțit miros de alcool... "

După cele întâmplate în curtea bisericii, organele de justiție s-au năpustit asupra enoriașilor. Șaizeci și trei de locuitori ai satului Baraboi au fost arestați și acuzați de omucidere. Justiția incrimina credincioșilor satului manifestări și acțiuni nelegitime, tentativă de omor, omor din culpă, implicare în acțiuni condamnabile. Nouăsprezece locuitori au fost cercetați în stare de arest. Evident că în dosare nimereau doar versiunile comode anchetatorilor. Însă adevărul poate

Baraboienii adunați în fața bisericii sunt dornici să afle adevărul despre moartea preotului Boris Nicolaev și dascălului Trifon Rabei. Duminică, 15 octombrie 1961

fi deslușit chiar din declarațiile acuzaților în fața anchetatorilor. Dorința de a completa depozițiile, de a veni cu unele precizări dispare.

Cerințele celor bănuiți de a fi interogați și alți martori n-au fost luate în considerare. Ancheta desfășurată în limba rusă (limbă necunoscută aproape deloc de către unii acuzați), apelarea la traducător au complicat și mai mult starea acuzaților. Depozițiile martorilor și răspunsurile „inculpaților" în limba română n-au fost anexate la dosar. Ancheta s-a desfășurat fără ca acuzații să beneficieze de serviciul avocaților, care ar fi putut să-i apere de fărădelegile justiției sovietice. Avocații care au asistat la proces nu și-au asumat riscul de a-i apăra pe „acuzați", pentru ca să nu cadă în dizgrația autorităților.

* * *

Alexandru Grigore Corcimari (anul nașterii 1884, satul Baraboi, două clase, căsătorit, fără antecedente penale, agricultor, gospodar individual, n-a intrat în colhoz, n-a aderat la niciun partid politic), arestat la 17 octombrie 1961, a fost învinuit de participare la tulburări publice, propagandă și agitație religioasă, răspândirea vorbelor provocatoare precum că la 4 ianuarie 1961 preotul Boris Nicolaev și dascălul Trifon Rabei au fost omorâți de către Alexandru Lesnic și Vasile Lesnic. De asemenea, i se incrimina faptul că „a participat la strângerea banilor și semnăturilor de la consăteni în scopul aducerii unui preot în Baraboi", „a organizat paza bisericii", „a răspândit vorbe precum că se va închide biserica, iar avutul bisericesc va fi nimicit", „a tras clopotele", „a adunat la biserică un mare număr de locuitori", „a instigat lumea la răfuială fizică cu cei doi căruțași".

În al 78-lea an de viață, ajuns în fața justiției, Alexandru Gr. Corcimari avea convingerea deplină că a încercat să facă un bine pentru sat. În cadrul anchetei el declara: „Eu sunt credincios și mie îmi trebuiește preot, pentru sat preotul ar fi o bucurie"[9]. În procesul-verbal întocmit la 21 decembrie 1961, evident, în limba rusă, juristul V. Cerneaev păstrează cuvântul „bucurie" în forma lui originală, utilizându-l ca probă de acuzare. Drept probă de acuzare este calificată și semnătura lui de pe demersul către președintele Consiliului pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.S.S. Moldovenești privind numirea unui preot în Baraboi.

Alexandru Gr. Corcimari, atât în timpul anchetei penale, cât și la procesul judiciar, a luptat pentru adevăr, sperând că în felul acesta ar putea obține comutarea pedepsei. La interogatoriul din 21 decembrie 1961, el explica: „Eu n-am făcut agitație printre oameni, n-am răspândit vorbe că preotul și

dascălul au fost omorâţi de Alexandru Lesnic şi Vasile Lesnic, dar am văzut personal că preotul şi dascălul au fost omorâţi, adică nu purtau dânşii vina morţii lor [clericilor]; eu am văzut că ambii [preotul şi dascălul] erau bătuţi (они были избиты оба)"[10].

În sala de judecată din Râşcani, la acuzaţiile ce i s-au adus, Alexandru Corcimari a declarat: „Puteţi să mă împuşcaţi, dar învinuirile ce mi s-au adus nu sunt drepte!"

Nistor Burunciuc (anul naşterii 1902, satul Baraboi, fără partid, căsătorit, 4 copii, colhoznic, fără antecedente penale, puţină ştiinţă de carte), arestat la 22 noiembrie 1961, a fost acuzat de instigarea populaţiei la dezordine publică, provocată de închiderea bisericii după moartea tragică a preotului şi dascălului. El nu făcea parte din consiliul parohial, dar a dorit să salveze biserica şi bunurile ei. La 15 octombrie 1961, împreună cu alţi săteni, a luat cheile de la biserică şi a oficiat serviciul divin, a organizat paza bisericii, strângerea banilor de la oameni pentru a aduce preot în sat. El a fost acuzat că „l-a agresat fizic pe Alexandru Lesnic şi a ofensat conducerea satului („допускал оскорбление руководителей села").

Nistor Burunciuc nu a participat la „dialogul" purtat pe pragul bisericii. În timp ce se îndrepta spre casă l-a întâlnit pe Emilian Onea, elev în clasa a X-a la şcoala din sat, care avea asupra sa un aparat de fotografiat. L-a rugat pe consăteanul său să meargă să fotografieze pentru posteritate evenimentele ce se derulau în curtea bisericii.

Ideologii comunişti au calificat acţiunile tânărului drept fapte extrem de grave: „El n-a anunţat miliţia şi nici pe învăţători, a fotografiat liniştit scena şi cu inima împăcată s-a dus acasă. Iată cum sămânţa aruncată de cei credincioşi începe să răsară chiar în sufletul unui adolescent. De aceea se cere să-i ferim în toate chipurile pe copii de influenţa clericilor, să păzim sufletele lor curate, să dăm o ripostă imediată celor care încearcă să-i abată de pe drumul drept şi să le întunece însorita copilărie"[11]. Cu alte cuvinte, în opinia autorităţilor comuniste, elevul E. Onea trebuia să acţioneze ca un ateu militant. Pozele făcute de acesta au fost anexate la dosarul inculpaţilor ca probă acuzatoare pentru asasinarea celor doi căruţaşi[12].

Toader Gandrabura (anul naşterii 1924, satul Baraboi, ţăran, căsătorit, trei copii cu vârstele între 6 şi 13 ani, colhoznic), arestat la 30 noiembrie 1961, a fost acuzat de tulburarea ordinii publice, constrângere exercitată asupra sătenilor[13]. Era învinuit că, în repetate rânduri, l-a lovit pe A. Lesnic, fapte ce cad sub incidenţa articolelor 76, 17 şi 88 p. „e" ale Codului Penal al R.S.S.M. Loviturile care i-au fost aplicate lui A. Lesnic de către persoanele infiltrate de autorităţi în mulţime i-au fost atribuite lui Toader Gandrabura.

Gheorghe Guzun (anul naşterii 1932, satul Baraboi, ţăran, 4 clase, fără partid, căsătorit, trei copii, lucrător în colhozul „Viaţa Nouă") a fost acuzat „de organizarea întâlnirii sătenilor cu A. Lesnic în curtea bisericii şi de tulburarea ordinii publice". Era acuzat că l-a lovit pe A. Lesnic „lângă fântâna din faţa bisericii"[14]. A fost învinuit de încălcarea articolelor 76, 17 şi 88 p. „e" ale Codului Penal al R.S.S. Moldoveneşti.

Interogatoriul era însoţit de torturi abominabile. Unul dintre arestaţi, Grigore Mâţă, având sănătatea fragilă, a decedat în izolatorul de detenţie provizorie.

La 1 februarie 1962, Colegiul Penal al Judecătoriei Supreme a R.S.S.M. i-a condamnat pe Nistor Burunciuc, Alexandru Corcimari, Toader Gandrabura şi GrigoreGuzun la moarte prin împuşcare.

A doua zi, cei patru condamnaţi la moarte au făcut recurs către preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. în vederea comutării pedepsei. Pentru Nistor Burunciuc, Alexandru Corcimari, Gheorghe Guzun hotărârea judecăţii a rămas irevocabilă; lui Toader Gandrabura pedeapsa cu moartea i-a fost comutată prin 15 ani privaţiune de libertate[15].

Секретно.
Экз. № 1

МИНИСТЕРУЛ ДЕ ЯФАЧЕРИЛОР ЛЭУНТРИЧЕ АЛ РССМ МОЛДОВЕНЯСКЭ | МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ МОЛДАВСКОЙ ССР

. марта 1962г
№ 330
г. Кишинев

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ВЕРХОВНОГО СУДА МОЛДАВСКОЙ ССР

тов. ЛУНГУ Л.Э.
гор. Кишинев.

Сообщаю, что согласно Вашему предписанию № 2-14 от "5" марта 1962 года приговор Верховного Суда Молдавской ССР от "1" февраля 1962 года на осужденных к ВМН- расстрелу БУРУНЧУК Ниотора Ивановича, 1902 года рождения, ГУЗУН Георгия Ивановича, 1932 года рождения и КОРЧМАРЬ Александра Григорьевича, 1884 года рождения уроженцев и жителей села Варабой, Рышканского района, Молдавской ССР - приведён в исполнение 15 марта 1962 года.

НАЧАЛЬНИК ТЮРЬМЫ № 1 МВД МОЛДАВСКОЙ ССР
подполковник /НЕСТЕРОВ/

În acelaşi proces judiciar au mai fost condamnaţi: Maria Demian (n. 1928) – 12 ani privaţiune de libertate, Irina Gandrabura (n. 1939) – 12 ani privaţiune de libertate; Parascovia Bujor (n. 1912) – 10 ani privaţiune de libertate; Ecaterina Ţurcanu

Biserica cu hramul **Naşterea Maicii Domnului** *după restaurare*

(n. 1910) – 8 ani privaţiune de libertate; Alexandru Gandrabura (n. 1930) – 12 ani privaţiune de libertate; Teodor Gandrabura (n. 1908) – 5 ani privaţiune de libertate; Elisei Rusu (n. 1907) – 10 ani privaţiune de libertate; Afanasie Guzun (n. 1927) – 5 ani privaţiune de libertate; Gheorghe Cârlig (n. 1920) – 13 ani privaţiune de libertate; Andrei Moscalu (n. 1936) – 15 ani privaţiune de libertate, Alexandru Ţurcanu (n. 1938) – 13 ani privaţiune de libertate; Leonid Ţurcanu (n. 1943) – 8 ani privaţiune de libertate; Emanuil Guzun (n. 1941) – 15 ani privaţiune de libertate; Petru Caraiman (n. 1930) – 13 ani privaţiune de libertate (învinuirile ce i s-au adus nu s-au adeverit); Vasile Beţivu (n. 1935) – 13 ani privaţiune de libertate.

Condamnaţii au atacat sentinţa judecăţii. Dosarele lor au fost revăzute şi rejudecate de către Judecătoria Supremă a U.R.S.S., în şedinţa din 3 decembrie 1966. Instanţa a decis eliberarea din detenţie a lui Petru Caraiman pe motivul lipsei de infracţiune. Sentinţa pronunţată la Chişinău celorlalţi „condamnaţi" a rămas în vigoare.

În contextul reformelor democratice de la răscrucea anilor 80 şi 90 ai secolului trecut, Plenara Judecătoriei Supreme a R.S.S. Moldova, în şedinţa din 27 august 1990, a reexaminat dosarele lui Alexandru Gandrabura, Elisei Rusu, Teodor Gandrabura şi Afanasie Guzun, anulând sentinţa din motivul lipsei de infracţiune. Organele de justiţie nici până astăzi nu au oferit recompense pentru pagubele pricinuite „inculpaţilor" condamnaţi pe nedrept.

* * *

După sângeroasa şi nedreapta „judecată sovietică" a urmat ruinarea bisericii, nimicirea obiectelor de cult şi a întregii averi bisericeşti. Bunurile bisericii din Baraboi – 243 de obiecte de cult: icoane, odăjdii, cărţi, reviste, calendare, prosoape, covoare, steaguri, altarul, catapeteasma – au fost nimicite; picturile murale au fost rase şi văruite. Clopotniţa şi cupola bisericii au fost dărâmate, lăcaşul fiind transformat în sală de sport. În anii 1965–1973, edificiul desfigurat a fost trecut sub administraţia şcolii medii din sat pentru efectuarea lecţiilor de cultură fizică, apoi a fost lăsat în paragină.

Astăzi, când edificiul a revenit la destinaţia lui firească, în curtea bisericii s-ar cuveni a ridica un paraclis în memoria protoiereului Boris Nicolaev, dascălului Trifon Rabei şi celorlalţi creştini martiri.

NOTE

[1] *Бессарабская область. Список населенных мест по сведеньям 1859 года*, Sankt Petersburg, 1861, p. 67.

[2] *Уставная грамота Бессарабской области, Ясского уезда, Копочанской волости, селения Барабой владельца князя Михаила Стурзи*, Arhiva Naţională a Republicii Moldova (în continuare – A.N.R.M.), f.8, inv. 2, d. 249, f. 1–20.

[3] *Anuarul Episcopiei Hotinului. Date istorice şi statistice. 1923–1925*, Chişinău, 1925, p. 97.

[4] A.N.R.M., f. 205, inv. 1, d. 4772, f. 7.

[5] A.N.R.M., f. 6, inv. 4, d. 1142, f. 1.

[6] A.N.R.M., f. 6, inv. 4, d. 1142, f. 10.

[7] Soţia lui Brănişteru, Maria, activa ca presviteră. – În *Cuvânt Moldovenesc*, 19 ianuarie 1936, p. 2.

[8] Н. Печерский, *Под звон колоколов...*, în „Правда", 13 decembrie 1961, nr. 348 (15838), p. 3. Despre cele întâmplate la Baraboi au comunicat şi alte publicaţii: *Moldova Socialistă. Organul Comitetului Central al P.C. al Moldovei şi al Sovietului Suprem al R.S.S. Moldoveneşti nr. 290 (8622)*, 14 decembrie 1961; gazeta raională Râşcani *Biruitorul*, 17 decembrie 1961, nr. 150 (1926), p. 2.

[9] A.N.R.M., f. 1875, inv. 2, d. 2674, f. 60.

[10] *Ibidem*.

[11] P. Meniuc, *Crimă în numele crucii*, Editura „Cartea Moldovenească", Chişinău, 1962, p. 21.

[12] A.N.R.M., f. 1875, inv. 2, d. 2674, f. 11.

[13] A.N.R.M., f. 1875, inv. 2, d. 2674, f. 12, 13.

[14] A.N.R.M., f. 1875, inv. 2, d. 2674, f. 158, 162–165.

[15] A.N.R.M., f. 1875, inv. 2, d. 2674, f. 336.

Vera BUCĂTARU, profesoară de istorie, Liceul Teoretic „Mihai Viteazul"
Igor BUCĂTARU, profesor de istorie, Colegiul Politehnic din Chişinău

MODALITĂŢI DE PROMOVARE A DIMENSIUNILOR ESTETICE ALE COMPORTAMENTULUI PERSONALITĂŢII ISTORICE

Când orice muritor va dobândi conştiinţa unui artist, faţa lui se va schimba.

Tudor Vianu

Trăind într-o societate marcată de explozie informaţională în toate domeniile, educaţia trebuie concepută nu numai în spirit tehnologic, economic, politic, dar şi cultural. Obiectivele, conţinuturile şi modalităţile de organizare ale instruirii şi educaţiei în instituţiile de învăţământ trebuie concepute în spiritul însuşirii valorilor culturale, care au un rol aparte în dezvoltarea multilaterală a personalităţii. Educaţia prin intermediul valorilor culturale, a artei, a frumosului dezvoltă receptivitatea generală, care constă în capacitatea omului de a sensibiliza ceea ce se petrece în lumea înconjurătoare în care îşi desfăşoară activitatea, de a reţine şi reda în mod creativ multiplele aspecte ale realităţii.

Dezvoltarea multilaterală a personalităţii cuprinde, ca parte componentă, şi educaţia estetică. Obiectivul principal al educaţiei estetice este dezvoltarea capacităţii de a recepta, interpreta şi crea frumosul. Educaţia estetică este un proces îndelungat care familiarizează elevul cu lumea valorilor estetice, îi dezvoltă sensibilitatea estetică, îl ajută să cunoască valorile şi să le transforme într-o componentă a modului său de viaţă. Arta este un mijloc de cunoaştere şi de reflectare a realităţii încă din cele mai vechi timpuri. Drept dovadă sunt desenele descoperite pe pereţii peşterilor care au servit ca locuinţă omului preistoric. Aşadar, munca şi arta au apărut şi s-au dezvoltat odată cu apariţia societăţii umane.

Actualmente, societatea nu poate fi concepută fără dimensiunea ei estetică. Viaţa ar deveni săracă şi fără sens dacă ar fi privată de artă. Esteticul a pătruns în toate domeniile vieţii: muncă, ştiinţă, tehnologie şi chiar în comportamentul uman. El a devenit o necesitate umană generală.

În ultimii ani, importanţa educaţiei artistice şi a celei estetice a crescut, aceasta devenind o forţă cultural-educativă puternică. Creşterea nivelului cultural şi intelectual al populaţiei a sporit nevoia cunoaşterii artistice. Rapiditatea răspândirii informaţiei a apropiat oamenii de operele de artă şi le-a sporit dorinţa de cunoaştere. Educaţia artistică este necesară pentru relevarea valorilor autentice.

Confucius menţiona că orice lucru are o frumuseţe a lui, dar nu oricine o vede. Anume şcoala este instituţia care trebuie să ajute tânăra generaţie să perceapă şi să evalueze valorile frumosului existent în natură, societate, artă şi totodată să dezvolte capacităţile creative la elevi. Educaţia estetică trebuie să înceapă cu formarea şi consolidarea reprezentărilor despre frumos, să continue cu cultivarea intereselor estetic şi artistic, cu transmiterea cunoştinţelor şi formarea priceperilor şi deprinderilor de a descoperi frumosul în diferite domenii, toate conducând la dezvoltarea sensibilităţii estetice şi artistice. Pe baza acestora poate fi urmărită formarea unei concepţii, a convingerii şi a idealului estetic. Educaţia

estetică reprezintă activitatea de formare şi dezvoltare a personalităţii proiectată şi realizată prin studierea şi crearea unor valori raportabile la categoria de frumos. Frumosul este o valoare care exprimă perfecţiunea şi armonia întruchipate în obiectele din natură sau în operele de artă. Sentimentul estetic pe care îl trăieşte omul în contact cu frumosul constituie reflectarea realităţii în conştiinţa lui.

Ştiinţa operează cu noţiuni şi legi care oglindesc realitatea, în timp ce arta „se exprimă" prin intermediul imaginilor artistice. Obiectul cunoaşterii artistice este creaţia şi receptarea operei de artă, iar modalităţile pe care le utilizează artistul sunt specifice: intuiţia, analiza simbolurilor, contemplaţia.

O operă de artă comunică un mesaj artistic, adică un complex de stări afective, idei, semnificaţii şi valori, devenind astfel o formă de comunicare interumană şi de modelare a personalităţii omului. Contactul cu arta are efecte formative datorită valorilor pe care le comunică şi sentimentelor pe care le trezeşte în conştiinţa receptorului. Arta exercită o influenţă profundă asupra omului. Creaţia artistică îl înnobilează, îi trezeşte emoţii şi sentimente foarte variate, care îl împing la acţiune şi îi imprimă un anumit colorit vieţii lui psihice. Pictura, sculptura, grafica, arhitectura, poezia, literatura, muzica, dansul, teatrul şi alte forme ale creaţiei artistice dezvoltă sensibilitatea şi capacitatea de sesizare a valorilor autentice umane, îl învaţă să preţuiască binele, să se bucure de victoria celor drepţi şi cinstiţi. Oamenii găsesc în creaţiile artistice modele care pot să influenţeze existenţa lor.

Calea cea mai sigură pentru a cultiva simţul estetic este intrarea în contact direct cu frumosul autentic. Există diverse modalităţi de a cunoaşte valorile artistice: citirea unei opere literare, audierea unei melodii, vizionarea unui spectacol, vizitarea unui monument etc.

* * *

Curriculumul naţional Ştiinţe socioumane stabileşte ca obiectiv general al educaţiei istorice cultivarea respectului pentru valorile universale şi naţionale (sociale şi culturale), formarea şi dezvoltarea valorilor şi atitudinilor. Dezvoltarea gustului estetic şi, respectiv, formarea dimensiunii estetice la elevi poate fi realizată şi în cadrul orelor de istorie, deoarece, după cum ştim, istoria este ştiinţa care studiază dezvoltarea societăţii omeneşti din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre, în toate aspectele ei de manifestare: economic, politic, militar, social, cultural etc. Studierea aspectelor sociale şi culturale ne oferă posibilităţi largi de realizare a obiectivelor educaţiei estetice. Este de menţionat faptul că educaţia estetică urmăreşte proiectarea şi realizarea activităţii de formare–dezvoltare a personalităţii umane prin promovarea frumosului artistic, social şi natural în funcţie de următoarele categorii valorice specifice:

– *idealul estetic* exprimă modelul de frumos spre care tinde comunitatea umană;

– *simţul estetic* exprimă capacitatea omului de a percepe, de a reprezenta şi a trăi frumosul;

– *gustul estetic* exprimă capacitatea omului de a explica, a înţelege şi iubi frumosul;

– *spiritul de creaţie estetică* exprimă capacitatea omului de a crea frumosul la nivelul artei, societăţii şi naturii.

Cultivarea simţului estetic în cadrul orelor de istorie se poate realiza şi prin oferirea de modele de personalităţi care prin activitatea lor au contribuit la crearea unui mediu estetic. La acest capitol putem menţiona personalităţile care au ctitorit mănăstiri şi biserici, au deschis instituţii de învăţământ, au scris cărţi etc.

Astfel, pentru dezvoltarea gustului estetic la elevi în cadrul orelor de istorie poate servi drept model activitatea domnilor Ţărilor Române, care, paralel cu preocupările lor politice şi social-economice, au depus eforturi pentru dezvoltarea culturii româneşti. Domnii purtau responsabilitate pentru viaţa spirituală şi culturală a supuşilor săi. Ei considerau că înfiinţarea, înzestrarea şi protejarea instituţiilor de cultură fac parte din obligaţiunile lor directe. Conform tradiţiei bizantine, domnii trebuiau să ridice şi să înzestreze aşezămintele de cult. Participarea domnilor în actul cultural reflectă rolul important al instituţiei domniei în viaţa societăţii. Patronajul exercitat de domni asupra unor importante domenii ale artelor arată preocuparea lor de a face din cultură un instrument de sporire a prestigiului domniei şi de menţinere a specificului cultural românesc în condiţii foarte grele. Adevăraţii promotori ai culturii româneşti au fost Ştefan cel Mare şi Sfânt (1457–1504), Neagoe Basarab (1512–1521), Matei Basarab (1632–1654), Vasile Lupu (1634–1653), Constantin Brâncoveanu (1688–1714), care, prin eforturile depuse în plan spiritual, au transformat domniile lor în adevărate epoci culturale.

Domnia lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, spre exemplu, reprezintă o adevărată culme în arhitectura bisericească a Ţării Moldovei. În aproape o jumătate de secol, cât s-a aflat la domnie, marele domn a

construit curți domnești la Suceava, Iași, Vaslui, Hârlău, Cotnari, Piatra Neamț și Bacău. Multe dintre acestea erau deosebite ca proiect arhitectonic. Tradiția atribuie voievodului construcția a 44 de biserici și mănăstiri, însă în urma studierii documentelor au fost identificate 32 de edificii religioase, dintre care menționăm: Putna, Neamț, Voroneț, Dobrovăț, Borzești. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare, aproape toate cetățile au fost reconstruite și consolidate. Edificiile acestora au fost apreciate în epocă, unele dintre ele ne bucură și astăzi privirile.

O perlă a artei românești este biserica mănăstirii Voroneț, ctitorie a lui Ștefan cel Mare. Pereții interiori și exteriori ai acestui lăcaș sunt acoperiți cu scene biblice și tablouri votive. Prin bisericile construite de Ștefan cel Mare s-a realizat un stil propriu, așa-numitul *stil moldovenesc*. Acesta a rezultat din îmbinarea pe fondul arhitectonic local a două influențe străine: bizantină și gotică.

Un alt mare domnitor în timpul domniei căruia s-a îmbogățit tezaurul culturii românești a fost Neagoe Basarab. Acesta a construit între anii 1512 și 1517 o podoabă arhitecturală – Biserica mănăstirii Argeș. Biserica de la Argeș este considerată cea mai desăvârșită expresie a artei medievale românești și una din capodoperile artei universale. Gavril Protul spunea despre Biserica Episcopală de la Curtea de Argeș „că nu este așa mare și sobornică ca Sionul, carele îl făcu Solomon, nici ca Sfânta Sofia, carele o făcut marele împărat Justinian; iară cu frumusețea este mai pre deasupra acelora". Ctitorul avea ambiția ca biserica ctitorită de el să întreacă în frumusețe și eleganță tot ce se construise anterior. Măreția, armonia și bogăția decorului edificiului au învăluit-o în misterul legendei „Meșterul Manole".

Matei Basarab și Vasile Lupu deschid o nouă epocă în domeniul construcției ecleziastice. Deosebirea dintre acești domni era că primul a construit multe lăcașuri, pe când cel din urmă, mai puține, dar de o opulență copleșitoare. Vasile Lupu intenționa să ofere Moldovei măreția Bizanțului, iar din Iași să facă un mic Constantinopol. Întâi strămută aici, după cum scrie Nicolae Iorga, „obiceiurile și ideile Bizanțului, invitând și o seamă de cărturari și meșteri pe lângă curtea sa, apoi edifică o serie de clădiri, care sunt considerate pe bună dreptate „testamentul" artei medievale românești".

Ctitoria cea mai de seamă a lui Vasile Lupu este biserica Trei Ierarhi din Iași – „biserica bisericilor ortodoxe". Fiind un iubitor de fast și lux, Vasile Lupu a ridicat biserica din piatră cioplită, a acoperit-o cu ornamente dispuse în benzi orizontale. Întregul decor exterior a fost poleit în aur. Despre frumusețea acestei biserici ne mărturisește călătorul turc Evlia Celebi: „... numai facultatea de a grăi și vorbele... Asefelul cum zâmbesc și privesc dă de gândit... Asemenea opere de pictură... n-am mai văzut în nici o țară." Chiar dacă această biserică a fost jefuită și incendiată în repetate rânduri, ea rămâne până în prezent o adevărată operă de artă, care nu poate fi ocolită de orice vizitator al Iașului.

La hotarul dintre secolele XVII și XVIII, în arhitectura românească apare stilul brâncovenesc, denumirea căruia provine de la domnul muntean Constantin Brâncoveanu. Sprijinit de mitropolitul Antim Ivireanul și de familia de boieri Cantacuzino, acesta a construit palate, curți domnești, așezăminte bisericești, sociale și culturale. Stilul brâncovenesc îmbina elementele caselor țărănești – pridvorul, pivnița, sculptura în lemn și piatră – cu luxul și fastul Europei Apusene.

Cea mai impresionantă ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu este biserica mănăstirii Hurezu din Vâlcea. Contemporanii s-au întrecut în a-i aduce elogii. Cronicarul Radu Greceanu afirma că „asemenea ei (adică biserici – *n.a.*) rar se mai pot afla în lume". Domnul reclădește Palatul domnesc din București, considerat a fi „perla ctitoriilor brâncovenești", de asemenea construiește și palatele de la Mogoșoaia și Potlogi.

Domnia lui Constantin Brâncoveanu poate fi calificată, pe bună dreptate, epocă de apogeu a culturii medievale românești.

Dacă înaintașii noștri au știut – prin intermediul artei, frumosului – să-și întărească autoritatea în țară, și peste hotare să-și ridice prestigiul lor și a țărilor pe care le-au condus, nouă nu ne rămâne decât să cunoaștem valorile create de ei, să le apreciem la justa valoare, să ne bucurăm de frumusețea lor și să le ocrotim pentru urmași. Numai prin cercetarea, valorificarea și conservarea întregului tezaur al culturii noastre, vom putea păși cu demnitate și încredere înainte, numai astfel ne vom păstra ființa și individualitatea de neam, de cultură și spiritualitate.

Cultivarea gustului estetic la elevi se poate realiza prin efectuarea excursiilor la bisericile și mănăstirile menționate mai sus, prin vizionarea filmelor istorice, vizitarea galeriilor de artă etc. Deoarece tema lucrării noastre vizează cultivarea gustului estetic la elevi prin studierea personalității istorice, propunem o variantă de lecție orientată spre realizarea acestui obiectiv.

Clasa a XI-a

Obiectul: *Istoria Românilor*

Subiectul lecției: *Cultura românească între medieval și modern*

Tipul lecției: de asimilare a cunoștințelor noi.

Obiective de referință:

Elevul va fi capabil

– să conștientizeze și să motiveze apartenența sa la un spațiu istoric, etnic și cultural;

– să aprecieze contribuția personalităților istorice în procesul schimbărilor sociale și de mentalitate;

– să manifeste capacități de investigare și de muncă intelectuală în expunerea și susținerea propriilor opinii.

Obiectivele operaționale:

O_1 – să identifice domni români care au sprijinit dezvoltarea culturii la mijlocul secolului XVII–mijlocul secolului XVIII;

O_2 – să caracterizeze evoluția învățământului între medieval și modern în baza informației din manual (p. 41–42);

O_3 – să analizeze istoriografia românească din secolele XVII–XVIII în baza informației din manual (p. 42–43);

O_4 – să argumenteze rolul domnilor Vasile Lupu, Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu în dezvoltarea culturii românești;

O_5 – să aprecieze valoarea artistică a ctitoriilor lui Vasile Lupu, Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu în baza informației din manual și a surselor istorice propuse.

Mijloace metodice: conversația euristică, analiza, descrierea, lucrul cu manualul, lucrul în grup, lucrul cu sursele istorice, discursul, eseul și sistematizarea, explicația, aprecierea, problematizarea, expunerea.

Mijloace didactice: Pavel Parasca, Ion Negrei, Gheorghe Gonța, Galina Gavriliță, Maria Dobzeu *Istoria românilor*, manual pentru clasa X-a, Editura „Știința", Chișinău, 2002; imaginile mănăstirilor Trei Ierarhi din Iași și Hurezu din Vâlcea (anexele nr. 1, 2); Nicolae Dabija, *În căutarea identității*, Chișinău, 2002, p. 322–326; Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, Chișinău, 1992, p. 254–261; studiul de caz: *Cultura în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu* (1688–1714); tabelul sinoptic: *Cronicarii români*.

Literatură:

1) Dabija, Nicolae, *În căutarea identității*, Chișinău, 2002.

2) Crăciun, Boris, *Pe urme de domnitori și doamne, regi și regine*, Iași, 2002.

3) Iorga, Nicolae, *Istoria românilor*, Chișinău, 2002.

Evocarea se va realiza printr-o conversație euristică pornind de la aprecierea artei și a gustului estetic, cu scopul de a pregăti și orienta elevii spre însușirea temei noi.

După anunțarea temei noi și a obiectivelor lecției, profesorul expune succint informația despre trăsăturile principale ale culturii din această perioadă, analizează învățământul ca fiind unul dintre domeniile-cheie ale culturii. Elevii selectează din manual principalele instituții de învățământ din epoca respectivă, limba de predare, obiectele care se studiau și aportul domnilor în fiecare domeniu.

Activitatea cronicărească o analizăm pe baza unui tabel sinoptic pentru a crea o imagine clară în problema dată.

La însușirea evoluției culturii se va utiliza metoda *lucrul în grup*, fiindcă pentru a face o apreciere obiectivă este importantă părerea mai multor elevi. În calitate de mijloace didactice se vor utiliza informații despre monumentele de artă, imagini, pentru a le permite elevilor să facă unele comparații, să-și dezvolte imaginația, toate acestea contribuind la conștientizarea apartenenței lor la un spațiu istoric și cultural.

Evaluarea întregii activități se realizează prin elaborarea unui eseu despre rolul domnilor în evoluția artei românești și a culturii în ansamblu, în special în timpul când Țările Române se aflau sub suzeranitatea otomană și nu puteau să se afirme ca state independente. Profesorul va accentua că arta, cultura au fost o cale de afirmare a Țărilor Române în timpul aflării lor sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

La *Lucrul pentru acasă*, se propune elevilor să efectueze o investigație despre activitatea culturală a lui Dimitrie Cantemir, deoarece următoarea lecție va fi dedicată „secolului de aur" al culturii românești.

În opinia noastră, succesul unei lecții orientate spre cultivarea gustului artistic, studierii culturii depinde nu numai de conținuturile alese, de mijloacele didactice, de strategiile aplicate, dar și de starea emotivă a profesorului, de ambianța din clasă, de relațiile profesor–elev și elev–elev. Toate informațiile comunicate elevilor trebuie să ne intereseze mai întâi pe noi, profesorii, și numai astfel am putea fi siguri că obiectivele curriculare vor fi realizate. Să nu uităm că elevii sunt, într-un fel, oglinda noastră, indiferent de vârsta lor.

Nr. D/o	Secvenţele lecţiei	Obiec-tive	Activitatea profesorului	Metode şi procedee	Timpul (min.)	Activitatea elevilor	Evaluare
I.	Momentul organizatoric		Organizarea clasei. Verificarea prezenţei la lecţie.		2	Pregătesc materialele necesare pentru lecţie.	
II.	Reactualizarea cunoştinţelor		Iniţiază o conversaţie pornind de la enunţul: „Podoaba cea mai nobilă a unui popor este arta şi cel mai nobil simţ al omului este cel estetic”. Sarcini: - Comentaţi enunţul. - Argumentaţi ideea principală a enunţului. - Este oare nevoie ca statul să susţină dezvoltarea artei? Generalizează ideile elevilor.	Conversaţie euristică	25	Audiază. Comentează. Îşi expun opiniile. Răspund la întrebări.	
III.	Anunţarea temei noi		Anunţă tema, planul, obiectivele, literatura: 1) Învăţământul 2) Istoriografia românească din secolele XVII–XVIII 3) Evoluţia artistică românească.		7	Notează.	
IV.	Asimilarea cunoştinţelor		Caracterizează succint evoluţia culturii în perioada respectivă şi enumeră trăsăturile ei principale. 1) Explică sarcina. Apreciază răspunsurile elevilor, le completează după necesitate.	Expunerea	5	Audiază şi notează trăsăturile principale ale culturii: • afirmarea limbii române • fundamentul unităţii culturale este pus pe factorul unităţii etnice • pătrunderea ideilor umanismului occidental • Constituirea stilului brâncovenesc în artă	
		O_2	2) Organizează clasa, propune elevilor să completeze tabelul sinoptic (anexa 4)	Lucrul cu manualul	10	În baza informaţiei din manual, completează tabelul sinoptic.	Comentează tabelul sinoptic. Oral, individual
		O_5	Apreciază răspunsurile elevilor.	Discurs	7	Citesc informaţia din manual, elaborează un mic discurs.	Discurs oral, discurs scris.

		O_3 O_1 O_4	3) Amintiți-vă ce domnitori au cârmuit Țările Române în secolele XVII–începutul secolului XVIII. Prin ce activități s-au manifestat? Concretizează numele domnilor, aportul cultural al cărora va fi analizat. Organizează clasa în 3 grupe, fiecare grupă primește sarcina sa și repartizează sursele istorice. Sarcinile: I gr.: Activitatea culturală al lui Vasile Lupu (vezi anexa 1) II gr.: Activitatea culturală a lui Matei Basarab III gr.: Activitatea culturală a lui Constantin Brâncoveanu (vezi anexele 2 și 3) Apreciază răspunsurile elevilor.	Sistematizarea Conversație Lucrul cu sursele istorice Lucrul în grup Descrierea Compararea Aprecierea	5 15	Răspund la întrebări Elevii studiază informația din manual și sursele istorice primite, elaborează un discurs. Apreciază valoarea artistică după criteriile: - stilul artistic - pictura murală - originalitatea monumentului de artă - aprecierile contemporanilor.	Oral, frontal Oral, pe echipe
V.	Consolidarea cunoștințelor	O_5	Propune elevilor să realizeze un eseu, în care să argumenteze rolul domnilor în dezvoltarea culturii. – Cum credeți de ce domnii români au dorit cu tot dinadinsul să se afirme în domeniul culturii?	Scrierea unui eseu Problematizarea	10	În baza cunoștințelor însușite la lecție, elaborează un eseu.	Prezentarea eseului, individual
VI.	Lucru pentru acasă		Explică sarcina: de studiat § 9 și de realizat o investigație despre activitatea culturală a lui Dimitrie Cantemir.	Explicația	2	Notează.	
VII.	Notarea elevilor		Notează și argumentează notele elevilor.	Aprecierea	2		

Anexa 1

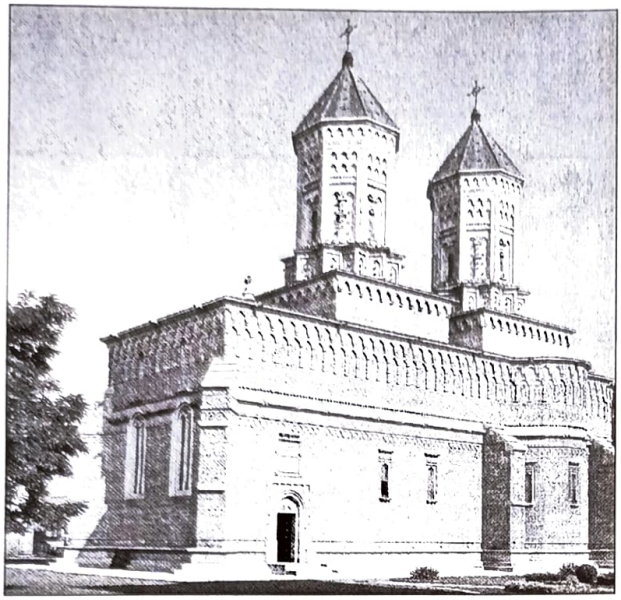

Biserica Trei Ierarhi din Iaşi

Anexa 2

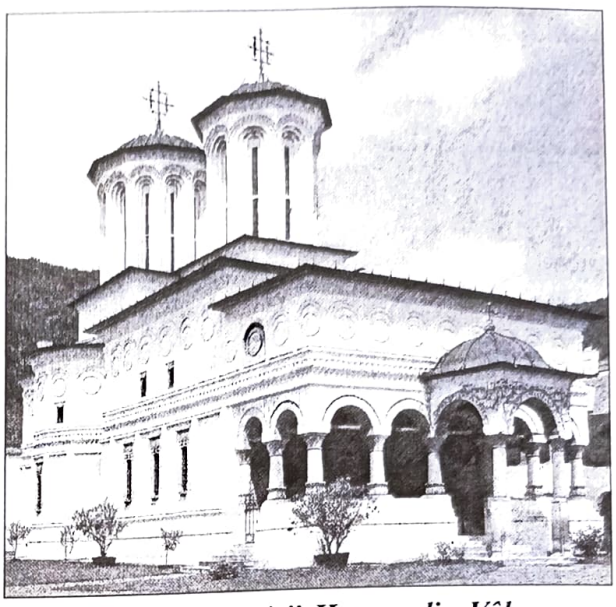

Biserica mănăstirii Hurezu din Vâlcea

Anexa 3. ***Studiu de caz***

Cultura în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688–1714)

Constantin Brâncoveanu, domn al Ţării Româneşti, s-a remarcat ca om politic dar şi ca preţuitor al cărţii şi rafinat iubitor al artelor.

În timpul domniei sale, în tipografiile care funcţionau la Bucureşti, Snagov şi Buzău, s-au tipărit cărţi româneşti precum „Floarea darurilor", dar şi cărţi în limbile greacă, arabă şi georgiană, care au ajuns până departe în lumea arabă şi în ţinuturile Caucazului.

Dintre toate ramurile culturii la cel mai înalt nivel s-au ridicat artele. Prin tot ce a realizat în acest domeniu, Constantin Brâncoveanu a arătat că nu era un simplu amator de artă şi de fast. Pentru el cultura şi artele frumoase reprezentau instrumente destinate să-i sporească prestigiul şi autoritatea în ţară şi în străinătate.

Bisericile şi palatele pe care le construieşte impun un stilul artistic propriu, stilul brâncovenesc. Acesta se caracterizează prin clădiri în care domină echilibrul şi armonia, edificiu cu pridvoare deschise şi cu coloane împodobite cu dantele de piatră şi marmură. Cea mai impresionantă în acest sens este biserica mănăstirii Hurezu din Vâlcea. Contemporanii ctitorului, români şi străini, se întrec în a-i aduce elogii. Cronicarul Radu Greceanu afirma că asemenea lucruri „rar se pot afla în lume". Aceluiaşi stil îi aparţine şi biserica Sf. Gheorghe Nou din Bucureşti. Constantin Brâncoveanu reclădeşte palatul domnesc din Bucureşti şi construieşte palatele de la Mogoşoaia şi Potlogi.

Anexa 4. **Tabel sinoptic: Cronicarii români**

Nr. d/o	Cronicarul	Opera	Ideile principale

Viorica GRECU,
profesoară de istorie, Liceul Teoretic „Mihail Sadoveanu", Chişinău

PROIECTAREA TESTULUI LA ISTORIE

Testul reprezintă o modalitate de evaluare a cunoştinţelor, aptitudinilor, capacităţilor generale ale elevilor şi o formă de comunicare între profesor şi elevi. Scopul evaluării prin testare nu este atât notarea elevului, în sensul catalogării lui pe un anumit nivel al performanţei şcolare, cât constatarea progresului în învăţare şi, implicit, stimularea acestui progres. Folosirea testului este o modalitate de excludere a stresului provocat de examinarea orală, în timpul căreia emotivitatea poate reduce capacitatea de concentrare.

În măsura în care elevii posedă un spirit de corectitudine şi seriozitate, ei pot participa la evaluarea (corectarea) propriilor teste. Rezultatele obţinute pot constitui un factor stimulator pentru elevi.

Testul aplicat domeniului cognitiv trebuie să verifice obiectivele bine cunoscute taxonomiei lui Bloom: cunoaştere, înţelegere, aplicare, analiză, sinteză, evaluare. În proiectarea unui test profesorul nu este obligat să atingă concomitent toate cele şase niveluri.

Testul se proiectează în câteva etape:

1) Determinarea tipului de test
2) Asigurarea caracteristicilor tehnice ale testului
3) Proiectarea (elaborarea) matricei de specificaţii
4) Definirea obiectivelor de evaluare
5) Construirea itemilor
6) Elaborarea baremului de notare.

În continuare propunem, ca exemplu, proiectarea testului pentru evaluarea capitolului *Statul naţional unitar român în anii 1918–1940* pentru elevii din clasa a XII-a. În proiectarea testului respectăm etapele enumerate mai sus:

1) **Determinarea tipului de test.** La tema respectivă vom elabora un test de evaluare a cunoştinţelor, care va stabili nivelul de însuşire a materiei predate, vizând cunoştinţe, priceperi, deprinderi şi abilităţi referitoare la acel conţinut.
2) **Asigurarea caracteristicilor tehnice ale testului.** Caracteristicile tehnice ale testului au fost asigurate pe parcursul orelor de predare–învăţare şi lecţiilor de sinteză în cadrul cărora s-a studiat materia propusă pentru evaluare.
3) **Proiectarea matricei de specificaţii**. Pentru a fi siguri că testul include obiectivele educaţionale şi nivelurile propuse pentru evaluare, este necesară elaborarea matricei de specificaţii. În coloanele matricei sunt specificate nivelurile cognitive, iar pe liniile orizontale sunt enumerate elementele de conţinuturi sau obiectivele curriculare, sau obiectivele de evaluare, planificate pentru evaluare.

Matricea de specificații

Obiective \ Nivel	Cunoaștere. Înțelegere	Aplicare	Analiză. Sinteză	Total (nr. itemi)
1. Timpul și spațiul în istorie		1 (item nr. 1)	-	1
2. Utilizarea și interpretarea izvoarelor și a istoriografiei		-	1 (item nr. 4)	1
3. Analiza și interpretarea cauzalității în istorie	-	-	1 (item nr. 5)	1
4. Utilizarea limbajului de specialitate	1 (item nr. 2)	1 (item nr. 3)		2
5. Capacitatea de investigație și a deprinderilor de muncă intelectuală	0,3 (din item nr. 6)	0,3 (din item nr. 6)	0,4 (din item nr. 6)	1
Total (nr. itemi)	1,3	2,3	2,4	6

4) **Definirea obiectivelor de evaluare** are la bază obiectivele curriculare ce se regăsesc la diferite niveluri de specificitate. Cu cât ultimele au grad mai mare de generalitate – de exemplu, obiectivele-cadru, cu atât posibilitățile de a elabora obiectivele de evaluare pentru realizarea unui singur obiectiv curricular sunt mai mari. În formularea obiectivelor de evaluare am adoptat principiul: **obiective de evaluare = obiective operaționale**.

În procesul de evaluare elevii vor fi capabili:

- ***să opereze cu date cronologice***, *respectând consecutivitatea evenimentelor din România interbelică (1918–1940);*
- ***să utilizeze termeni istorici***, *conform dicționarului și propriilor cuvinte, în expunerea evenimentelor din România interbelică;*
- ***să utilizeze documente istorice*** *în argumentarea rolului statului în evoluția societății interbelice românești, prin realizarea sarcinilor propuse;*
- ***să identifice rolul Basarabiei în desfășurarea proceselor istorice din România*** *interbelică 1918–1940, prin evidențierea vieții politice, social-economice și culturale;*
- ***să sistematizeze informația istorică referitor la viața politică, social-economică, culturală*** *din România în perioada dintre cele două războaie mondiale.*

5) **Construirea itemilor.** Referindu-ne la modalitatea formulării testului, menționăm că un test poate cuprinde unul sau mai multe tipuri de itemi. Itemul este format dintr-un element independent al lucrării scrise, dintr-o unitate de conținut care trebuie evidențiată pe baza unei întrebări, printr-o sarcină sau problemă de efectuat.

Varietatea itemilor diferă prin modul de formulare. După criteriul obiectivității, itemii folosiți în evaluare la obiectul istorie sunt:

– *itemi obiectivi*, care demonstrează volumul de cunoștințe și capacitatea de a înțelege informația istorică.

Exemplu: *Capitala Republicii Moldova este orașul .....*;

– *itemi subiectivi,* care pun în evidență capacitatea de analiză și sinteză a elevului.

Exemplu: *Argumentați ideea că Primul Război Mondial a fost pentru România un război de reîntregire națională.*

După modul de construire a răspunsurilor, testele se împart în:

I. Teste cu răspunsuri închise, care conțin următoarele tipuri de itemi:

1) *itemi de discriminare binară*: în formulele **da/nu, adevărat/fals, corect/greșit, subliniază/încercuiește** varianta pe care o consideră corectă.

Exemplu: Încercuiește răspunsul corect:

– *Al Doilea Război Mondial a început în anul:*

a) *1941*; b) *1939*; c) *1940*.

– *Regele Ferdinand I a fost cel care a instaurat regimul autoritar în România.* **(da/nu)**;

2) *itemi de discriminare multiplă* – sunt întrebări cu mai multe variante de răspuns, din care pot fi corecte un răspuns, mai multe răspunsuri sau nici un răspuns.

Exemplu: *Statele cu regim totalitar în perioada interbelică au fost:*

a) *Franța,* d) *Germania,*
b) *Elveția,* e) *Marea Britanie,*
c) *URSS,* f) *Italia;*

3) *itemi de asociere* – presupun asocierea unor elemente de conținut două câte două, între care trebuie să existe o relație. Elevii trebuie să indice variantele de răspuns prin numere sau prin linii.

Exemplu: *Determină data semnării tratatelor de pace de către statele învinse în Primul Război Mondial.*

A) Germania	a) 10 august 1920, Sèvres
B) Austria	b) 4 iunie 1920, Trianon
C) Bulgaria	c) 28 iunie 1919, Versailles
D) Ungaria	d) 27 noiembrie 1919, Neuilly sur Seine
E) Turcia	e) 10 septembrie 1919, Saint-Germain;

4) *itemi de așezare în ordine logică* – presupun elemente de conținut enumerate la întâmplare, pe care elevii trebuie să le ordoneze.

Exemplu: *Ordonează cronologic evenimentele:*

a) Crearea Micii Înțelegeri

b) Crearea Antantei Balcanice

c) Semnarea Convenției de Alianță defensivă dintre România și Polonia;

5) *itemi de clasificare* – presupun clasificarea răspunsurilor după anumite elemente.

Exemplu: *Atribuiți următoarele personalități curentelor politice conservator și liberal: T. Maiorescu, Petre P. Carp, M. Kogălniceanu, I. Ghica, D. Ghica, D. Brătianu*;

6) *itemi de prezentare grafică* – presupun prezentarea prin intermediul diverselor grafice și diagrame a schimbărilor din toate domeniile vieții.

Exemplu: *Reprezintă grafic tendințele generale de dezvoltare economică a principalelor țări ale lumii în perioada interbelică.*

II. Teste cu răspunsuri deschise, care conțin următoarele tipuri de itemi:

1) *itemi de completare a unor propoziții neterminate.*

Exemplu: *Completează spațiile libere cu informații istorice corespunzătoare:* Conform Constituției din 1923, dreptul de vot pentru Adunarea Deputaților îl aveau .....;

2) *itemi de explorare* – presupun cercetarea individuală în scopul aprofundării cunoștințelor și a formulării propriei concluzii.

Exemplu: *Argumentează cauzele marei crize economice din 1929–1933.*

3) *itemi de cauzalitate* – presupun sarcini care facilitează analiza de cauzalitate.

Exemplu: *Determinați relația de interdependență dintre Pactul Ribbentrop–Molotov și anexarea Basarabiei de către U.R.S.S. în 1940;*

4) *itemi de descriere* – presupun expunerea logică a evenimentelor și proceselor istorice.

Exemplu: *Descrieți cele mai importante bătălii din timpul Primului Război Mondial la care au participat armatele române;*

5) *itemi de interpretare a unui document* – presupun analiza unui document istoric prin intermediul întrebărilor.

Exemplu: *Citiți cu atenție textul de mai jos:*

„... Ștefan voievod, din grația lui Dumnezeu domn al Moldovei [...] vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat a turcilor a fost mult timp și este nimicitorul întregii creștinătăți [...]" *(Scrisoarea lui Ștefan cel Mare către suveranii europeni, 1475).*

Pornind de la text, răspundeți următoarelor cerințe:

a) Numiți o funcție deținută de Ștefan cel Mare.

b) Numiți un aliat al lui Ștefan cel Mare în lupta antiotomană.

c) Precizați anii de domnie ai lui Ștefan cel Mare.

d) Prezentați o acțiune antiotomană a lui Ștefan cel Mare.

În continuare, urmează testul realizat în baza matricei de specificații și a itemilor construiți conform unor exemple menționate anterior:

1. **Datează și plasează pe axa timpului evenimentele**: (8 puncte)

a) Reforma agrară din Basarabia în perioada interbelică;

b) Inaugurarea monumentului lui Ștefan ce Mare la Chișinău;

c) Înființarea, la Chișinău, a Facultății de Teologie.

2. **Explică noțiunea**: *constituție.* (5 puncte)

3. **Alcătuiește o frază folosind termenul**: *monarhie autoritară.* (5 puncte)

4. **Analizează documentul în baza sarcinilor de mai jos**: (13 puncte)

„Art. 34. Puterea legislativă se execută colectiv de către Rege și Reprezentațiunea națională.

Reprezentațiunea națională se împarte în două adunări: Senatul și Adunarea Deputaților.

Orice lege cere învoirea a celor trei ramuri ale puterii legiuitoare.

Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce se va discuta și vota liber de majoritatea ambelor adunări."

Constituția României din 1923

a) Explică cum era aplicat principiul separației puterilor în stat.

b) Enumeră atribuțiile Parlamentului.

c) Evidențiază trei prevederi democratice în Constituția României din 1923.

5. **Determină interdependența dintre situația politică din România și evoluția culturii în Basarabia interbelică.** (19 puncte)

6. **Realizează un eseu de o pagină la tema:** *Specificul evoluției social-economice a Basarabiei în perioada interbelică.* (25 puncte)

6) Elaborarea baremului de notare. Testul este însoțit de baremul de evaluare și de matricea criterială de evaluare a eseului:

Baremul de evaluare a testului

Nr. sarcinii		Puncte
1	câte 2 puncte pentru fiecare eveniment datat corect 2 puncte pentru realizarea corectă a axei cronologice	3 × 2 = 6 2 8 puncte
2	5 puncte pentru explicarea corectă a noțiunii (conform dicționarului sau cu propriile cuvinte)	5 puncte
3	5 puncte pentru utilizarea corectă a termenului în alcătuirea frazei	5 puncte
4	5 puncte pentru prezentarea corectă a principiului separației puterilor în stat 5 puncte pentru enumerarea atribuțiilor Parlamentului câte 1 punct pentru fiecare prevedere democratică	5 5 3 13 puncte
5	7 puncte pentru prezentarea relației cauză–efect 3 puncte pentru utilizarea adecvată a limbajului istoric 5 puncte pentru consecutivitatea logică a prezentării 4 puncte pentru formularea concluziei	7 3 5 4 19 puncte
6	5 puncte pentru expunerea logică a informației istorice și a respectării volumului 10 puncte pentru tratarea corectă a subiectului 3 puncte pentru utilizarea adecvată a limbajului istoric 2 puncte pentru utilizarea corectă a datelor cronologice 5 puncte pentru formularea concluziilor și exprimarea opiniei proprii	5 10 3 2 5 25 de puncte
Total		**75 de puncte**

Nivelurile taxonomiei lui Bloom	Nivelul de performanță		
	minim (notele 5; 6)	mediu (notele 7; 8)	maxim (notele 9; 10)
Cunoaștere	+		
Înțelegere	+	+	
Aplicare		+	+
Analiză			+
Sinteză			+

Matricea criterială de evaluare a eseului

Nivel / Criterii	Minim	Mediu	Maxim
1. Conținut	- informația nu este definită clar; - analiză puțină sau inexistentă; - argumentare lipsă; - erori de date istorice.	- expunerea coerentă a informației; - argumentare insuficientă; - analiză incompletă; - unele greșeli de date istorice.	- informația este foarte clară și coerent expusă; - argumentele au la bază date istorice foarte bine selectate; - în baza analizei, se ajunge la o concluzie plauzibilă. - nu sunt comise greșeli conceptuale.
2. Detaliere	- acoperă subiectul inadecvat sau acoperă doar porțiuni ale acestuia.	- acoperă adecvat majoritatea aspectelor subiectului.	- acoperă echilibrat toate aspectele subiectului, unde este necesară analiza.
3. Documentare	- oferă puține date istorice.	- oferă date istorice dintr-o singură sursă.	- oferă date istorice controversate asupra subiectului (din mai multe surse).

Timpul limită pentru un test nu poate fi decis decât din experiența didactică a profesorului. În alegerea duratei testului există totuși unele considerații de care trebuie ținut cont: scopul testului, vârsta și capacitățile elevilor.

Dacă dorim să cunoaștem capacitatea unui elev de a se încadra într-un anumit interval de timp, vom da elevilor câte 3 creioane colorate. În primele 20 de minute, aceștia vor lucra cu o anumită culoare, în următoarele 15 minute – cu o altă culoare, iar în ultimele 10 minute – cu a treia culoare.

Testul corect administrat asigură o evaluare eficientă, care va produce schimbări pozitive în comportamentul școlar al elevilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Cerghit Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare*, Editura Aramis, București, 2002.

2. Genevieve Mayer, *De ce și cum evaluăm*, Editura Polirom, București, 2000.

3. Jinga Ioan, Negreț Ioan, *Învățarea efecientă*, Editura Spiru Haret, Iași, 1996.

4. Lisievici Petru, *Evaluarea în învățământ. Teorie, practică și instrumente*, Editura Aramis, București, 2002.

5. Păun Ștefan, *Didactica istoriei*, Editura Corint, București, 2003.

6. Stoica Adrian, *Evaluarea curentă și examenele. Ghid pentru profesori*, Editura Pro Gnosis, București, 2001.

7. Stoica Adrian, Musteață Simion, *Evaluarea rezultatelor școlare*, Editura Lumina, Chișinău, 2001.

8. Voiculescu Elizabeta, *Factorii subiectivi ai evaluării școlare. Cunoaștere și control*, Editura Aramis, București, 2001.

DECLARAȚIA ASOCIAȚIEI ISTORICILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

privind politica de sovietizare a învățământului istoric, promovată de guvernarea comunistă

Începând cu anul de învățământ 2006–2007, guvernarea comunistă a introdus, prin metode ilegale, abuzive şi netransparente, un nou curs de istorie, numit în mod fraudulos „istoria integrată". Autoritățile de la Chişinău mizează pe faptul că adevărata istorie integrată este implementată în mai multe țări europene, servind ca metodă eficientă de predare şi studiere a trecutului, ca instrument verificat de educare a tinerei generații de pe continentul european în spiritul adevărului ştiințific, al respectului față de alte popoare şi al toleranței reciproce.

Implementarea de către guvernarea comunistă a noului curs de istorie menit să înlocuiască sistemul educațional, bazat pe valori democratice, naționale şi universale, introdus după prăbuşirea regimului totalitar comunist şi a imperiului sovietic şi sprijinit de forțele democratice, de majoritatea covârşitoare a părinților şi elevilor din Republica Moldova, urmăreşte scopul de a resovietiza sistemul educațional din Republica Moldova, inclusiv învățământul istoric.

Drept bază ideologică a acestei stratageme comuniste serveşte Concepția politicii naționale a Republicii Moldova, adoptată în decembrie 2003, care a legiferat doctrina cominternistă, conform căreia, în scopuri diversioniste, populația autohtonă majoritară din Republica Moldova este divizată în două etnii – moldoveni şi români –, care ar face parte din popoare diferite, cu limbă, cultură şi istorie separate. Manualele elaborate la comanda actualilor guvernanți reflectă această doctrină antinațională, antiromânească ce este în esență antiştiințifică, antidemocratică şi antieuropeană.

Conferință de presă susținută de conducerea Asociației Istoricilor din Republica Moldova. 21 septembrie 2006

Conținutul noilor manuale de istorie confirmă această concluzie a noastră. Spre exemplu, manualul de „istorie integrată" pentru a clasa a IX-a promovează ideea comunistă, proimperială, că statalitatea actualei Republici Moldova s-a dezvoltat în cadrul fostei Uniuni Sovietice, că adoptarea Constituției R.S.S. Moldovenești în perioada brejnevistă a fost un eveniment însemnat în viața politică a Moldovei, deoarece în respectivul document au fost declarate și garantate (*sic!*) drepturile și libertățile omului, că destrămarea U.R.S.S. a avut consecințe negative pentru statele, foste colonii sovietice, care și-au proclamat independența după prăbușirea imperiului. Declarația de Independență a Republicii Moldova din 27 august 1991 este totalmente ignorată.

Partea referitoare la situația actuală din Republica Moldova poartă un caracter vădit propagandistic.

Compartimentele manualului dedicate istoriei universale sunt scrise, de regulă, după manuale de istorie universală editate în fosta U.R.S.S. Nu este de mirare că în unele paragrafe găsim justificări ale politicii partidelor comuniste și ale Internaționalei Comuniste de provocare a unor revoluții proletare, de exemplu, în România.

Cartea este ilustrată abundent cu portrete ale liderilor comuniști din U.R.S.S. și din alte țări, cu lozinci și placarde prin care se elogiază industrializarea și colectivizarea în U.R.S.S., viața „fericită" a oamenilor sovietici etc. Totodată, în manual nu este înfățișat niciun gulag în care au fost nimiciți milioane de oameni nevinovați.

Prezentarea evoluției istorice la etapa contemporană abundă în teze și citate rupte din context. O asemenea prezentare a evenimentelor și fenomenelor istorice încurajează tendințe xenofobe. Modalitatea de învățare/predare a istoriei impusă de guvernarea comunistă oferă largi posibilități de manipulare a istoriei prin informații și imagini falsificate, prin insistarea asupra unor evenimente istorice în detrimentul altora, prin ocolirea unor momente importante din istoria națională, prin negarea și omiterea unor fapte istorice.

Celelalte manuale de „istorie integrată" – pentru clasele a V-a, a VI-a, a VII-a, scrise în aceeași „cheie metodologică" – suferă de aceleași deficiențe generate de ideologia oficială a statului, impusă de partidul de guvernământ.

Guvernanții de la Chișinău încearcă să transforme predarea istoriei într-un instrument de manipulare a opiniei publice și îndoctrinare ideologică a populației. O asemenea politică în învățământul istoric este sortită eșecului, deoarece este incompatibilă cu valorile democratice și general-umane, lezează demnitatea umană și națională.

* * *

Noi, membrii Asociației Istoricilor din Republica Moldova, profesori din învățământul preuniversitar și universitar, cercetători științifici în domeniul istoriei,

- respingem categoric cursul de istorie sovietizată, numit de autoritățile comuniste impropriu „istorie integrată";
- cerem anularea, până la 1 octombrie 2006, a ordinului ministrului Educației și Tineretului privind introducerea sus-numitului curs și menținerea sistemului de predare a două discipline – *Istoria Românilor* și *Istoria Universală*;
- cerem, de asemenea, până la aceeași dată, retragerea din învățământ a manualelor de „istorie integrată";
- cerem stoparea dezmățului ideologic din sistemul educațional din Republica Moldova, și în primul rând din învățământul istoric;
- cerem respectarea normelor elementare de democrație în învățământ;
- cerem rezolvarea urgentă a problemelor reale cu care se confruntă învățământul de toate gradele în Republica Moldova: salarizarea adecvată a corpului didactic, asigurarea bazei materiale a învățământului etc.

Ne adresăm către profesorii de istorie, către întregul corp didactic, către părinți și elevi, către societatea civilă, către partidele politice care susțin democrația în Republica Moldova să se implice activ în contracararea acțiunilor antinaționale și antidemocratice ale guvernării comuniste din învățământ, să respingă fără frică manualele de istorie falsificată din școli și licee.

În condițiile în care guvernarea comunistă va insista asupra promovării istoriei sovietice în instituțiile de învățământ, ne rezervăm dreptul de a trece la acțiuni de protest energice, vom apela la forurile internaționale, în vederea susținerii cauzei noastre.

Chișinău, 21 septembrie 2006

DECIZIA CONSFĂTUIRII ISTORICILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Noi, participanţii la Consfătuirea istoricilor din Republica Moldova – profesori universitari, autori de manuale, cercetători ştiinţifici în domeniul istoriei, cadre didactice din învăţământul preuniversitar, editori – luând în dezbatere subiectul „Învăţământul istoric din Republica Moldova: situaţia actuală şi perspectivele lui", constatăm cu regret că în învăţământul istoric preuniversitar din Republica Moldova continuă ingerinţa factorului politic. Sub paravanul integrării europene, autorităţile de la Chişinău încearcă să substituie cursurile de istorie din învăţământul preuniversitar cu un surogat ideologic. Prin promovarea „concepţiei" de istorie integrată se urmăreşte de fapt resovietizarea populaţiei Republicii Moldova, promovarea conceptelor sovietice, cominterniste despre originea, limba şi cultura populaţiei băştinaşe. În cărţile didactice sunt readuse tezele false şi eronate despre poporul moldovenesc, despre limba şi cultura moldovenească. În instituţiile de învăţământ sunt create organizaţii de pionieri şi organizaţii comsomoliste, se deschid muzee ale gloriei militare sovietice. Populaţiei i se impune modelul sovietic de patriotism. Astfel, prin acţiunile sale, guvernarea comunistă separă comunitatea noastră de arealul general românesc, de istoria şi cultura popoarelor europene.

Constatăm faptul că în Republica Moldova se înregistrează o degradare continuă a procesului de instruire, dispare treptat motivaţia învăţării.

Constatăm voluntarismul ce domină în învăţământul istoric: paralel cu actele oficiale – *Concepţia învăţământului istoric* şi *Curriculumul la istorie* –, elaborate şi adoptate în mod legal, autorităţile comuniste implementează, în mod abuziv, un pseudocurriculum.

Prin coruperea unor cadre didactice, autorităţile au lansat primul manual de istorie integrată (clasa a V-a) – lucrare ce nu întruneşte calităţile necesare unei cărţi didactice.

Noi, participanţii la Consfătuire, condamnăm ingerinţa factorului politic în procesul de învăţământ, ne pronunţăm pentru îmbunătăţirea instruirii istorice în învăţământul preuniversitar prin asigurarea elevilor cu manuale şi alte materiale didactice la disciplinele curriculare – *Istoria Românilor* şi *Istoria Universală*.

Cultivarea sentimentului identităţii naţionale nu poate fi considerat impediment în calea integrării europene a Republicii Moldova. Dimpotrivă, falsurile despre existenţa etniei şi limbii moldoveneşti, pe care le promovează guvernarea comunistă, vor conduce la distanţarea populaţiei Republicii Moldova de valorile civilizaţiei europene şi mondiale.

Cerem Colegiului Ministerului Educaţiei şi Tineretului, personal dlui ministru Victor Ţvircun să anuleze aşa-numitul experiment la Istorie, să înceteze activitatea în vederea elaborării şi editării manualelor în baza curriculumului ilegal.

Cerem managerilor din învăţământul preuniversitar să respecte documentele de bază – *Concepţia învăţământului istoric*, *Curriculumul la istorie* etc. – în ceea ce priveşte învăţământul istoric. Considerăm că educarea unei generaţii de oameni competenţi, liberi, civic activi este menirea şcolii de astăzi şi nu putem admite folosirea copiilor în experimentarea unor proiecte aberante şi social periculoase.

Ne adresăm colegilor de breaslă să se pătrundă de responsabilitatea ce le revine în faţa tinerei generaţii şi să nu cadă pradă jocurilor politice de moment, să păstreze demnitatea umană şi profesională.

Ne adresăm societăţii civile, părinţilor, elevilor să mediteze asupra gravelor consecinţe ale aplicării în practică a ambiţiilor politice de moment ale unor factori de decizie.

Situaţia în care ne aflăm ne cere să dăm dovadă de maturitate civică, competenţă profesională şi să acţionăm în vederea satisfacerii intereselor noastre naţionale. Generaţiile viitoare vor condamna pasivismul şi conformarea noastră unor falsuri.

Chişinău, 5 iulie 2006

DIN ISTORIA FACULTĂȚII DE TEOLOGIE DIN CHIȘINĂU

Luni, 8 noiembrie 1926, într-o atmosferă de înaltă trăire creștinească și națională, la Chișinău, a avut loc ceremonia de inaugurare a Facultății de Teologie. În dimineața zilei, în capela Seminarului Teologic, I.P.S. Gurie, Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului, P.S. Episcop Justinian, P.S. Dionisie, părintele decan, alți numeroși preoți au slujit Sfânta Liturghie.

În după-amiaza zilei, ceremonia de inaugurare a Facultății de Teologie a continuat în Casa Eparhială din Chișinău, în prezența unor distinși oameni de cultură veniți din întreaga țară și a unui numeros public din partea locului.

Anul acesta, în aceste zile, se împlinesc 80 de ani de la înființarea primei instituții de învățământ superior în spațiul dintre Prut și Nistru.

Oferim cititorilor revistei „Cugetul" un set de documente referitoare la istoria Facultății de Teologie din Chișinău, selectate de dr. conf. univ. Gheorghe Palade.

Documentul nr. 1.

Decizia de înființare, la Chișinău, a Facultății de Teologie

București, 6 septembrie 1926

Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii, având în vedere nevoia adânc simțită în ultimul timp, de a se întregi Universitatea din Iași cu o facultate de teologie potrivit prevederilor legii,

DECIDEM:

Art. 1. Se pune în funcțiune Facultatea de Teologie de la Universitatea din Iași prevăzută în legea învățământului superior din 1910.

Art. 2. Această facultate, parte integrantă a Universității din Iași, cu toate consecințele pe care le atrage această situație, va avea sediul la Chișinău și va funcționa în localul Seminarului Teologic, care va fi reparat și pus în întregime la dispoziția facultății.

Art. 3. Până la 1 ianuarie 1927 cheltuielile de întreținere și plata profesorilor vor fi suportate de biserica basarabeană. De la acea dată plata profesorilor va fi trecută în bugetul Statului.

Art. 4. Pentru punerea în funcțiune a acestei noi facultăți Ministerul deleagă pe dl profesor pr. Mihălcescu de la Facultatea Teologică din București, care se va ocupa cu organizarea inițială și cu conducerea ei, ca locțiitor de decan, rămânând ca un decan titular să se aleagă atunci când va exista un număr suficient de profesori titulari.

Art 5. În anul școlar 1926/1927 vor funcționa numai primii doi ani de studii, rămânând ca succesiv să se adaoge încă câte unul până la împlinirea celor patru.

Art. 6. Pentru recrutarea profesorilor, ce vor rămâne cu titlul de suplinitor până la trecerea catedrelor prin parlament, se numește o comisiune ad-hoc, compusă din decanii facultăților teologice din București și Cernăuți și din dnii profesori Popescu-Mălăești

de la Facultatea Teologică din Bucureşti şi dr. Vasile Gheorghiu de la Facultatea Teologică din Cernăuţi, un reprezentant al Mitropoliei Moldovei şi unul al Arhiepiscopiei Basarabiei dintre membrii Sf. Sinod.

Comisiunea va fi prezidată de dl profesor Mihălcescu, delegat cu conducerea provizorie a Facultăţii de Teologie din Chişinău.

Pentru catedrele care nu sunt de teologie pură, va mai funcţiona în acea comisiune şi decanul Facultăţii de Litere din Iaşi.

Art. 7. Propunerile care se vor face, se vor ratifica de către Senatul Universităţii din Iaşi, unit cu membrii acestei comisiuni. Ministerul îşi rezervă numai dreptul de a confirma recomandările făcute.

Art. 8. Catedrele care urmează să funcţioneze în anii I şi II vor fi:

1) Introducerea în Vechiul Testament şi Arheologia Evreilor.

2) Limba ebraică şi Exegeza Vechiului Testament.

3) Introducerea în Noul Testament şi Gramatica dialectului alexandrin.

4) Exegeza Noului Testament şi Teologia biblică.

a) O conferinţă pentru Ermineutică, Enciclopedie şi Metodologie teologică[1].

5) Istoria bisericească veche până la 1453 în Orient şi 1517 în Occident.

6) Istoria bisericească nouă cu privire specială asupra bisericilor ortodoxe.

7) Istoria Bisericii Române.

8) Patrologia.

9) Filosofia (logica, teoria cunoştinţii, metafizica şi istoria filosofiei).

10) Istoria literaturii române.

11) Literatura religioasă modernă.

b) Conferinţă de Istoria artei creştine.

Art 9. În afară de aceste cursuri, facultatea poate face apel la profesorii sau oamenii de ştiinţă pentru conferinţe extraordinare, care vor fi remunerate dintr-un fond destinat anume.

Art. 10. Catedrele pentru anii III şi IV se vor fixa ulterior, odată cu trecerea prin lege.

Art. 11. Cererile pentru supliniri se vor înainta Ministerului (Direcţia Învăţământ superior) până la 10 octombrie, dată la care ele vor şi trimise de către Minister preşedintelui Comisiunii.

Art. 12. Deocamdată, Facultatea de Teologie din Chişinău va funcţiona după regulamentul Facultăţii de Teologie din Bucureşti afară de gruparea materiilor şi programul analitic, pe care Facultatea din Chişinău şi le va organiza singură.

Art. 13. Deschiderea cursurilor se va face până la cel mult 10 noiembrie.

Art. 14 şi cel din urmă. Domnul Director General al învăţământului superior şi dl Director General al Contabilităţii sunt însărcinaţi cu aducerea la îndeplinire a prezentei deciziuni.

Dată astăzi, 6 Septembrie 1926
Ministru, (ss) *I. Petrovici*

Documentul nr. 2.

Extras din Legea pentru înfiinţarea unor catedre universitare şi pentru fixarea normelor tranzitorii
promulgată la 21 aprilie 1927

Art. 1. Se înfiinţează următoarele catedre universitare, care se repartizează la cele patru universităţi:

.....

h) La Facultatea de Teologie a Universităţii din Iaşi, cu sediul la Chişinău:

1) Arheologia biblică şi Introducerea în Vechiul Testament;

2) Limba ebraică şi Exegeza Vechiului Testament;

3) Introducerea în Noul Testament şi Exegeza Noului Testament;

4) Istoria bisericească veche şi Patrologia;

5) Istoria bisericească medie şi modernă;

6) Istoria Bisericii Române;

7) Istoria filosofiei şi pedagogia;

8) Literatura religioasă modernă;

9) Istoria literaturii române;

10) Apologetica;

11) Dogmatica;

12) Morala;

13) Omiletica şi pastorala;

14) Catehetica şi Liturgica;

15) Dreptul bisericesc;

16) Arheologia creştină şi Istoria artei bisericeşti, în locul conferinţei cu acelaşi nume, existentă.

17) Conferinţa de Istoria Românilor cu privire specială la istoria Basarabiei.

Art. 2. Prin derogare de la art. 79, 81 şi 83 din legea asupra învăţământului secundar şi superior, primii profesori titulari, profesori agregaţi şi profesori suplinitori ai Facultăţii de Teologie a Universităţii din Iaşi, cu sediul în Chişinău, vor fi numiţi de Ministerul

[1] În 1928, Conferinţa de Ermineutică, Enciclopedie şi Metodologie teologică a fost transformată în conferinţă pregătitoare pentru studiul limbilor greacă şi latină.

Instrucțiunii Publice pe baza recomandării Senatului Universității din Iași, împreună cu a unei comisiuni speciale numite de Ministerul Instrucțiunii după recomandarea facultăților respective și formată precum urmează:

Pentru catedrele teologice, din trei profesori titulari de la Facultatea de Teologie din București, trei profesori titulari de la Facultatea de Teologie din Cernăuți și I.P.S.S. Arhiepiscopul Basarabiei precum și un delegat al Sf. Sinod recomandat de președintele Sinodului.

Pentru catedrele de Filosofie, Literatură religioasă modernă, Istoria literaturii române și Istoria artei bisericești, din 5 profesori titulari de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași și câte un profesor titular de la Facultățile de Teologie din București și Cernăuți.

Senatul Universității din Iași, unit cu comisiunea specială respectivă, va putea recomanda profesori titulari, agregați sau suplinitori.

Numirile se vor face dintre candidații care vor poseda titluri academice și vor fi publicat lucrări de valoare în specialitatea respectivă.

Profesorul titular, odată numit, face parte de drept din comisia de recomandări cu începere de la data publicării decretului regal de numire în Monitorul Oficial.

Atribuțiunile ambelor comisiuni speciale încetează în momentul în care vor fi numiți 8 profesori titulari la Facultatea de Teologie a Universității din Iași, cu sediul în Chișinău.

De la această dată numirile de profesori la Facultatea de Teologie a Universității din Iași, cu sediul în Chișinău, se vor face conform dispozițiunilor legii asupra învățământului secundar și superior.

Art. 3. Comisiunile sunt obligate să-și sfârșească lucrările în termen de 2 luni de la data numirii lor.

Dacă înlăuntrul acestui termen comisiunile nu vor fi înaintat Ministerului rezultatul lucrărilor lor, Ministerul va putea numi de-a dreptul profesori agregați la catedrele respective, dintre candidații ce au concurat sau alte persoane ce ar îndeplini condițiile legale. În acest caz Ministerul va motiva numirea.

Art. 4. În timp de cinci ani de la data înființării Facultății de Teologie din Chișinău vor fi însărcinați cu suplinirea catedrelor vacante, sau detașați cu toate drepturile lor, profesori sau agregați de la celelalte universități din țară.

Documentul nr. 3.

Cuvântarea I.P.S. Gurie, Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului, la ceremonia de inaugurare a Facultății de Teologie din Chișinău

Chișinău, 8 octombrie 1926

Domnule Ministru,
Iubiții mei fii
în Domnul!

Dreptul de stăpânire asupra unui teren de pământ se manifestă prin libera cultivare a acelui teren; proprietarul nestingherit de nimeni, curăță locul de buruieni, îl ară, îl seamănă, sădește pomi, ridică clădiri și așa mai departe.

Pe cine vede lumea lucrând mai mulți ani un oarecare teren, pe acela îl consideră de stăpân. Pământul nelucrat se socotește a fi fără stăpân.

Asemenea și dreptul de stăpânire asupra unei provincii și locuitorii ei se manifestă și se justifică prin aplicarea energiei spirituale și a puterii față de acea provincie. Urmele de cultură, aflate în sufletul pământului, ne indică pe foștii stăpânitori ai terenului anumit. Prin urmare, cu cât mai multe instituții, școli, biserici românești se deschid în provincia noastră de guvernele române, cu atât mai energic se exercită dreptul de stăpân asupra ei.

Instituția de înaltă cultură teologică, pe care o deschidem astăzi și care e primită cu entuziasm de toată populația acestui oraș și acestei provincii, dovedește că românii sunt stăpâni firești ai ei și această provincie poate să fie și trebuie să fie numai a românilor.

Pentru aceea ziua de astăzi este și va rămâne o zi istorică pentru Basarabia și întreaga Românie. Astăzi se inaugurează, se deschide și se sfințește în Chișinău – capitala Basarabiei – Facultatea de Teologie. Chișinăul și Basarabia posedă de azi înainte o școală de învățământ superior, universitar.

Deschiderea Facultății de Teologie în Chișinău este un eveniment de o rară însemnătate națională-românească. Prin inaugurarea acestei facultăți în Chișinău se înfăptuiește o dorință adâncă, o dorință sinceră a clerului și a credincioșilor din Basarabia de a avea în apropiere, în capitala provinciei, o

școală superioară de teologie. Scopul acestei dorințe a fost și este ca preoțimea să poată cât mai lesnicios, mai ușor să-și însușească cultura românească teologică, asemenea și istoria și literatura neamului, de care a fost lipsită în decursul timpului sub stăpânirea străină, să-și adâncească cunoștințele religioase, să și le lămurească în legătură cu descoperirile științifice din vremea de astăzi. Necesar este acest lucru pentru clerul nostru care, trăind în sat, n-are posibilitatea a-și reînnoi cunoștințele, cu greu poate să se transporte la oraș – capitala județului, pentru nevoile sale, și este în imposibilitate a cerceta acele localități îndepărtate, unde se află acum facultățile de teologie, să-și împrospăteze cunoștințele. Acum fiecare preot basarabean are posibilitatea să se înscrie la facultate, să cerceteze și să asculte cât mai des lecțiile profesorilor facultății ce se inaugurează, să cunoască cât mai bine istoria neamului și literatura lui, să admire progresul pe care l-a făcut neamul în științele teologice, în filosofie, să admire frumusețea literaturii lui, să cunoască sufletul neamului exprimat în libertate și să-l îndrăgească.

Facultatea de Teologie va fi un izvor de sentimente patriotice, din care adăpându-se studenții moldoveni dintre Prut și Nistru se vor contopi sufletește cu neamul întreg de pretutindeni, se vor elibera de nuanțele străinismului, care se mai simt vibrând în mișcările, vorbele și gândirea lor. Pe lângă această însemnătate vremelnică în împrejurările momentului, Facultatea de Teologie are mare însemnătate generală în instrucția și educația tineretului, a viitorilor candidați de preoție. De la fiecare în vremurile de azi se cere mai multă știință, iscusință, pricepere decât se cerea de la cei ce au trăit mai înainte de noi, fiindcă lumea mult a înaintat în toate privințele și mult s-au schimbat relațiile sociale dintre oameni. Cu atât mai mult se cere astăzi de la un preot ca el să poată sta în fruntea parohiei să conducă cu autoritate pe toți fiii săi sufletești, între care pot fi unii și cu învățătură superioară. Preotul este părintele, iar parohienii sunt copiii lui... Copiii așteaptă de la părinții lor îndrumare întru toate – și în cele dumnezeiești, și în cele omenești, și în cele cerești, și în cele pământești, și în cele sufletești, și în cele trupești.

Preotul nu poate fi numai un specialist în materia profesiunii sale, cum se prezintă arhitectul, inginerul, judecătorul, doctorul, ci el trebue să fie un enciclopedist, în capul căruia trebuie să fie cunoștințe din toate ramurile științei omenești, însă luminat cu lumina evangheliei lui Hristos. Adevăratele descoperiri dumnezeiești în inima preotului trebuie să fie ilustrate, demonstrate, lămurite cu rezultatele cercetărilor științifice ale științelor naturii și geologice... Astfel ca preotul să poată da fiecărui întrebător răspuns hotărât, care ar putea lămuri orișice chestiune, și în sistemul de gândire al întrebătorului n-ar rămâne nici o spărtură care să producă îndoială.

Aceste deslușiri, această adâncire a cugetării teologice poate fi câștigată și se câștigă numai la cursurile Facultății de Teologie, unde profesorii plini de credință în adevărurile revelațiunii dumnezeiești vor fi și buni cunoscători ai descoperirilor științifice, vor poseda armonia ideilor în concepția lor filosofică a lumii acesteia.

După legea de organizare autonomă a bisericii, se vor putea hirotoni preoți numai licențiați în teologie de la facultăți; absolvenții seminarelor teologice se admit a fi hirotoniți preoți numai vremelnic și în lipsa candidaților calificați.

Până acuma în Țară existau două facultăți – la București și la Cernăuți. Ele n-ar fi putut da în fiecare an atâția absolvenți licențiați, câți se cere pentru satisfacerea nevoilor parohiilor, precum nu pot satisface mulțimea celor ce doresc a urma studiile înalte teologice.

Deschiderea unei a treia facultăți era deci o nevoie imperioasă a bisericii noastre române ortodoxă, și această nevoie, aceasta lipsă astăzi se satisface.

Necesitatea instituției superioare de învățământ teologic în Basarabia anume a fost recunoscută de însuși Majestatea Sa gloriosul nostru Rege Ferdinand I, care și-a exprimat dorința sa fostului Ministru de Culte, dlui Octavian Goga, ca să se înființeze în Chișinău această instituție încă în anul 1923. Deschiderea Facultății de Teologie, sau a unui așezământ asemănător după drepturi unei facultăți, a fost și este blagoslovită de Sfântul Sinod al Bisericii Române, care a comunicat aceasta Arhiepiscopiei Chișinăului cu adresa nr. 425 din 30 noembrie 1923.

Astăzi guvernul, prezidat de dl general Averescu, de baștină basarabean de la Ismail, prin dl ministru de Instrucțiune îndeplinește dorința scumpului nostru Rege și intervențiile clerului și poporului nostru, blagoslovite de Sf. Sinod, deschide Facultatea de Teologie, care va fi sâmburile roditor al altor facultăți ale universității Românești din Chișinău.

Trăiască Regele, dezrobitorul nostru și făuritorul României Mari.

Ion Petrovici,
ministru al Instrucţiunii Publice
(1926–1927)

„Luminătorul”: – *Ce ne puteţi spune despre însemnătatea Facultăţii de Teologie din Chişinău?*

Ion Petrovici: – Dacă de acum înainte nu voi face ca ministru al Instrucţiunii Publice nimic, sau voi face greşeli, voi socoti totuşi că am avut o activitate rodnică prin faptul că am înfiinţat o facultate de teologie la Chişinău.

„Luminătorul”: – *Unele cercuri culturale din Basarabia sunt pesimiste cu privire la valoarea intelectuală a unora dintre titularii catedrelor noii facultăţi. Ce credeţi dvs. în această privinţă?*

Ion Petrovici: – Cred că am numit tot ce am avut mai bun la îndemână şi sunt bucuros că I.P.S. Patriarhul, luând cunoştinţă de lista noilor profesori, mi-a spus: „Am un singur regret, că aceşti profesori nu sunt la facultatea din Bucureşti”.

8 noiembrie 1926

CĂRŢI DE ISTORIE ŞI CULTURĂ

Sergiu MUSTEAŢĂ, ***Populaţia spaţiului pruto-nistrean în secolele VIII–IX,*** Editura „Pontos", Chişinău, 2005, 404 p.

În secolele VIII–IX, în spaţiul pruto-nistrean au intervenit schimbări semnificative în toate sferele vieţii. Studierea acestora contribuie la o abordare adecvată a istoriei regiunii în intervalul de timp respectiv. Spre regret, până în prezent, aceste procese istorice au fost insuficient abordate în istoriografia contemporană din ţările din sud-estul Europei. Faptul că spaţiul pruto-nistrean, din perioada modernă şi până în prezent, a fost inclus în componenţa mai multor state a generat interpretări diferite, uneori chiar contradictorii realităţilor istorice. Lipsa unei lucrări de sinteză, precum şi multiplele interpretări conţinute în publicaţiile anterioare au determinat autorul să purceadă la efectuarea unei cercetări obiective referitoare la problematica propusă. Un astfel de demers a devenit posibil şi realizabil în contextul istoriografic recent, marcat de amplele realizări în cunoaşterea realităţilor istorico-arheologice din spaţiul pruto-nistrean. Pe baza analizei statistice, a sistematizării şi clasificării descoperirilor arheologice cunoscute până în prezent, într-o încercare de reconstituire a peisajului social-economic şi cultural-spiritual din secolele VIII–IX, autorul propune publicului cititor o abordare de ansamblu a evoluţiei comunităţilor din întreg spaţiul pruto-nistrean, inclusiv din zonele sale de nord şi de sud. În circuitul ştiinţific sunt puse materialele descoperite în urma săpăturilor arheologice de la aşezările medievale timpurii Măşcăuţi – Livada Boierului (1995–2000), Butuceni – Orheiul Vechi (1996–2000), Măşcăuţi – Poiana Ciucului – Cetate (2000–2001). Autorul evidenţiază particularităţile culturii materiale, vieţii spirituale şi structurii sociale a populaţiei autohtone, precum şi interferenţele etnice specifice acestei perioade şi regiunii respective. Examinarea istoricului cercetărilor, istoriografiei problemei, tipologiei aşezărilor, locuinţelor şi anexelor gospodăreşti, ocupaţiilor economice, riturilor şi ritualurilor de înmormântare, analiza elementelor neromanice, cronologia şi repertoriul siturilor arheologice – toate acestea conferă lucrării o pronunţată valoare de instrument de lucru şi sunt de natură să impulsioneze cercetarea în acest domeniu, oferindu-i-se totodată cititorului posibilitatea de a înţelege această etapă definitorie a procesului de etnogeneză.

Raporturile dintre populaţia locală şi triburile migratoare sunt prezentate echilibrat, respectându-se în egală măsură contribuţia fiecărui neam la crearea civilizaţiei în regiune.

Populaţia spaţiului pruto-nistrean în secolele VIII–IX se adresează profesorilor de istorie, studenţilor, elevilor şi tuturor celor pasionaţi de cunoaşterea civilizaţiei vechi româneşti.

Redacţia

Virgil PÂSLARIUC, *Raporturile politice dintre marea boierime şi domnie în Ţara Moldovei în secolul al XVI-lea*, Editura „Pontos", Chişinău, 2005, p. 293.

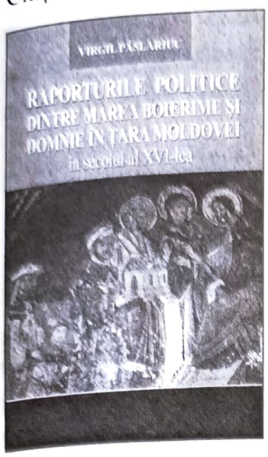

În istoriografia postbelică s-a creat o imagine negativă despre marea boierime. Conform paradigmei marxiste, aceasta era tratată drept clasă socială eminamente reacţionară, trădătoare, parazitară, conspiratoare, principala responsabilă de aservirea Ţării Moldovei de către Imperiul Otoman.

Autorul lucrării, bun cunoscător al bibliografiei româneşti şi al celei străine (franceză, engleză, germană, turcească, ucraineană şi rusească) şi posedând temeinice cunoştinţe în domeniul ştiinţelor auxiliare ale istoriei, propune o recitire a izvoarelor istorice, revizuind interpretările istoriografiei romantice mai vechi şi a celei marxiste.

Autorul structurează lucrarea în şase capitole, fapt care, în opinia sa, evidenţiază principalele etape şi probleme ale evoluţiei raporturilor dintre marea boierime şi domnie în secolul al XVI-lea.

Primul capitol este dedicat relaţiilor domnului Bogdan al III-lea (1504–1517), urmaşul lui Ştefan cel Mare, cu marea boierime. Contestat la urcarea pe tron, domnul a reuşit să-şi apropie boierii care, până la urmă, vor ajunge un sprijin important pe parcursul întregii sale domnii.

Cel de-al doilea capitol abordează evenimentele legate de prima criză politică în raporturile dintre autoritatea centrală (domnească) şi clasa politică (marea boierime) a Moldovei în secolul al XVI-lea – rebeliunea armată de la 1523. Autorul urmăreşte evoluţia marii boierimi de la urcarea în scaun a lui Ştefăniţă (1517), în timpul minoratului acestuia şi până la declanşarea conflictului care a generat prima schimbare majoră în componenţa elitei politice moldoveneşti.

În capitolul al treilea al lucrării, autorul se preocupă de prima domnie a lui Petru Rareş (1527–1538). În opinia sa, această perioadă, privită sub prisma raporturilor dintre autoritatea centrală şi marea boierime, este cea mai relevantă. Evenimentele de la 1538 apar ca rezultat firesc, chiar dacă nu şi unul obligatoriu, al evoluţiei marii boierimi în condiţiile dezvoltării de sine stătătoare ale statului medieval moldovenesc. Implicaţia politică crescândă a factorului otoman în treburile politice ale ţării, după această dată, au fost de natură să altereze puternic raporturile „firesti" dintre elitele politice şi domnie.

Capitolul al patrulea, cel mai consistent ca substanţă şi semnificaţii, prezintă evoluţia raporturilor politice dintre marea boierime şi domnie în condiţiile agravării suzeranităţii otomane (1538–1572). În această perioadă au loc primele schimbări violente ale domniilor, acţiuni iniţiate chiar de marea boierime, dar, totodată, şi cele mai sângeroase masacre ale nobilimii. Treptat se profilează cele două opţiuni în politica externă – cea procreştină şi cea prootomană –, ambele fiind urmate, în funcţie de interesul domniei, atât de reprezentanţii domniei, cât şi de cei ai clasei dominante.

În capitolul al cincilea, autorul analizează raporturile dintre Ioan vodă cel Viteaz şi marea boierime, îndeosebi, discutata problemă a responsabilităţii boiereşti în căderea domnului şi înfrângerea suferită în bătălia de la iezerul Cahul. O atenţie deosebită se acordă analizei surselor de la care a pornit mitul despre Ioan vodă.

Ultimul capitol este dedicat domniilor lui Petru Şchiopul şi Aron vodă. Deşi ambele sunt produsul noului sistem de relaţii cu Poarta, prima a fost văzută de contemporani, în special de boierii dregători, ca model de colaborare între factorii de decizie ai ţării, iar cea de-a doua, din contra, s-a caracterizat prin totala ignorare a clasei politice, sprijinindu-se, înainte de toate, pe factorul extern.

Demersul lui Virgil Pâslariuc constituie o contribuţie importantă la elucidarea istoriei politice a Ţării Moldovei în secolul al XVI-lea. Fără îndoială, concluziile autorului vor stimula cercetările viitoare într-o problemă cu adânci implicaţii în istoria noastră naţională.

Redacţia

Când s-au ridicatu boierii Moldovei asupra domnu-său, Ştefan-vodă cel Tânăr, 7032 [1523] septevrie 7 zile

Văzându boierii şi lăcuitorii ţărâi Moldovei moartea lui Arbure hatmanul, mai apoi şi a feciorilor lui, ştiind ce bine au avut Ştefan-vodă de la dânşii şi mai apoi cu ce plată le-au plătit, cu toţii s-au întristat de vrăşmăşia lui Ştefan-vodă, socotind că şi ei vor lua acea plată, care au luat şi Arbure, cu toţii s-au ridicat asupra lui...

Grigore URECHE

Ion ŢURCANU, *Istoria relaţiilor internaţionale*, Editura „Litera", Chişinău, 2005, 360 p.

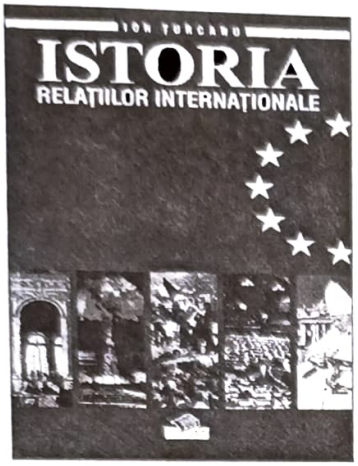

Istoricul Ion Ţurcanu se prezintă, de această dată, în faţa cititorilor cu un consistent compendiu de istorie a relaţiilor internaţionale. Acest gen de literatură se face deosebit de necesar prin faptul că oferă publicului cititor o imagine cuprinzătoare a elementelor esenţiale ale politicii internaţionale.

Autorul volumului îşi propune să examineze felul cum a fost constituit sistemul modern al relaţiilor internaţionale. Despre o istorie adevărată a relaţiilor internaţionale se poate vorbi, după cum afirmă autorul, din momentul constituirii naţiunilor, adică cu începere din secolul al XVII-lea. Experienţa politicii externe a antichităţii şi a epocii medievale, deşi foarte utilă sub aspect instructiv, este de natură esenţial diferită de cea din epoca modernă. Relaţiile politice dintre statele antice şi medievale se întemeiau pe interesele monarhilor şi nu vizau popoarele pe care aceştia le guvernau. Totuşi autorul trece în revistă principalele etape care au precedat constituirea sistemului modern al relaţiilor internaţionale. Epoca modernă beneficiază de mai multă atenţie, întrucât anume în decursul acestei perioade are loc constituirea statelor naţionale şi apariţia normelor de drept care reglementează raporturile dintre acestea. În ce priveşte epoca contemporană, în special, perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial, atenţia autorului se concentrează asupra relaţiilor dintre supraputeri, de unde rezultă preocuparea prioritară pentru istoria politicii externe a S.U.A. şi U.R.S.S. Deşi cadrul cronologic al demersului respectiv se încheie cu „războiul rece", autorul nu ezită să se pronunţe asupra relaţiilor internaţionale la ora actuală.

Astfel, sub aspect cronologic, cititorului i se oferă o panoramă a evoluţiei relaţiilor internaţionale începând cu Pacea de la Westphalia (1648) şi terminând cu zilele noastre.

Demersul istoric propriu-zis este precedat de un studiu introductiv în care autorul face o succintă analiză a politicii mondiale ca obiectiv al relaţiilor internaţionale şi prezintă elementele fundamentale, necesare cititorului pentru a pătrunde acest domeniu atât de complex.

Este cunoscut faptul că literatura privind istoria relaţiilor internaţionale (avem în vedere lucrările de calitate) s-a completat preponderent cu lucrări apărute în ţările care au deţinut şi deţin roluri importante pe scena politicii mondiale. În aceste publicaţii, problema Basarabiei a fost tratată lapidar, iar opinia istoricilor din Republica Moldova nu s-a făcut deloc cunoscută. Demersul istoricului Ion Ţurcanu, în acest sens, este unul remarcabil. Autorul propune o abordare obiectivă şi echidistantă a evenimentelor legate în principal de Basarabia (Congresul de la Berlin din 1878, Tratatul de la Paris dintre Marea Britanie, Franţa, Italia, Japonia şi România (semnat la 28 octombrie 1920).

Volumul respectiv conţine un important aparat metodic. Fiecare temă din acest compendiu este însoţită de *cuvinte-cheie* care, odată însuşite, formează limbajul viitorului specialist în domeniul relaţiilor internaţionale. Hărţile şi imaginile completează cele relatate în text şi constituie o sursă suplimentară de informaţie. Notele şi bibliografia cărţii îl vor dirija pe eventualul cititor în căutarea surselor pentru o studiere mai aprofundată a subiectului de care este interesat. Tabelul cronologic oferă posibilitatea celui interesat de a opera cu o sumă relativ consistentă de fapte, ceea ce imprimă proceselor studiate minimul necesar de concreteţe, facilitând astfel înţelegerea şi memorarea lor.

Menţionăm aspectul grafic al lucrării. Această calitate împreună cu stilul incitant pe care îl practică autorul conferă cărţii o ţinută impresionantă.

Prin apariţia acestui curs de lecţii de istorie a relaţiilor internaţionale, istoriografia basarabeană înregistrează o realizare notabilă, iar istoricul Ion Ţurcanu îşi completează opera sa cu încă o lucrare de valoare.

Redacţia

IN MEMORIAM – VALENTINA PELIN

La 10 iulie 2006 a încetat din viaţă Valentina Pelin, una dintre cele mai harnice şi mai înzestrate cercetătoare în ştiinţa academică a Moldovei.

Distinsa cercetătoare s-a născut la 1 august 1950 în s. Pârjota, r-nul Râşcani, în familia harnicilor ţărani Simion şi Maria Pelin. A urmat şcoala medie în satul natal, după care a studiat la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Moldova, pe care a absolvit-o în 1972. Valentina Pelin a parcurs calea de la profesoară de limba şi literatura română până la cea de doctor în istorie, cercetător ştiinţific coordonator la Institutul de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, devenind om de ştiinţă de prim rang în medievistica românească. S-a impus mai cu seamă după 1990, îndeosebi prin cercetările în domeniul culturii scrise medievale. A fost un cunoscător deosebit al paleografiei slavo-române, a istoriei cărţii şi circulaţiei cărţilor manuscrise în secolele XIII–XIX în vasta arie de cultură bizantină şi postbizantină din sud-estul şi estul Europei. S-a impus prin susţinerea strălucită a tezei de doctor în istorie (1998), teză realizată la Institutul de Studii Sud-Est Europene din Bucureşti, sub îndrumarea cunoscutului medievist Alexandru Duţu. A semnat valoroase lucrări – cataloage ale cărţilor manuscrise depozitate în arhive, biblioteci laice şi mănăstireşti, a publicat documente medievale, a studiat viaţa spirituală şi culturală a românilor din secolele XIII–XIX. Lucrările publicate de Valentina Pelin se disting printr-o înaltă ţinută ştiinţifică, prin cunoaşterea profundă a obiectului de studiu şi argumentarea minuţioasă a ideilor susţinute.

A fost înalt apreciată în mediul ştiinţific academic şi universitar din Republica Moldova, România, Bulgaria, Italia, Federaţia Rusă, Grecia, Polonia ş.a. Întreţinea contacte ştiinţifice cu personalităţi de vază, dintre care menţionăm acad. Virgil Cândea, dr. Elena Siupiur, preot dr. Paul Mihail, dr. Zamfira Mihail, I.P.S. Daniel, mitropolit al Moldovei şi Sucevei, dr. Leon Şimanschi şi mulţi alţi savanţi din România, dr. Pavlina Boiceva din Bulgaria, prof. A.E. Tachiaos din Grecia, prof. Ilona Czamańska şi dr. Ewa Kocój din Polonia, acad. Silviu Berejan şi mulţi alţii.

Către sfârşitul anului 2005, Valentina Pelin a finisat valorosul studiu monografic *Epoca paisiană în contextul culturii spirituale din sud-estul şi estul Europei (sec. XVIII–XIX)*, care a fost recomandat spre publicare în seria celor mai prestigioase lucrări ale A.Ş.M. Lucrarea respectivă urma să fie prezentată în calitate de teză de doctor habilitat. Avea planuri mari: să elaboreze o amplă monografie dedicată *mănăstirii Neamţ*, unul

dintre cele mai mari *centre de cultură din Moldova medievală*; să întocmească un *catalog al bibliotecilor mănăstirilor Neamț și Noul Neamț*; să pregătească și să editeze împreună cu colegii săi un substanțial volum cuprinzând cronicile Moldovei din secolele XV–XVI.

Deși la Institutul de Istorie a venit în 2001, foarte curând a devenit recunoscută ca specialist de prim rang în cultura medievală, în paleografia slavo-română, fiind permanent înconjurată de colegi și discipoli, pe care îi ajuta cu sfaturi, bibliografii la temele de cercetare, cu descifrarea inscripțiilor și documentelor vechi.

Valentina Pelin a lăsat o urmă adâncă în cultura noastră. Îi vom păstra cu pioșenie memoria și îi vom continua strădaniile în vederea valorificării bunurilor culturale și spirituale ale trecutului nostru.

Muncind cu dăruire mulți ani de-a rândul, Valentina Pelin, fire modestă, nu a avut timp cel puțin să-și întocmească o listă a lucrărilor publicate, ceea ce încercăm să facem noi, mai jos.

Andrei Eșanu, Valentina Eșanu

Lista lucrărilor publicate de Valentina Pelin (Ovcinicova)

1. **Catalogul general al manuscriselor moldovenești păstrate în U.R.S.S./ Colecția Bibliotecii mănăstirii Noul Neamț (sec. XIV–XIX)**, Chișinău, Editura „Știința", 1989, 406 p. + 47 facsimile.

Recenzii: Paul Mihail, în *Revista de istorie și teorie literară*, București, XXXIX, nr. 3–4, 1991, p. 430–432, și în *Revue des études sud-est européennes*, București, XXX, nr. 1–2, 1992, p. 157–159.

2. **Bibliotecile mănăstirilor Neamț și Noul Neamț în contextul culturii românești (sec. XV–XIX). Studii și texte.** Teza de doctor în științe istorice. Manuscris, Biblioteca Universității din București, 1997.

3. **Sfântul Paisie de la Neamț. Cuvinte și scrisori duhovnicești**. Selectate și traduse în limba română de Valentina Pelin. Cu o prefață de acad. Virgil Cândea. Vol. I, Chișinău, Editura „Cartea Moldovei", 1998, 216 p.

4. **Sfântul Paisie de la Neamț. Cuvinte și scrisori duhovnicești**. Publicate după traduceri vechi revăzute sau traduse pentru prima oară, cu note și comentarii de Valentina Pelin. Cu o prefață de acad. Virgil Cândea. Vol. II, Chișinău, Tipografia Centrală, 1999, 278 p.

Recenzii: Rotaru Tatiana. Scrierile Cuviosului Paisie de la Neamț acum pot fi studiate în *Săptămâna,* 1999, 8 octombrie, p. 22.

5. **Mănăstirea Căpriana. Sec. XV–XX. Studiu istoric, documente și materiale**. Coord. A. Eșanu. Chișinău, Editura „Pontos", 2003, 564 + 24 p. ilustrații (în colaborare cu Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, Nicolae Fuștei, Ion Negrei).

Recenzii: 1. Lazăr Gheorghe. **Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, Nicolae Fuștei, Valentina Pelin, Ion Negrei. Mănăstirea Căpriana (sec. XV–XX). Studiu istoric, documente, cărți, inscripții și alte materiale.** Coordonator Andrei Eșanu. Editura „Pontos", Chișinău, 2003, 564 p., în *Studii și materiale de istorie medie*, București, vol. XXI, 2003, p. 463–465.

2. Bolduma Viorel. **Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, Nicolae Fuștei, Valentina Pelin, Ion Negrei. Mănăstirea Căpriana (sec. XV–XX).** Editura „Pontos", Chișinău, 2003, 564 p., în *Cugetul*. Revistă de Istorie și Cultură, 2004, nr. 1 (21), p. 69–70.

6. **Грамотите на молдавските князе за приемането и настаняването на българи в Молдова през 1790–1810**, Ямбол (Bulgaria), 2005, 148 p. (în colaborare cu Ivan Dundarov).

7. **Contribuții la studierea fondului de manuscrise din Chișinău**, în *Limba și literatura moldovenească*, 1984, nr. 3, p. 30–40, (în colaborare cu T. Romandaș).

8. **Коллекция древних молдавских исторических актов и документов в Центральный Государственный Архив МССР**, в *Советские архивы*, Moscova, 1985, nr. 4, p. 60–62.

9. **Lucoarea vechilor cazanii**, în *Literatura şi Arta*, 1985, nr. 33, 15 august. Acelaşi articol în vol. *Patrimoniu*, vol. II, Chişinău, 1988, p. 109–113.

10. **„Această carte... o au cumpărat Irimie Murguleţ"**, în *Literatura şi Arta*, 1986, nr. 13. Acelaşi articol în vol. *Patrimoniu*, vol. I, Chişinău, 1987, p. 91–96.

11. **Comoara regăsită**, în *Moldova*, 1989, nr. 5, p. 32–34.

12. **Oglinda minţii omeneşti, scrisoarea...**, în *Moldova*, 1989, nr. 7, p. 4–5.

13. **Antologia poeziei vechi moldoveneşti** (Recenzie), în *Limba şi literatura moldovenească*, 1989, nr. 4, p. 62–66.

14. **În speranţa unei drepte legiuiri**, în *Moldova*, 1989, nr. 11, p. 24–26.

15. **Cerem şcoli moldoveneşti**, în *Ştiinţa*, 1990, august.

16. **Mucenicia Sf. Ioan cel Nou de la Suceava**, în *Datina creştină*, 1990, nr. 1.

17. **Din istoria colonizării Basarabiei**, în *Cugetul*, 1992, nr. 4, p. 20–24.

18. **Despre vechimea unor manuscrise ale operei „Varlaam şi Ioasaf"**, în *Valori şi tradiţii culturale în Moldova*. Culegere de studii sub redacţia lui Andrei Eşanu, Chişinău, 1993, p. 58–84.

19. **La correspondence du staretz Paisie du monastère de Neamţu (I)**, în *Revue des études sud-est européennes*, Bucureşti, XXXI, 1993, nr. 3–4, p. 397–411.

20. **The correspondence of abbot Paisie from Neamts (Unpublished texts) II**, în *Revue des études sud-est européennes*, Bucureşti, XXXII, 1994, nr. 1–2, p. 73–81.

21. **The correspondence of abbot Paisie from Neamts (III). Letter to Teodosie, archimandrite at the Sofroniev Hermitage**, în *Revue des études sud-est européennes*, Bucureşti, XXXII, 1994, nr. 3–4, p. 349–366.

22. **Tezaurul de manuscrise de la [mănăstirea] Neamţ – stadiul cercetărilor**, în *Revista de lingvistică şi ştiinţă literară*, Chişinău, 1994, nr. 3, p. 79–83.

23. **Corespondenţa stareţului Paisie de la Neamţ (în baza materialelor din Biblioteca mănăstirii Noul Neamţ)**, în *Luminătorul*, Chişinău, 1994, nr. 5, p. 7–20, 1994, nr. 6, p. 25–36, 1995, nr. 1, p. 36–42.

24. **I manoscritti dello „starec" Paisij nella Biblioteca del monastero di Neamţ**, în vol. N. Kauchtschischwili, A.-Al.N. Tachiaos, V. Pelin, *Paisij, lo starec,* Edizioni Qigajon, Comunita di Bose (Italia), 1997, p. 129–136.

25. **Contribuţia cărturarilor români la traducerile Şcolii paisiene**, în vol. *Românii în reînnoirea isihastă*. Studii închinate Cuviosului Paisie de la Neamţ la bicentenarul săvârşirii sale, 15 noiembrie 1994, Coord. acad. Virgil Cândea, Iaşi, 1997, p. 83–120.

26. **Manuscrise româneşti inedite din Biblioteca mănăstirii Noul Neamţ (sec. XIX)**, în *Sud-Estul şi contextul european*, VIII, Bucureşti, 1997, p. 61–68.

27. **Aspecte inedite în manuscrisele lui Gavril Uric**, în *Revista de lingvistică şi ştiinţă literară*, Chişinău, 1998, nr. 4, p. 50–55 şi în *Romanoslavica,* XXXVI, Bucureşti, 2000, p. 279–284.

28. **L'opera di Nicodimo L'Aghiorita in Romania,** în E. Citterio, O. Clemement, E.N. Phrahghiskos, P. Gehin, V. Grolimund, K. Karaisaridis, Nikon Neoskitiotis, V. Pelin, I. Phountoulis, G. Podskalsky, A. Rigo, A.-E. N. Tachiaos, Th.X. Yankou, *Nicodemo l'Aghiorita e la Filocalia.* Atti dell' VIII Convegno ecumenico internazionale di spiritualit ortodossa sessione bizantina, Bose, 16–19 settembre 2000, a cura di Antonio Rigo, Edizioni Qiqajon, Comunita di Bose, 2001, p. 243–251.

29. **Les oeuvres de Saint Nicodim dans la communauté du monastère de Neamţu**, în *Revue des études sud-est européennes*, Bucarest, XXXIX, 2001, nr. 1–4, p. 43–51.

30. **Documente inedite cu privire la moşiile mănăstirii Neamţ în Basarabia (sec. XVII–XVIII)**, în *Pergament,* Anuarul Arhivelor Republicii Moldova, vol. II, 1999, Chişinău, 2001, p. 163–182 (cu textele a 14 documente).

31. **Mărturii documentare despre schitul Condriţa înainte de 1783**, în *Revista de Istorie a Moldovei*, Chişinău, 2002, 3–4, p. 13–20.

32. **Евангелие Тетр, XIV век**, в *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, СНГ и Балтии.* XIV век, выпуск 1, Moscova, 2002, manuscrisul 316, p. 465–466.

33. **Biblioteca mănăstirii [Căpriana]. Cărţi manuscrise şi tipărituri vechi (sec. XV–XIX)**, în vol. *Mănăstirea Căpriana sec. XV–XX*, Chişinău, 2003, p. 384–424.

34. **Cronica sârbo-moldovenească. Revenire la textul original din Moldova din anii 1615–1620**, în *Revista de Istorie a Moldovei*, 2004, nr. 2, p. 13–30.

35. **O capodoperă a miniaturii din Moldova medievală. Tetraevanghelul de la Elizavetgrad şi manuscrisele grupului Patrisinus graecus 74**. Recenzie la cartea lui E. Dragnev, în *Revista de Istorie a Moldovei*, 2004, nr. 2, p. 96–98.

36. **Relatări despre Ştefan cel Mare în Pomelnicul de la Voroneţ**, în *Revista de Istorie a Moldovei*, 2004, nr. 3, p. 27–30 şi în vol. *Ştefan cel Mare – personalitate marcantă în istoria Europei (500 de ani de la trecerea în eternitate)*, Chişinău, 2005, p. 79–81.

37. **Aprecieri despre două manuscrise de la Kiev. Ficţiune şi realitate**, în *Cugetul*, Chişinău, 2005, nr. 1, p. 6–15

38. **Un manuscris necunoscut al mitropolitului Petru Movilă la Moscova**, în *Revista de Istorie a Moldovei*, Chişinău, 2005, nr. 1–2, p. 44–46.

39. **Paul Mihail. Un fiu onorabil al Basarabiei**, în *Cugetul*, Chişinău, 2005, nr. 2, p. 72–76.

40. **Actualitatea operei preotului dr. Paul Mihail**, în *Născut în Cornova. Omagiu lui Paul Mihail*, Ed. de Vasile Şoimaru, Chişinău, 2006, p. 75–84.

Articole despre Valentina Pelin

1. Rotaru Tatiana, **Lumina cărţii de peste veacuri**, în *Săptămâna*, 1997, 28 noiembrie, p. 18–19.

2. Rotaru Tatiana, **In memoriam. Cele mai frumoase flori din grădina Domnului**, în *Literatura şi Arta*, Chişinău, 2006, 3 august, p. 6.

* * *

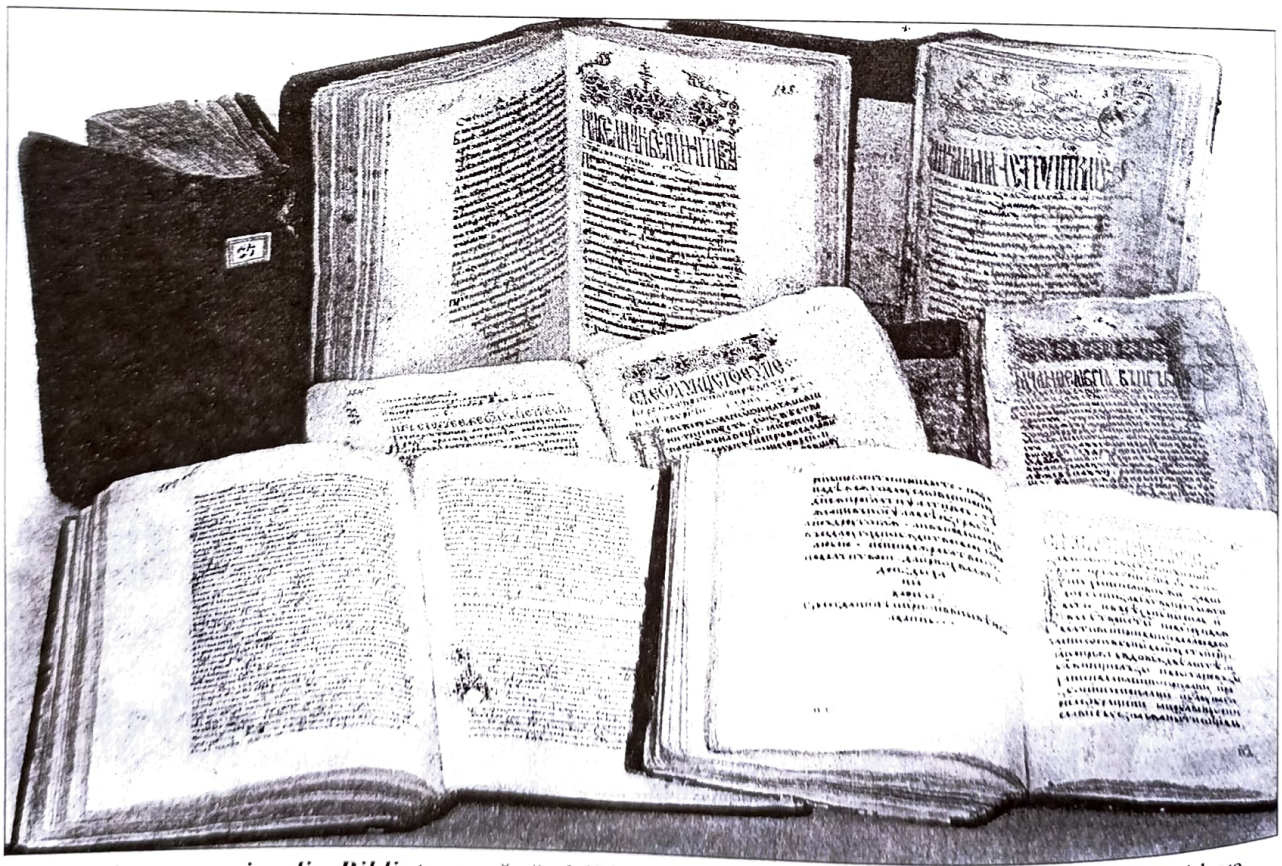

Cărţi manuscrise din Biblioteca mănăstirii Noul Neamţ. Arhiva Naţională a Republicii Moldova

Valentina PELIN

MANUSCRISELE SFÂNTULUI CUVIOS ONUFRIE DE LA VORONA ŞI ALTE MĂRTURII DOCUMENTARE DESPRE EL

Activităţile monahale şi cărturăreşti ale lui Paisie Velicikovski, stareţul mănăstirilor Dragomirna (1763–1775), Secu (1775–1779) şi Neamţ (1779–1794), i-au determinat pe numeroşi credincioşi să lase viaţa mirenească şi să vină către acest preacuvios părinte întru dobândirea mântuirii sufleteşti prin vieţuire sfântă, după chemarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos[1]. Acest fenomen extraordinar şi unic în istoria monahismului românesc, greu de cuprins în esenţa sa la ora actuală după trecerea a peste două secole, a fost surprins cu exactitate de ilustrul cărturar din şcoala paisiană Isaac Dascălul, biograful marelui stareţ, care descrie atmosfera predominantă la acea vreme în Moldova în felul următor: „Şi vede Moldova lucru minunat, care de când este ea nu l-a văzut. Vede cele ce a văzut Ierusalimul în vremea Sfinţilor Apostoli şi mai pe urmă în vremea Sfântului Sava şi a lui Teodosie. Vede cele ce a văzut Ţarigradul în vremea Sfântului Teodor Studitul, vede cele ce şi Rusia Mică [a văzut] în vremile Sfântului Antonie şi Teodosie ai Pecerskăi. Vede viaţă de obşte, vede adunare de bărbaţi de multe feluri de neamuri adunaţi, cu dragoste legaţi mai mult decât cei de un sânge fraţi”[2].

Printre cei ce veneau în obştea paisiană atunci erau nu numai băştinaşi români cu diferite stări sociale, ci şi mulţi străini, mai cu seamă din Rusia, Ucraina, Bulgaria şi Serbia etc. Adeseori printre aceştia se aflau persoane cu educaţie laică aleasă, absolvenţi de universităţi sau de şcoli teologice, cunoscători ai mai multor limbi străine, reprezentanţi ai unor vechi familii boiereşti. Vom remarca, bunăoară, pe fiii jitnicerului Nicolae Cucoreanu din Moldova, Toma şi Ghenadie[3], sau – în deceniile următoare – pe boierul diplomat Scarlat Lăcusteanu din Ţara Românească[4] şi alţii. Din diferite stări sociale – fii de preoţi, de boieri sau de ţărani şerbi – erau şi străinii, care veneau către stareţul Paisie din aceeaşi râvnă mântuitoare de suflet.

Unul dintre cei mai desăvârşiţi duhovniceşte ucenici ai marelui stareţ Paisie s-a învrednicit recent a fi trecut în rândurile sfinţilor de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Acesta este schimonahul Onufrie de la Vorona, un cuvios părinte originar din Rusia, care s-a nevoit 25 de ani în rugăciune şi tăcere la sihăstria acelei mănăstiri din judeţul Botoşani.

Informaţiile despre viaţa şi activitatea părintelui Onufrie înainte de venirea sa în Moldova lipsesc aproape cu desăvârşire. Unica menţiune documentară cunoscută – „Onufrie era guvernator în Rusia la 1749” – este consemnată marginal la începutul textului unei scrisori a stareţului Paisie către părinţii Onufrie şi Nicolae de la Vorona din 6 iunie 1776, inclusă în Miscelaneul lui Platon de la sfârşitul secolului al XVIII-lea[5]. Consemnarea se datorează, probabil, tocmai faptului mai puţin obişnuit în viaţa cea de toate zilele, adică îmbrăţişarea vieţii monahiceşti de o persoană ce ocupa o funcţie atât de înaltă pe la 1749, cum era cea de guvernator în Rusia, şi sub acest aspect apare ca o relatare biografică veridică. Însă toate încercările întreprinse întru identificarea personalităţii laice

Sfântul cuvios Onufrie de la Vorona, canonizat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în şedinţa din 5–6 iulie 2005

a schimonahului Onufrie nu s-au încununat de succes, cel puţin până în prezent, deoarece, în afară de numele de călugăr, alte date despre el şi locul activităţii lui înainte de venirea sa în Moldova lipsesc.

S-au păstrat însă anumite crâmpeie din activitatea schimonahului Onufrie în sihăstria de la Vorona din timpul vieţuirii sale acolo, dar şi relatări ulterioare despre minunile săvârşite la mormântul lui, precum şi istoria sfintelor lui moaşte. Toate acestea au fost adunate cu grijă şi prezentate de către arhimandritul Ioanichie Bălan în *Patericul românesc*[6].

Câteva informaţii valoroase despre acest cuvios şi ucenicul său ne oferă scrisoarea stareţului Paisie din 6 iunie 1776, menţionată mai sus, adresată preacinstiţilor părinţi Onufrie şi Nicolae de la Vorona într-un moment destul de dificil pentru toată obştea paisiană, la aproximativ un an de la aşezarea la mănăstirea Secu. Stareţul Paisie regretă profund îndepărtarea survenită de cei doi părinţi sihaştri în legătură cu plecarea de la Dragomirna, menţionând, între altele, următoarele: „Nu mai am ca înainte o asemenea mângâiere din vederea sfintelor şi luminatelor chipuri ale voastre. Dar gândesc numai că faptele pustniceşti şi sfânta urmare a celor de demult Sfinţi Părinţi a vieţuirii voastre nu sunt zadarnice. Mă bucur sufleteşte şi slăvesc pe Preabunul Dumnezeu că Vă întăreşte şi Vă dăruieşte vouă în această anevoioasă şi slăbită vreme cuget monahal sănătos şi adevărat de continuatori ai învăţăturii Sfinţilor Părinţi"[7]. Aceste înalte aprecieri ale stareţului Paisie sunt mărturii incontestabile în privinţa vieţuirii sfinte a schimonahului Onufrie şi a ucenicului său. Se constată totodată că la 1776 stareţul Paisie îi cunoştea foarte bine pe ambii pustnici de la Vorona, se îngrijea de sănătatea lor, trimiţând atunci prin doctorul Onorie medicamente pentru părintele Nicolae, care era grav bolnav. Legătura dintre ei se va păstra şi în anii următori.

Alte informaţii despre viaţa şi activitatea schimonahului Onufrie în Moldova sunt inserate în însemnările de pe cărţile manuscrise ce i-au aparţinut şi pe care le-a avut drept călăuză şi îndrumare duhovnicească în pustnicia sa. Până în prezent am depistat opt cărţi manuscrise din anii 1774–1783, despre care se poate susţine în mod sigur că acestea au fost cărţile personale ale schimonahului Onufrie, drept dovadă servind însemnările posesorale de pe ele. Trei cărţi dintre acestea se păstrează în Colecţia manuscriselor slave de la Biblioteca Academiei Române (nr. 167, 392 şi 568), altele cinci se află în Biblioteca de la mănăstirea Neamţ (mss. slave, nr. 50, 150, 158, 162, 166).

Cele opt manuscrise au fost scrise pentru schimonahul Onufrie de către monahul Nicolae la Dragomirna, la Secu şi la Neamţ. În însemnările de copist ale lui Nicolae se menţionează că copiile s-au făcut direct de pe exemplarul autograf al traducerii stareţului Paisie, iar unele – şi cu blagoslovenia lui. De aici se poate conchide că monahul Nicolae era un copist cu experienţă, dacă i se încredinţa exemplarul autograf al stareţului Paisie, şi aceasta se constată din aspectul foarte îngrijit al scrierii semiunciale cu care sunt caligrafiate manuscrisele lui şi din ornamentările cu diverse motive florale în culori.

Şapte din manuscrisele amintite mai sus au pe filele de la început câte o însemnare cu conţinut aproape identic, unde variază doar denumirea cărţii sau numele autorului. Analiza conţinutului acestor însemnări arată că ele au fost făcute de către monahul Nicolae îndată după răposarea schimonahului Onufrie şi înmormântarea lui la 29 martie 1789, reprezentând astfel mărturii documentare ale ucenicului şi confratelui de nevoinţă despre părintele său duhovnicesc. Din aceste considerente, deşi conţinutul însemnărilor respective este foarte apropiat, le vom reproduce pe toate mai jos în descrierile scurte ale manuscriselor, mai cu seamă că atât manuscrisele, cât şi însemnările de pe ele, în marea lor majoritate, nu au fost cunoscute până acum.

Manuscrisele ce au aparţinut schimonahului Onufrie:

1. 1774. **Miscelaneu** (cuprinde: *Rugăciune înainte de citirea cărţilor*, f. 1^{v}; *Cuvinte pustniceşti ale lui Diadoh, episcopul Fotichiei, cap. 1–100*, f. 2–52^{v}; *Capete ale dumnezeieştii şi duhovniceştii legi, ale preacuviosului Marcu Postnicul*, f. 53–55^{v}; *Din cartea Thisavros, Cuvântul al cin-*

cilea, f. 56–59; *Din scrierea lui Calist, patriarhul Ţarigradului, Despre chipul luării aminte a rugăciunii*, f. 59v–62v; *Grigorie Sinaitul, Întrebări către Sf. Maxim Cavsocalivitul*, f. 62v–66v), 66 f.

Însemnări: 1. „Anul 1774, martie 9 zile. S-a scris această carte a fericitului Diadoh de către sfinţitul monah Nicolae în mănăstirea Dragomirna, în vremea orânduitorului acelui lăcaş, a preacinstitului stareţ ieromonahul Paisie, de la care vieţuitor de obşte şi rugător către Dumnezeu al lui Nicolae, părintele Onufrie a primit sfânta schimă în prima săptămână a Postului Mare, în anul şi ziua mai sus scrise" (f. 52v).

2. „Anul 1779, iulie în 21 zile. Această carte a Sf. Diadoh s-a dat la schitul Poiana Mărului pentru folosul de obşte al frăţimii, în vremea orânduitorului acelui schit, a ieroschimonahului Matei. Şi cine a dat-o, aceia au iscălit cu mâna lor: monahul sfinţit Nicolae şi schimonahul Onufrie" (f. 66v).

Exemplarul se păstrează în prezent la B.A.R., mss. sl., nr. 392[8]. După cum se observă din prima însemnare, cartea a fost scrisă la mănăstirea Dragomirna de către copistul Nicolae, dar peste cinci ani, adică în 1779, cei doi sihaştri, Onufrie şi Nicolae, donează manuscrisul părinţilor din schitul Poiana Mărului. Acest gest frăţesc a fost făcut, probabil, în legătură cu faptul că obştea de la Poiana Mărului ducea lipsă acută de cărţi în acei ani, din cauza incendiului întâmplat acolo în anul 1771[9]. Vom vedea însă în continuare că cei doi sihaştri nu au rămas lipsiţi de textele din manuscrisul donat, căci Nicolae copiase mai întâi acele scrieri în 1778 într-un alt manuscris.

2. 1775. **Cuvintele lui Isaac Şirul** (Nicolae copiază această lucrare pentru schimonahul Onufrie la mănăstirea Dragomirna de pe textul îndreptat de starețul Paisie după ediţia grecească a lui Nichifor Theotokis din 1770 de la Leipzig).

Însemnare pe fila liminară, la început: „Această carte a Sfântului Isaac Sirul este dintre cărţile schimonahului Onufrie, care a vieţuit 25 de ani în sihăstria de deasupra şuvoiului (cascadei?) de la Vorona din Moldova, unde a şi răposat şi a fost înmormântat în anul 1789, martie 29.

Mărturisesc, cel ce am scris cu mâna mea această carte şi am vieţuit cu el în tăcere în acel loc pustiu, schimonahul Nicolae".

Exemplarul se păstrează în Biblioteca mănăstirii Neamţ, mss. sl., nr. 158, fiind expus în vitrinele muzeului de acolo[10].

3. 1778. **Tâlcuire la Cântarea Cântărilor, a fericitului Teodorit episcopul Chirului**, 106 f.

Însemnări: 1. „A scris sfinţitul monah Nicolae, din 11 martie 1778 până în 10 aprilie acelaşi an" (f. 106v).

„Această carte, *Tâlcuirea la Cântarea Cântărilor*, este dintre cărţile schimonahului Onufrie, care a vieţuit 25 de ani în sihăstria de deasupra şuvoiului de la Vorona, unde a şi răposat şi a fost înmormântat în anul 1789, martie 29 zile.

Mărturisesc, cel ce am scris cu mâna mea această carte şi am vieţuit împreună cu el în acel loc pustiu, schimonahul Nicolae." (Adaos ulterior:) „Adică în provincia Ţării Moldovei, pe moşia sihăstriei mănăstirii Poiana Vorona, în ţinutul Botoşani, eparhia Mitropoliei Iaşilor." (f. 1)

Exemplarul se păstrează la B.A.R., mss. sl., nr. 568[11]. În actuala colecţie manuscrisul a ajuns de la mănăstirea Vorona, împreună cu alte peste 40 de cărţi din secolele XVIII–XIX[12].

4. 1778–1779. **Miscelaneu** (cuprinde: *Antonie cel Mare, Pentru năravul oamenilor, cap. 1–140*, f. 1–40v; *Simeon Noul Teolog, Capete lucrătoare, 1–155*, f. 1–70; *Cuvinte pustniceşti ale lui Diadoh episcopul Fotichiei, cap. 1–100*, f. 1–71; *Capete ale dumnezeieştii şi duhovniceştii legi, ale preacuviosului Marcu Postnicul, cap. 1–18*, f. 72–75v; *Casian Râmleanul către Leontie egumenul, Despre Sfinţii Părinţi din schit*, f. 76–98v; *Din cartea lui Simeon arhiepiscopul Tesalonicului, cap. 257–262*, f. 98v–103; *Din cartea Thisavros, Cuvântul al cincilea*, f. 103–108). Cele trei scrieri incluse în miscelaneu au numerotare individuală, însumând 218 f.

Însemnări: 1. „S-a scris la mănăstirea Secu, cu blagoslovenia preacinstitului stareţ, ieroschimonahul Paisie, de către sfinţitul monah Nicolae. Anul 1778, februarie 16" (f. 40v).

2. „Anul 1779, mai 12 zile. S-a scris această carte de nevrednicul monah Nicolae şi de schimonahul Onufrie, vieţuitori pe moşia doamnei Maria Magdalena Tudoreanca, în sihăstria de deasupra şuvoiului de la Vorona" (f. 71v).

3. „Această carte a Sfântului Antonie cel Mare şi altele este dintre cărţile schimonahului Onufrie, care a vieţuit 25 de ani în sihăstria de deasupra şuvoiului de la Vorona din Moldova, unde este înmormântat. Şi a răposat în anul 1789, martie 29 zile.

Mărturisesc, cel ce am scris această carte şi cu el împreună am vieţuit în tăcere în acelaşi loc pustiu, schimonahul Nicolae" (f. I liminară).

Se observă că miscelaneul este alcătuit dintr-o lucrare copiată de Nicolae la Secu în 1778, din scrie-

rile lui Simeon Noul Teolog, copiate în 1779 de Nicolae împreună cu schimonahul Onufrie, şi din scrierile lui Diadoh şi ale altor autori ce se aflau în principal în manuscrisul din 1774, donat la Poiana Mărului. Între aceste informaţii, vom remarca faptul că Nicolae îl menţionează drept copist al unor texte şi pe schimonahul Onufrie, care desigur nu erau unicele, după cum se vede şi din descrierea manuscrisului următor.

Exemplarul se păstrează în Biblioteca Mănăstirii Neamţ, mss. sl., nr. 166.

5. 1779. **Rai** (cuprinde: *A celor mai mici între pustnici Calist şi Ignatie Xantopoli... se numeşte această carte* Rai *pentru că cuprinde în ea mărturii aproape din toată Dumnezeiasca Scriptură, cap. 1–100,* f. 2–176^{v}; *Despre fericiţii noştri părinţi, Calist patriarhul şi Ignatie, din cartea lui Simeon, arhiepiscopul Tessalonicului, în capitolul 395, Despre urmarea dumnezeiască, pagina 210,* f. 177–178^{v}; *Din Istoria Bisericească a lui Meletie de Atena, în cartea 14, capitolul 15, paragraful 5, Despre Calist al doilea,* f. 179–179^{v}; *Din cele care sunt ale lui Calist Catafighiotul,* f. 180–286), 286 f.

Însemnări: 1. „Această carte a lui Calist Catafighiotul este copiată de pe traducerea domnului părinte ieroschimonah Paisie, cinstitul stareţ al mănăstirii Secu din Moldova, de sfinţitul monah Nicolae, care vieţuieşte pe lângă părintele Onufrie, schimonahul în sihăstria de deasupra şuvoiului Vorona în Moldova. S-a scris de Nicolae de la 2 martie până la 14 aprilie. În anul 1779, aprilie 14 zile" (f. 286).

2. „Această carte *Rai*, a Sfântului Calist patriarhul şi a împreună postitorului său, preacuviosului Ignatie Xantopoli, a dobândit-o domnul părinte ieroschimonahul Paisie, stareţul mănăstirilor Dragomirna, Secu şi Neamţ, cu multă trudă şi nevoinţă a sa de la nişte domni de seamă de la Ţarigrad şi el singur a tradus-o din greceşte în limba slavonă. Din acea traducere, la anul 1779, august 7 zile, ne-a scris pentru noi, nevrednicii, după rugămintea noastră, de pe care la aceeaşi dată am început să scriem şi am terminat-o în acelaşi an, octombrie 20. Mărturisim: sfinţitul monah Nicolae şi schimonahul Onufrie, vieţuitori în sihăstria de deasupra şuvoiului de la Vorona" (f. 179^{v}).

3. „Această carte *Rai* este dintre cărţile schimonahului Onufrie, care a vieţuit 25 de ani în sihăstria de deasupra şuvoiului de la Vorona în Moldova, unde a şi răposat şi a fost înmormântat în anul 1789, martie 29.

Mărturisesc, cel ce am scris cu mâna mea această carte şi cu el împreună în acel loc pustiu am petrecut în tăcere, schimonahul Nicolae" (f. 1).

Exemplarul se păstrează în prezent la B.A.R., mss. sl., nr. 167, dar provine din Biblioteca mănăstirii Neamţ[13].

6. 1781. **Miscelaneu** (cuprinde: *Nil Sinaitul, Cuvânt pustnicesc foarte trebuincios, cap. 1–75,* f. 1–90^{v}; *Adunare de flori sfătuitoare..., a preotului Ilie Ecdicul, 1–100, 1–120,* f. 1–30; *Grigore Palama, întrebare pentru cei ce petrec în sfânta tăcere,* f. 53–131^{v}; *Scrisoare trimisă din partea tuturor vieţuitorilor din Sfântul Munte către împăratul Mihail Paleologul,* f. 131^{v}–150^{v}; *Nil Sinaitul, Despre cele opt gânduri ale răutăţii, cap 1–19* şi alte scrieri, f. 150^{v}–190; *Anastasie patriarhul Antiohiei, Despre priveghere,* f. 190–201; *Scara lui Teofan,* f. 202–205^{v}), în total 296 f.

Însemnări: „S-a copiat această carte de pe traducerea preacinstitului stareţ al mănăstirii Neamţ, domnul părinte ieroschimonahul Paisie, de către monahul sfinţit Nicolae în sihăstria de deasupra şuvoiului de la Vorona în diferite luni şi date. S-a săvârşit în anul 1781, martie 5 zile" (f. 205^{v}).

„Această carte a Sfântului Nil Sinaitul şi a altora este dintre cărţile schimonahului Onufrie, care a vieţuit 25 de ani în sihăstria de deasupra şuvoiului de la Vorona în Moldova şi unde a şi răposat şi s-a înmormântat în anul 1789, la 29 martie.

Mărturisesc, cel ce cu mâna mea am scris această carte şi cu el în acel loc pustiu am vieţuit împreună, schimonahul Nicolae" (f. II liminară).

Exemplarul se păstrează în Biblioteca mănăstirii Neamţ, mss. sl., nr. 162.

7. 1781. **Nichita Stithatul** (*A smeritului Nichita Monahul şi preotul preasfântului lăcaş al Studiţilor, Capete lucrătoare, 1–300),* 159 f.

Însemnări: „Anul 1781, decembrie 12 zile. S-a copiat această carte din cea îndreptată de stareţul, domnul părinte Paisie, în Ţara Moldovei, de Nicolae sfinţitul monah" (f. 159^{v}).

„Această carte a Sfântului Nichita Stithatul este dintre cărţile schimonahului Onufrie, care a vieţuit 25 de ani în sihăstrie, deasupra şuvoiului de la Vorona, unde a şi răposat şi a fost înmormântat în anul 1789, martie 29 zile.

Mărturisesc, cel ce am scris cu mâna mea această carte şi cu el am vieţuit în acelaşi loc pustiu în Moldova, schimonahul Nicolae." (f. I liminară)

Exemplarul se păstrează în Biblioteca mănăstirii Neamţ, mss. sl., nr. 59[13].

8. 1783. **Miscelaneu** (cuprinde: *Rugăciune înainte de citirea cărţilor,* f. 1r; *Cuvinte alese din cartea numită* Dragoste, f. 1–169v; *A Sf. Pilotei patriarhul Constantinopolului, Despre monahii din Sfântul Munte Athos şi despre cei ce cu sfinţenie postesc în tăcere;* menţiune marginală: „Pagini din cartea grecească numită *Dragoste,* 172", f. 170–215; *A Sf. Ioan Gură de Aur, Trimitere către monahii şi un oarecare egumen, care i-au cerut să le trimită pravila învăţăturii duhovniceşti,* f. 217–228v, 228 f.

Însemnări: 1. „S-a copiat aceasta în 1783, ianuarie 9 zile." (f. 215)

2. „Toate cele mai sus scrise s-au tradus din greacă în dialectul slavon de către părintele stareţul Paisie din cartea numită *Dragoste* a Preasfinţitului Dositei patriarhul Ierusalimului, tipărită în Iaşi, în zilele lui Antioh Constantin [Cantemir], voievodul Moldovei, în anul 1698". Copistul Nicolae menţionează cartea grecească *Tomul dragostei asupra latinilor, a lui Dositei patriarhul Ierusalimului* (Iaşi, 1698).

3. „Această carte despre soboare este dintre cărţile schimonahului Onufrie, care a vieţuit 25 de ani în sihăstria de deasupra şuvoiului Voronei, unde a şi răposat şi s-a înmormântat în anul 1789, martie 29 zile.

Mărturisesc, cel ce am scris cu mâna mea această carte şi cu el împreună am vieţuit în acel loc pustiu, schimonahul Nicolae." (f. I liminară)

Exemplarul se păstrează în Biblioteca mănăstirii Neamţ, mss. sl., nr. 150.

Acestea sunt manuscrisele ce au aparţinut schimonahului Onufrie de la Vorona şi pe care am reuşit să le identificăm în prezent. Numărul lor trebuie să fi fost mai mare, dacă ţinem cont de operativitatea preparării unui manuscris, menţionată în câteva rânduri de copistul Nicolae, şi de cronologia copiilor, unde se atestă pauze de mai mulţi ani de la o carte la alta. Unele manuscrise puteau să se piardă pe parcursul anilor, mai cu seamă că ele au fost strămutate de la sihăstria Voronei în mai multe rânduri. Astfel, cu excepţia manuscrisului din 1774, donat schitului Poiana Mărului de sihaştrii Onufrie şi Nicolae în 1779, şi a manuscrisului din 1778, *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor,* păstrat la Vorona până la sfârşitul secolului al XIX-lea, celelalte şase au ajuns în Biblioteca mănăstirii Neamţ, probabil, într-o perioadă de timp ulterioară răposării copistului Nicolae. Afirmaţia noastră se bazează pe informaţiile de care dispunem cu privire la Nicolae, confratele schimonahului Onufrie. Acesta a continuat să

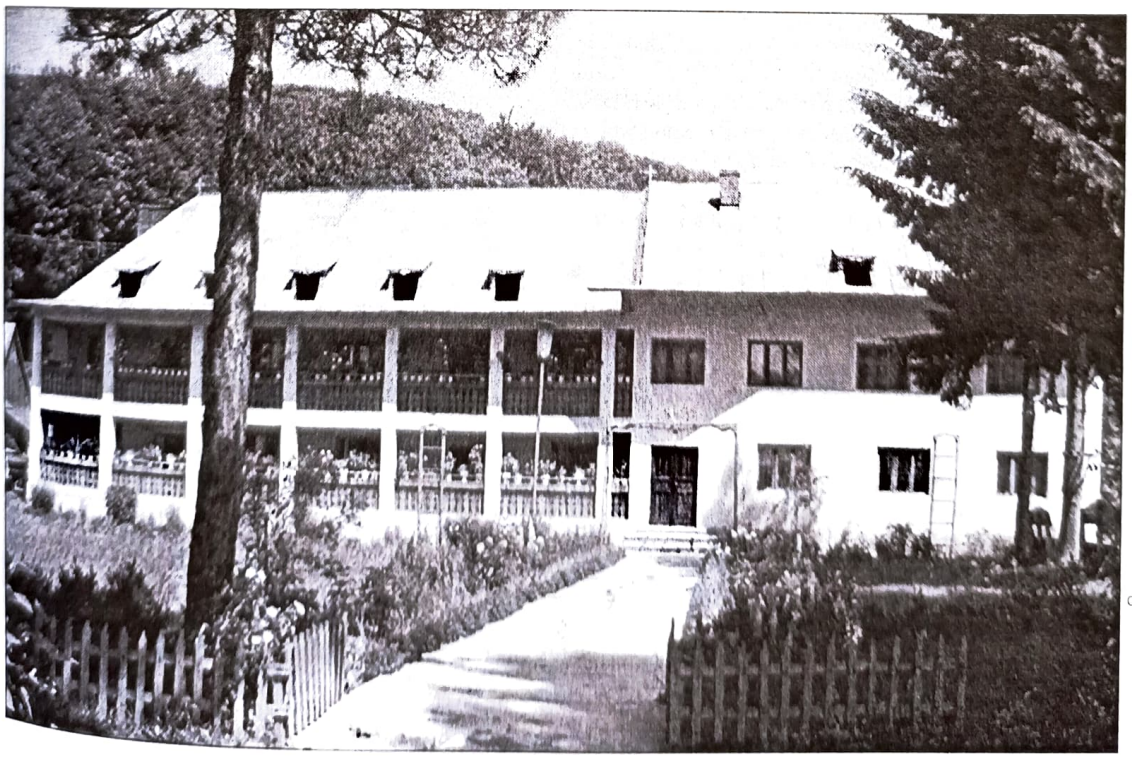

Mănăstirea Vorona

vieţuiască în sihăstria de la Vorona împreună cu un ucenic al său, monahul Filimon, continuându-şi activitatea de copist. Am depistat cinci manuscrise ale lui Nicolae, scrise împreună cu Filimon, din anii 1790–1791 şi semnate de acum „ieroschimonahul Nicolae", care toate se păstrează în Biblioteca Mănăstirii Neamţ. E posibil ca după 1791 ieroschimonahul Nicolae să fi răposat, iar cărţile schimonahului Onufrie şi ale lui Nicolae au fost aduse la mănăstirea Neamţ spre a fi de folos sufletesc monahilor din această obşte numeroasă.

Din informaţiile prezentate mai sus, privitor la datele despre viaţa şi activitatea cuviosului schimonah Onufrie în Moldova, se conturează următoarele. Auzind despre minunatele fapte monahiceşti din obştea cuviosului stareţ Paisie de la Dragomirna, Onufrie vine din Rusia (probabil, din Ucraina, de pe malul stâng al Niprului, care din 1651 se afla în componenţa Rusiei) către acest mare povăţuitor şi se dă în ascultare. E posibil să fi fost tuns monah în obştea de la Dragomirna sau să fi venit de acum în Moldova călugărit. Nu dispunem în această privinţă de informaţii, dar se cunoaşte cu certitudine, din relatarea copistului Nicolae, că în 1774, la 9 martie, în prima săptămână a Postului Mare, părintele Onufrie a fost îmbrăcat în marea schimă de către starețul Paisie la mănăstirea Dragomirna. Legătura duhovnicească dintre starețul Paisie şi părintele Onufrie nu a încetat pe parcursul celor 25 de ani de viaţă petrecuţi în tăcere şi rugăciune de acest mare sihastru, împreună cu ucenicul său Nicolae, deşi, între timp, obştea paisiană a fost nevoită să părăsească mănăstirea Dragomirna, apoi din 1779 o parte din monahi să se strămute la mănăstirea Neamţ.

Cunoscând data exactă a răposării cuviosului Onufrie şi aceea că s-a nevoit în sihăstria de la Vorona 25 de ani, împreună cu confratele său Nicolae, se poate constata că el a venit la Vorona în anul 1764, cu blagoslovenia starețului Paisie. Minunatele fapte monahale ale marelui sihastru Onufrie au fost înalt apreciate de către povăţuitorul său duhovnicesc, Preacuviosul Paisie, care îl considera încă pe la 1776 drept adevărat continuator al învăţăturilor Sfinţilor Părinţi. De aceea, întâmpinăm cu bucurie hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române despre trecerea în rândul sfinţilor a cuviosului sihastru Onufrie de la Vorona.

NOTE

[1]Matei 19, 27–29.

[2]*Cuvânt de laudă Preacuviosului stareţ Paisie din 1795*, vezi: Sfântul Paisie de la Neamţ, *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti*, II. Publicate după traduceri vechi revăzute, cu note şi comentarii de Valentina Pelin. Cu o postfaţă de Virgil Cândea, Editura „Tipografia Centrală", Chişinău, 1999, p. 265.

[3]Ghenadie (numele monahal) Cucoreanu a fost mulţi ani secretarul starețului Paisie pentru corespondenţa cu Mitropolia şi domnitorul Moldovei. Ambii fraţi şi-au dat toate averile obştii paisiene în 1775, între care şi moşiile Durăşti şi Furceni, cu peste 50 de documente din perioada cronologică anterioară.

[4]În calitate de monah s-a numit Serafim; la 1859 mai era încă în viaţă la mănăstirea Neamţ.

[5]Vezi textul editat în: Sfântul Paisie de la Neamţ, *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti*, I. Selectate şi traduse în limba română de Valentina Pelin. Cu o prefaţă de Virgil Cândea, Editura „Tipografia Centrală", Chişinău, 1998, p. 32–34.

[6]Arhimandritul Ioanichie Bălan, *Patericul românesc. Ce cuprinde viaţa şi cuvintele unor sfinţi şi cuvioşi părinţi ce s-au nevoit în mănăstirile româneşti (secolele III–XX)*. Tipărit cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Dr. Casian Crăciun, Episcopul Dunării de Jos. Ediţia a III-a, Galaţi, 1998, p. 286–288.

[7]Vezi: *Scrisoarea starețului Paisie către părinţii pustnici Onufrie şi Nicolae de la Vorona*, în *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti*, I, p. 33.

[8]P.P. Panaitescu, *Catalogul manuscriselor slavo-române din Biblioteca Academiei Române*, vol. II. Ediţie îngrijită de Dalila-Lucia Aramă şi revăzută de G. Mihăilă. Cu o prefaţă de Gabriel Ştrempel, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2003, p. 193–194. (Am preluat datele descrierii din această ediţie cu anumite redactări.)

[9]Vezi: Paul Mihail, *Schitul Poiana Mărului, un centru ortodox cărturăresc*, în *Spiritualitate şi istorie la întorsătura Carpaţilor*, vol. I, Buzău, 1983, p. 356.

[10]Din această cauză, nu am avut posibilitatea să copiem însemnarea copistului din anul 1775 şi să-l cercetăm mai amănunţit.

[11]P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 422–423.

[12]P.P. Panaitescu, *op. cit.*, nr. 553–600, p. 406–473.

[13]Vezi: P.P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 250–252 (am preluat datele din lucrarea citată).

1945. Supraviețuitori ai lagărului de concentrare de la Buchenwald (Germania). La dreapta, în picioare, Elie Wiesel, scriitor american, laureat al Premiului Nobel pentru pace (1986)

Cugetul

Editura
PRUT INTERNATIONAL
ISSN 0868-7730